

Lærebog i Verdenshistorien

til Brug for

de lærde Skoler,

af

S. B. Chrige og V. A. Bloch.

Anden Del.

TILHØRENDE
HERLUFSHOLMS
BIBLIOTHEK

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldenbalste Boghandel (F. Hegel.)

Ehlerss Bogtrykkeri.

1864.

Lærebog

i

Middelalderens Historie

til Brug for

de lærde Skoler,

af

H. A. Bloch.

✕

København.

Forlagt af den Gyldenbalke Boghandel (F. Segel.)

Ehieses Bogtrykkeri.

1864.

Indhold. *)

Første Afnit. Fra 476 til c. 1050	Side 1—46
Indledning	1
§ 1. Italien til 756	6
§ 2. Det frankiske Rige	10
§ 3. Frankrig	20
§ 4. Tydsland og Italien	22
§ 5. England	29
§ 6. Østlige Folk	34
§ 7. Det østromerske Rige	35
§ 8. Araberne og den pyrenæiske Halvø	38
Andet Afnit. Fra c. 1050 til 1492	Side 47—139
§ 1. Investiturstriden og Kirkens Overmagt	47
§ 2. Korstogene	53
§ 3. Tydsland og Italien	72
§ 4. Frankrig og England	98
§ 5. Den pyrenæiske Halvø	124
§ 6. Østlige Folk	130
§ 7. Østeuropæiske Folk	136

*) Det bemærkes, at de tre nordiske Rigers Historie vil blive behandlet for sig i tredje Del.

Indledning.

Folk og Stater ved Aaret 476.

I Oldtiden blev latinsk Sprog og Dannelse udbredt fra Italien til det vestromerske Riges forskjellige Provinde; Indbyggerne fik romersk Borgerret og Stæderne romersk Forfatning. Denne nationale og politiske Enhed holdt længe sammen paa Riget, medens det frygtelige Soldaterherredømme under hurtig værende Kejsere undergravede Folkets moralske Kraft og forværedede dets Velstand. Under den almindelig herskende Slappelse nedlagde Romeren de Waaben, hvormed hans Forsædre havde betvunget Verden, og overlod Rigets Beskyttelse til lejede Barbarer. Saasnart disse kom til Bevidsthed om egen Styrke, bleve Sydens skjøne og frugtbare Lande et let Bytte for dem, og det romerske Kejserdømme faldt uden Varm, da Høvdingen for de germaniske Tropper i Italien, Odoacer, (476) lod Romulus Augustulus nedstige fra Thronen og sendte det kejserlige Purpur og Scepter til Constantinopel med den Betsked, at Italien ikke længer behøvede en egen Kejsere. Odoacer antog Titel af Konge og beherskede Sicilien og Italien med de tiliggende Syddonaulande og Dalmatien.

I de øvrige vestromerske Lande bestode dengang følgende Stater:

1) Bandalerne under den gamle Kong Genseric beherskede Afrika, Sardinien, Korsika, de baleariske Øer.

2) Veflgothernes Rige omfattede Spanien og det fydlige Gallien til Poire med Hovebftaden Tolofa. Dog holdt Vafkerne fig uafhængige i deres utilgængelige Bjerge, og Sveverne dannebe en egen Stat i det nordvefllige Spanien.

3) Burgunderne havde nedfat fig i det fydbøflige Gallien.

4) Den romerfle Stattholder, Syagrius, beherflede fra Soifjons en Del af det nordlige Gallien.

5) De falifke Franker vare trængte frem i det nordlige Gallien (Belgien) og de ripuarifke Franker til Rhinen og Mofel.

6) Angelsachferne havde faft Fod i de øflige Dele af Britannien og førte derfra en Ubrødbelfekrig mod de Chriftne Briter, fom maatte flygte dels til Wales dels til Bretagne.

Disfe gothif-germanifke Folk vare trængte ind i Romerriget, ordnebe fom Krigshære. Efter at have faaet Ejendomme beholdt de den krigerfle Forfatning og de Love, under hvilke de vare vant til at leve. Krigernes Mafse, de fribaarne Mænd, havde store Rettigheder, faa Pligter. Deres Samtykke var nødvendigt til alle vigtige Foretagender, faafom Kongevalg, Lovgivning, Krigsførelfe. Aarlig ved Foraarslider afholdtes regelmæssigt Folkething, hvor alle Fribaarne deltog i Afftemningen med lige Ret, fljønt Høddinger og adelige Slægter dels ved gammel Herkomst dels ved perfonlige Fortrin udøvebe en overvejende Indflydelfe. Naar Krigen var besluttet, havde alle Vaabenbhgtige at møde, udruftebe paa egen Bekofkning; men det var ogsaa næften den eneste Pligt, der paalaa Frimanden. Forøvrigt levede han uafhængig paa fin Ejendom. Kongen valgtes gjerne mellem den fidfte Konges Søønner eller nærmefte Slægninge. Kongens vigtigfle Forrettigheder vare at foreftaae Retfplejen og at anføre Hæren; hans Magt grundebe fig paa udflrakt Befiddelfe af Fordegods, hvortil ogsaa al herreløs Ejendom (Søer, Skove, udbrufede Egne) hørte. Da Germanerne betragtebe de romerfle Lande fom Krigsbhytte og bemægtigede fig eflteds $\frac{1}{3}$, andeflteds $\frac{2}{3}$ af

Forbejendommene (Reften beholdt den romerfle Befolkning), fik enhver vaabensfør Frimand fin Part til Eje (Allobium). Høddingerne og ifær Kongen, fom havde deltaget i Kampen med et Følge af Stridsmænd, der havde givet fig i deres Tjenefte i Haab om Fordel og Bytte, fik flørre Ejendomme, fordi de havde bidraget flere til Erobringen end den enkelte Frimand, og bleve derved ifland til at betale Følget ved at overlade hver Mand deraf et Stykke Land til Brug, med Forpligtelfe til at flille fig til Krigstjenefte, naar han opbødes. I Modfætning til Allobierne kaldtes denne Art af Befiddelfe Len, Befidderen Lensmand eller Vafal, Giberen, der vedblev at betragtes fom den egentlige Ejermand, Lensherre. Oprindeligt havde Vafallen en ringere Stilling end Frimanden; thi han fulgte fin Lensherre paa Thing, uden felv at have Stemme, og maatte fratræde fit Len, naar Herren opfagde ham. Men de fløre Erobringer bidroge meget til at udbrede Lensvæfenet og have dets Anfeelfe. Mange Frimænd bleve bevøgede til at træde i Lensforhold til de flørre Grundejere, ifær til Kongen, dels for at finde Beflyttelfe i de ufikfre Lænder dels for at vinde Rigdom og Hæder i Krigen, og Kongen begunftigede ivrigt fine Vafaller for at faae en talrig Hær, fom det var bekemt at kalde under Vaaben, og fom var pligtig til at følge ham paa Erobringstog. Saaledes fortrængtes Frimændenes Klasse mere og mere, og der udbannede fig efterhaanden en fluttet, krigerfl Lensadel, fom, forenet ved fælles Interesfer, tiltrodsede fig Forrettigheder lige overfor flvage Konger og benyttede fin Indflydelfe paa Kongevalget til at flikre fig en næften uafhængig Stilling. Lensforfatningen omfattede ifke blot de af Germanerne erobrede Lande, men ogsaa de oprindeligt germanifke Lande, fom ved de frankifke Erobringer kom i Berøring med hine og bleve delagtige i deres Indretninger. Germanerne blandede fig ifke i de romerfle Samfundsforhold, fom de ifke forfløbe fig paa; Romerne beholdt alflaa deres gamle Ret og Beflyrelfe,*) men

*) Fremplevis kan anføres, at man i Rom vedblev at vælge Confuler, og at Senatet befloob fom Communeraad for Byen Rom.

naturaligvis under den germaniske Konges Overherredømme. I religiøs Henseende var Adskillelsen ikke mindre skarp. Angelsakserne og Frankerne vare endnu Hedninger; de øvrige Germaner havde antaget den arianske Lære og betragtedes af de katolske Romere som Hætttere. Derved afskilted den katolske Kirkes øverste Bestyrelse fra Statens og gik over til Biskopperne. Da Gæstligheden i Gallien, Spanien og Afrika maatte lide stærk Forsølgelse af de arianske Konger, søgte Biskopperne at styrke deres Modstandsevne ved at stille sig under Biskoppen af Rom, som fra nu af begyndte at ansees for Kirkens fælles Overhoved, Pave (papa, egl. et Fællesnavn). Hans Afkomst dertil grundede sig dels paa, at han havde sit Sæde i Verdens gamle Hovedstad, dels paa at han bestyrede den Menighed, som Apostelen Peter efter Sagnet havde grundlagt og forestaaet som første Biskop, saa at Paven troedes fra ham at have modtaget den rene Kirkelære gennem sine Forgængeres Række.

Det almindelige Stue, som de vestlige Lande frembøde, var imidlertid kun sørgeligt. En 100aarig Krigstilstand fra Folkevandringsens Begyndelse til Roms Fald havde medført en navnløs Gledighed; Befolkningen var overalt aftaget og store Landstrækninger ødelagte. Det saae ud til, at Levningerne af Oldtidens Kultur skulde sporløst forsvinde under Germanernes raae Hænder og Verden nedsynke i Barbari, uden at man nogetstedsfra kunde øjne Hjælp. Men Historien lærer det anderledes. Romerskfolket havde overlevet sig selv, Forfinelsens Laster og et grusomt Despoti havde i den Grad affræstet det baade legemlig og aandelig, at det var uimodtageligt for en ny Udvikling og et nyt Liv. Over et saadant Folk maatte Sejren være let for Germanerne; men i Livets Løb kunde disse dog hverken vedligeholde nogen skarp Afsondring eller modstaae Paavirkningen af den højere Kultur, som var den katolske Kirkes kraftigste Vaaben: de antog efterhaanden den katolske Tro og tilegnede sig Sprog, hvori det romerske dannede Hovedbestanddelen. Efterat Nordens Kraft er sammensmeltet med Sydens Dannelses, fortsættes den almindelige Kultur-

udvikling gennem de romanske Folk, fra hvilke den nye Tidsalderes Ideer atter bæres videre til Nordens Folk.

Mere paa Grund af helbige Omstændigheder end formedst egen Kraft herskede den østromerske eller græske Keiser i Constantinopel over den græske Halvø, Egypten og Asien indtil Tigris, Grændsen mod det persiske Rige under Sassaniderne. For at sikke Donaugrændsen havde han tilladt Ostgotherne at nedsette sig i Østien; men de benyttede hans Svagheit til stedse stigende Fordringer og holdt sig, naar disse ikke opfyldtes, stabeløse ved at plyndre de græske Provindser.

Den germaniske Verden udenfor Romerrigets Omraade indbefattede følgende Folkeslag:

- 1) Sakserne i Nordtyskland indtil Elveren og Friserne langs med Nordhøen.
- 2) Østfrankerne og Thüringerne i Mellemtyskland.
- 3) Allemannerne ved Øvre Rhinen og Bajererne i Donaubalen.
- 4) Longobarderne Nord for Donau i det nuværende Ungarn, og Gepiderne i Dacien.

Disse Folk vare Hedninger, deres Forfatning den almindelige germaniske med en Valgkonge som Hærfører og Folkforsamling af Frimændene.

Elven dannede Østgrændsen for de germaniske Folk. De uhyre Landstrækninger fra Østersøen til Volga befolkede talrige Stammer af Slaver (de Gamles Sarmater), som levede af Agerdyrking, men uden synderligt Sammenhold. Slavernes nordlige Naboer vare de frebelige Finner. Norden om det sorte Hav trængte Bulgarerne ind fra Asien ad den samme Vej, som Hunnerne tidligere havde vandret.

Første Afsnit.

Fra 476 til c. 1050.

§ 1. Italien til 756.

Da den unge, ærgjerrige Theoderik var bleven Konge over Østgotterne, førte han efter Keiserens Anvisning, der gjerne vilde befries for saa farlige Naboer, sit hele Folk mod Italien og tvang Odoacer til at indeslutte sig i den uindtagelige Fæstning Ravenna, hvor han ubholbt en fleraarig Belejring, indtil han omsider overgav sig imod at faae fri Afmarsch. Men Theoderik brød Forliget og lod ham nedhugge ved et Gjæstebud (493).

Som Behersker af det østgothiske Rige, som nu strakte sig fra Sicilien til Donau og fra Rhinens Udspring til Mæssien, indtog Theoderik en mærkelig Stilling. For at tilfredsstille det forsængelige Hof i Constantinopel anerkjendte han, dog kun af Navn, Keiserens Overhøjhed, optraadte derimod i Vesten som de germaniske Staters mægtige Beskytter og sikrede den indbyrdes Fred ved at knytte Familieforbindelser med deres forskjellige Fyrstekuse. Til Forsvar for Vestgotterne traadte han derfor under Vaaben mod den franske Erobrer Chlodovic, standse hans sejrige Fremtrængen og overtog Styrelsen af det vestgothiske Rige som Formynder for dets umyndige Konge.

I Italien fik Østgotterne $\frac{1}{3}$ af Landejendommene og udgjorde en egen Krigerstand. Da Theoderik optraadte med

Maadehold og tog meget Hensyn til Romerne, hvis Dannelsen den raa Gotterkonger agtede højt, opstod der snart en ukjendt Følelse af Sikkerhed, Handel og Agerdyrkning gik frem, Stæder oplomstredede. Imidlertid opnaaede det østgothiske Rige ingen Fæsthed; dertil var Modsetningen mellem de katolske Romere og arianske Gotter altfor skarp. Mod Slutningen af Theoderiks Regjering kom Religionshadet til Udbrud, da han plettede sit Navn med flere ansete Senatorers Blod, som bestyldtes for at have udbirket en Forsølgelse af Arianerne i det græske Rige.

Ved den store Theoderiks Død (526) anfaae den græske Keiser Justinian, der tænkte paa at gjenoprejse det gamle Romerrige, Lejligheden for gunstig til at erobre Italien og forandre sit Slinherredømme til et virkelig. Dette Hverv overdrog han til sin virksomme Feltherre Belisarius, som just havde fuldenbt det vandaliske Riges Underkastelse og nu stod i Carthago i Spidsen for sin sejrige Hær. Belisarius erobrede i kort Tid Sicilien og Nedreitalien; Rom aabnede med Glæde sine Porte for ham, der kom for at bekjempe Rjætterne; endog Ravenna faldt ved List, og det var næsten ude med Gotterne, da Belisar pludselig tilbagekaldtes af den mistænksomme Justinian. Dette heldige Tidspunkt benyttede den æble og tappre Kong Totilas til atter at rejse den østgothiske Magt i Norditalien, hvorfra han gik løs paa Rom, der indtoges og plyndredes. Vel fik Belisarius paany Commandoen, men maatte af Mangel paa Tropper indstrænke sig til at forsvare enkelte Fæstninger, indtil endelig Keiserens Yndling Marses ankom til Krigsstuepladsen med en ny Hær og sæbde Totilas i et Slag i Etrurien. Kong Tejas tog derpaa med Levingerne af Gotternes Hær en fordelagtig Stilling ved Vesuv; men da Tilførselen blev ham afslaaen ved Forræderi af Flaadens Anfører, indlød han sig i en haabeløs Kamp med Marses og fandt efter to Dages Anstrengelser Hæledøden tilligemed Størstedelen af sine Gotter (553). Italien blev nu Provinds af det østromerske Rige og styredes af Marses, som Statholder i Ravenna.

Under denne Kamp udbredte Lombogarderne sig over Ostgoternes gamle Bopæle Eyd for Donau. I Forbund med Avarerne, et asiatiskt Folk, der trængte frem fra Egnene om det kaspiske Hav, tilintetgjorde de Gepiderne, som havde behersket Dacien i 100 Aar, men overlode Pannonien og Dacien til Avarerne og brøde selv op under den krigeriske Kong Alboin (568) for at søge nye og rigere Voliger i Italien. De græste Tropper i Norditalien gjorde efter Narfes's Tilbagekaldelse kun svag Modstand; Lombogarderne indtog endog det stærke Pavia, som Alboin gjorde til Lombardiets Hovedstad, og i den følgende Tid under langvarige Kampe det Meste af Itallen. Kun en Landstrækning ved Adriaterhavet, der kaldes Exarchatet, fordi det styredes af Exarchen i Ravenna, Rom, de sydlige Halvøer og Dorne vedbleve at staae under Kejseren.

Efter at have nedsat sig i Italien, beholdt Lombogarderne deres militære Inddeling og indførte Lenssystemet. Kongen indsatte tillige sine anseteste Hovdinge som Stattholdere over de erobrede Landstæder, til i hans Fraværelse at udføre de kongelige Forretninger (Retsplejen og Ansørfelen over Frimændenes Opbud). Disse Stattholdere, som kaldtes Hertuger (i andre Lande Grever), og hvis Embede snart betragtedes som et Kronlen, gjorde efterhaanden baade Frimænd og de mindre Vasaller til deres egne Undervasaller. En saadan Indretning skabede det lombogardiske Riges Sammenhold, da Kongen ej var mægtig nok til at styre Hertugerne. Hver Hertugerne af Spoleto og Benevent vare saa godt som uafhængige.

Jo raare og staanselløse Lombogarderne, der havde antaget den arianske Lære, optraadte mod den katolske Befolkning i Italien, besto stærkere vakktes de endnu ubetvungne Stæder til Selvforsvar, medens den sjerne og svage Keiser svigtede dem. Romerne vare paa den Tid (c. 600) saa helbige at have en fortrinlig Leder i Pave Gregor den Store. Han afskjalp Nøden under Lombogardernes Anfald og under en frygtelig Pest ved Pavestolens rige Midler og opretholdt Mødet ved sit

mandige Exempel; men hans Navns Storhed knytter sig især til hans Virksomhed i Kirkens Tjeneste, som har gjort ham til Pavemagtens egentlige Stifter.

Det lykkes Gregor at bane Vejen for Katholicismens Udbredelse til Lombogarderne, hvorved de sidste Tilhængere af den arianske Lære efterhaanden forsvandt. Da Gregor erfarede, hvor grusomt de hedenske Angelskæfere gif frem mod de kristne Briter, sendte han et Selskab Missionærer med Munkene Augustinus i Epidfen til England, hvor Omvendelsen udførtes med saa stor Klogskab og Iver, at Christendommens Sejr efter saa Aars Forsøb var sikret. Den katolske Kirke omfattede nu alle de i de gamle romerske Lande herskende Nationer*). Gregors Virksomhed for at befæste Kirkens indre Styrke var ligesaa betydelig. Han fremdrog Læren om Sjærsilden, hvorved Gjestlighedens Magt over de Troende blev saa stærk og Mange bevægedes til at testamentere Gods til Kirker og Klostre for at frelse deres Sjæl; han indrettede den pragtfulde Gudstjeneste, der med sin gribende Musik og sine hemmelighedsfulde Ceremonier maatte gjenstrænge den sandfælige Mængde med Grefrygt for Kirken og dens Tjenere. Endelig fremmede Gregor Munkevæsenet, hvis Betydning han, der selv var Munk, bedst erkjendte.

Munkevæsenet havde allerede i Oldtiden udbredt sig fra Orienten til det vestromerske Rige**). Efter Folkevandringen blev der først bragt Enhed og Plan deri af Benedict af Nursia (i Umbrien), som stiftede den første Munkeorden (529) og foreskrev dens Medlemmer bestemte Lovregler. Ifølge disse skulde Benedictinermunkene aflægge tre Løfter, der gjaldt for hele Livet: paa Fattigdom, ugift Stand (Coelibat) og ubetinget Lydighed mod deres Foresatte; deres daglige Syssler skulde bestaae i Andagtsøvelser, Læring i

*) Frankerne og Westgoterne vare tidligere gaaede over til Katholicismen. Se nedenfor pag. 11 og 42.

***) Se 1ste Del pag. 279.

hellige Bøger og Haandarbejde f. Ex. Afskrivning af Bøger, Have- og Markdyrkning. Et af Stifteren selv grundlagt Kloster paa Monte Cassino (i Neapel) blev Forbillede for en Mængde andre i de vestlige Lande. I dem bevarede den aandelige Dannelselse midt i Tidens Raahed, talrige Missionsnærer uddannedes, der vare beredte til at offere Livet for Christi Skyld, og Agerbrug og Haandværk fremmedes til Gavn for de omliggende Egne.

Gregor den Store havde bestegit Pavestolen, da den var stædt i Rød og Trængsel af Rætterne; han efterlod den æret og adlydt i hele Vesten. De følgende Paver stræbte at vinde verbøslig Myndighed over Stæder i det romerske District (ducatu Romanus), saa at der gradvís dannedes et paveligt Gebet (Sct. Peders Arvegods), Spirerne til Kirkestaten. Smidkæftid fornæbdes Angrebene paa Rom af de longobardiske Konger, der tragtebe efter at besidde Verdensstaden. Da Paven havde brudt med den græske Keiser i Anledning af Striden om Billeberne i Kirkerne, og den longobardiske Konge Aistulf erobrede Erarchatet og gif løs paa Rom, greb Paven den eneste Udvej, der endnu stod aaben, og kastede sig i Armene paa Frankernes Konge Pipin den Lille (756).

§ 2. Det frankiske Rige.

Medens Absplittelsen i uenige Stammer vedligeholdt sig hos Germanerne Ost for Rhinen, hævedes Kongedømmet derimod hos de saliske Franker under den grusomme og snebige Kong Chlodevig af den merovingiske Familie. Han rettede sit første Angreb mod Stattholderen Syagrius, som endnu opretholdt Romernes Magt i det nordlige Gallien, slog ham ved Soissons (486) og underkastede sig de romanske Lande lige til Loire. Da Allemanderne senere vilde fortrænge de ripuariske Franker fra Egnene ved Main, ilede Chlodevig sine Frænder til Hjælp og bemægtigede sig efter en haard Kamp det Meste af Allemannien, som han lod bestyre af en indfødt Hertug som Vasal.

Chlodevigs Dronning, den burgundiske Prindsesse Chlotilde, havde imidkæftid søgt at stemme sin hedenste Gemal gunstigt for Christendommen og bevægede ham efter Sejren over Allemanderne, som Sagnet tilskriver hans Løfte om Omvendelse, til at lade sig døbe. Frankerne fulgte efterhaanden Kongens Exempel; men i Modsatning til alle de andre barbariske Folk, som dengang havde antaget Christendommen under den arianske Form, sluttede Frankerne sig til den romerske Kirke, og saaledes grundlagdes allerede fra Chlodevigs Tid den nære Forbindelse mellem de frankiske Konger og den katolske Gæstlighed, som førte til Christendommens og den romerske Culturs Sejr over Nordens Hedenkab.

Omvendelsen var for Chlodevig ikke Andet end en Forandring af de religiøse Ceremonier og uden formildende Indflydelse paa hans raa Charakter; men den havde givet ham en Slags Ret til at optræde som Beskytter af de katolske Beboere i det burgundiske og vestgotiske Gallien, naar de paakaldte hans Hjælp mod deres arianske Beherskere. Det varede heller ikke længe, førend han under Paastud af at vilde befrie Gallien fra Rætternes Herredømme overstred Loire og slog Vestgotterne ved Poitiers, hvor deres Konge Marik 2 faldt (507). Frankernes Fremrykning standsedes først ved Arles af Ostgotteren Theoderik, som bevarede Provinserne Languedoc for Vestgotterne. Derimod beholdt Chlodevig Aquitanien (fra Loire til Pyrenæerne). Da allerede tidligere Stæderne i Bretagne og de af indvortes Strid plagede Burgundere havde givet sig under frankisk Højhed, blev det Chlodevigs sidste Gjerning at underkaste sig de uafhængige frankiske Stammer, der hidtil havde fulgt ham som Forbundne. Vigeghldig i Valget af sine Midler, naar de kun førte til Maalet, ryddede han deres Konger af Vejen ved Forræberi og Snigmord. Efter at have udstrakt sine Erobringer fra Beseeren til Pyrenæerne, døde Chlodevig i sin kraftige Alder i Paris (511). Han havde grundet et Rige, som for første Gang omfattede germaniske og romanske Folk i eet Statslegeme, og som var stærkt ved den fælles Religions

Vaand og ved en Kongemagt, der i Glæde og Magt var langt hævet over Germanernes Forestilling om Kongen som en blot valgt Krigsherre.

Da Chlodevigs Sønner delte Riget imellem sig, fik den ældste Theoderik de germaniske Lande eller Austrasien, de tre yngre hver sin Del af de romanske Lande eller Neustrien. Brødrene levede i god Forstaaelse og hjalp hverandre til at gjøre Erobringer. Da Ostigothernes Magt opløstes ved den store Theoderiks Død (526), kunde de Riger, som hidtil havde støttet sig til ham, ikke modstaae Frankerne. Thüringerne og Bajerne maatte underkaste sig Austrasien; Burgunderne indlemmedes i Neustrien. Den yngste af Chlodevigs Sønner, Chlotar 1, overlevede sine Brødre og samlede en kort Tid igjen hele det frankiske Monarchi. Men da han døde (561), og det atter deltes mellem hans fire Sønner, ophørte Enigheden. De merovingiske Konger vendte nu Vaabnene mod hinanden og førte med blindt Had en 50aarig Kamp om Overherredømmet, i hvilken især de to Dronninger Fredegunde i Neustrien og Brunehild i Austrasien gjorde sig berøgtede ved deres Underfundighed og blodige Hævntørst. Da Chlotar 2 af Neustrien, Fredegundes Søn, omsider fangede Brunehild og lod hende dræbe paa det Grusomste, samlede han vel (613) for sin Levetid de adspaltede Lande, men kun med store Opoffrelser, hvorved Vasallerne og Gejstligheden fikrede sig den mægtige Stilling, de under Borgerkrigen havde tilvunnet sig lige overfor de uenige Konger. Navnlige anmaasede Vasallerne sig Ketten til at vælge Hofmesteren, major domus regiae, som først kun beskæftigede sig med Hofet og de kongelige Indkomster og Krongodset, men fra nu af fik en afgjørende Indflydelse paa hele Regjeringen, og Chlotar maatte lade de tre Hovedlande, Austrasien, Neustrien og Burgundien bestyre af særskilte Hofmestre. Efter hans Død opløstes den svage Forbindelse mellem Rigerne, og medens Merovingerne forspilte Kongemagtens Anseelse ved deres blodige Færd og Udsvævelser, førte Hofmestrene i Epidusen for Vasallerne en lang Række af Kampe, indtil Auftra-

fierne omsider fik Overhaand, da Pipin af Heristal*) sejrede over Neustrierne ved Testri (687). Derefter anerkendtes Pipin for Hofmester i hele Riget og gjorde Embedet arveligt i sin Familie († 714). Hans Søn Carl Martel (Hammeren) maatte ile det betrængte Aquitanien til Hjælp imod Maurerne, som havde erobret Spanien fra Vestgotterne og nu under frygtelige Udelæggelser trængte frem over Pyrenæerne. Han mødte deres sejrsvante Hær i Nærheden af Tours (732) og bibragte den saa søleligt et Tab, at den trak sig ud af Gallien. Efter denne Vaabendaa, som frelste Christenheden for mohammedansk Undertrykkelse, vovede Ingen at gjøre Carl Martel hans kongelige Stilling stridig, saa at han endog i sine sidste Aar kunde lade Thronen staae ubesat († 741). Hans Søn Pipin den Lille ansaae det vel strax for nødvendigt at indsætte en Skyggekonge af den merovingiske Familie; men da han ved krigerisk Lykke og ved Forbund med Kirken sølte sig stærk nok til at fuldføre sine Planer, forelagde han Paven det Spørgsmaal, om Kongenavnet tilkom den, der bar Regjeringens Værd, eller den, der sad uirksom i det kongelige Slot. Da Svaret lød gunstigt for Pipin, lod han sig hylde paa Folkethinget i Soissons til Frankernes Konge (752) og salvedes af Bonifacius, Erkebisp af Mainz. Den sidste af Merovingerne endte sit Liv i Klosters Ensomhed.

Pipin fik snart Lejlighed til at gjengælde Paven den beviste Tjeneste. Den longobardiske Konge Aistulf (pag. 10) var fast besluttet paa at fuldende den saa længe forhalede Erobring af Italien. Han fratog Grækerne Exarchatet og gik løs paa Rom. Men Pipin, til hvem Paven i sin forladte Stilling henvendte sig om Hjælp, førte rask en Hær over Alperne og tvang i to Felttog Aistulf til at lade Paven i Fred og afstaae Exarchatet, som han stænkede Pavestolen til den (756). Pipin modtog selv Navn af Kirkens Skjætsherre.

*) Et Gods ved Maas.

Under Carl Martel og Pipin den Lille fæstede Christendommen Rod blandt Germaniens Folk ved modige og begejstrede Missionærens Virksomhed. Blandt dem udmærkede sig især den engelske Munk Winfred eller Bonifacius. Trods alle Farer vandrede han om i Franken og Bavern for at lære og døbe, og skabte ved sit Exempel en talrig Slægt af Disciple, der fredebe om det begyndte Værk. Efter at være kaldet til Erkebispesædet i Mainz, ordnede han Germaniens Kirke og stillede den i strengt Lydighedsforhold til Pævestolen. Til sidst vaagnebe igjen Lysten hos ham til den gamle Virksomhed som Apostel; skjønt højt bedaget begav han sig ud imellem de hedenske Friser og fandt her den attraaede Martyrdom.

Efter Pipin den Lilles Død (768) delte hans to Sønner Riget, saaledes at Carl fik den nordlige, Carloman den sydlige Halvdel; men da den Sidste snart døde, bemægtigede Carl sig det hele. Carlomans Enke flygtede med sine forurettede Børn til Longobarderkongen Desiderius, som tilfugte hende Bistand. Da Desiderius desuden fornæbde det gamle Fjendskab mod Paven, førte Carl, Kirkens Skytsheer, en Hær til Italien, indtog Pavia (774) og lod Desiderius sætte i Kloster. Carl hylbebes nu som Longobardernes Konge og satte den frankiske Inddeling i Grevstaber istedetfor de urolige Hertugdømmer i Nord-Italien. Derimod bevarede Hertugerne af Spoleto og Benevent deres frie Stilling.

De farligste Fjender havde Carl i sine nordlige Naboer, de vilde, hedenske Sachser. De forfulgte de frankiske Missionærer, hang fast ved deres Fædres Tro og Levevis og foruroiligebe de frankiske Grændser ved røveriske Indfald. Carl begyndte allerede før den italienske Krig at angribe dem i det dobbelte Hjem at forstørre Riget og udbrede Christendommen. Men han møbte overalt den mest fortvivlede Modstand, saa at han i en lang Række af Felttog maatte opbyde hele sin Magt for at naae Maalet. Naar han var fraværende paa andre Tog, tænbtes Krigsluen paany. Et afgjørende Vendepunkt indtraadte omsider, da den tappre Høvding Bedekind efter

de blodige Slag ved Detmold og Hase (783) opgav Kampen og modtog Daaben. Da Sachserne saae Landet givet til Pris for den ubarmhertige Erobrer, kaldt de fleste af dem tilføje og hylbebe Carl som Konge. De forpligtede sig til at lade sig døbe, vise Lydighed mod Kirken og give Tiende. Bispesømmer oprettedes i Osnabrück, Bremen, Münster osv. og besattes med prøvede Missionærer af Bonifacius's Skole. Landet inddeles i Grevstaber, hvis Foresatte udnævntes af Kongen. Endnu længe efter skete mange Opstandsforøg, men de bleve alle kuede og mange tusinde sachsiske Familier flyttede fra deres Bopæle i Nordalbingien (Saxien) til det Indre af Riget. I deres Sted indvandrebe slaviske Obotriter, Frankernes Allierebe. Efter 30 Aars Anstrengelser havde Carl fuldkommen undertvunget Sachserne og naaet deres nordlige Grændse, Eideren. Han var nu Nabo til de Danske, fra hvem Sachserne havde faaet Hjaelp i Frihedskampen. Den danske Konge Godfred vilde nu optage Kampen, angreb Friserne*) og Obotriterne, ja truede endog Carl med et Besøg i hans Hovedstad Aachen; men Døben forekom ham, og hans Esterfølger Hemming sluttede Fred (811).

Under den sachsiske Krig havde Carl ogsaa været hysfelsesat paa Rigets andre Grændser. Da en arabisk Stattholder i Spanien henvendte sig til ham om Hjaelp mod Chalifen i Cordova, fristede Udsigten til nye Laurbær i Kampen mod de Vantroer Kirkens unge Helt. Med en anselig Hær gif han over Pyrenæerne (778) og indlemmede Landet indtil Ebro som den spanske Mark i Frankerriget. Men paa Hjemvejen led han et Nederlag i Roncesvalles imod Vasterne og mistede mange tappre Mænd, blandt dem den i Sagnene besungne Roland, saa at den hele Erobring blev meget usikker. Siden kaldtes Carl til de østlige Grændser, hvor den bayerske Hertug Thassilo trodsede hans Bud og endog kaldte Avarerne til Hjaelp mod sin Konge; men Carl overraskebe ham, satte ham

*) Friserne havde efter Bonifacius's Død modtaget Daaben og hørte til Frankernes Rige.

i Kloster og fordelte Bavern mellem frankiske Grever. Hertil sluttede sig en Række Felttog mod Avarerne, som førte til bisfens Undergang. Frankerne stormede deres med Grave og Palissader befæstede Lejre (Ringe) og hjembragte et umaadeligt Bytte af Alt, hvad Avarerne havde opsamlet paa deres Røvertog og gjemt her. Grændsen blev sikret ved Oprettelsen af et Markgrevskab (siden Mark Østerrig).

Carl den Stores Rige strakte sig nu fra Tiberen til Ejderen, fra Theiss til Atlanterhavet og indbefattede for en stor Del de samme Lande, som det gamle vestromerske Rige. Skjont Folkene og Tidsalderen var helt forandret, var dog Erindringen om det romerske Verdensrige endnu levende i den almindelige Bevidsthed, og ansaaes den romerske Kæjserværdighed for den højeste jordiske Magt. Carl den Store stod baade som Vestens Behersker og som Religionens Forkjæmper saa højt, at Intet uden Titelen syntes at mangle, for at han kunde indtage Pladsen ved Siden af Constantin den Store. Det var altsaa ganske i Overensstemmelse med den almindelige Stemning i den katolske Verden, at Gejstlighed, Adel og Folk paa en stor Forsamling i Rom kaarede Carl den Store til romersk Kæiser. Pave Leo 3 meddelte denne Handling ligesom guddommelig Indvielse ved at sætte Kæiserkronen paa Carls Hoved den 1ste Juledag i Peterskirken (800).

Efter at Krigens Storme havde udrafet, anvendte Carl den Store sin sidste Regjeringsstid til at ordne det umaadelige Riges indre Forhold, forbedre de ved Krigene medtagne Undersaatters Stilling og formilde de raae og krigeriske Sæder. De store, aarlige Folkething, paa hvilke Herren mønstredes og Love vedtoges efter gammel germanisk Skik, bestode endnu; men alene Kronens verdslige og geistlige Vasaller deltog i Raadslagningen med Kæiseren, medens Folkets Mæsse kun fik de fattede Beslutninger meddelte. Desto mere paatrængende var det for Carl selv at sørge for Frimændenes Liv, og han søgte i Betragtning af den Fare, der trueede Kongemagten fra et overmægtigt Aristokrati, at lette Frimændenes Krigstjenestens Byrde for at standse Allobiernes hyppige Oergang til Len.

Ved Thasilo af Baverns Fald var der gjort Ende paa de opfættige Stammehertuger, og hele Riget inddeelt i mindre Distrikter. I Spidsen for disse stode Grever, som det paa-laa at besørge Retsplejen og rejse Frimændenes Opbud til Høren. For at de ikke skulde misbruge deres Stilling til Uretfærdigheder, stillede Carl Greverne under Opsyn af kejserlige Afsendinge, der berejste Provinserne og afgave Beretning personlig til Kæiseren. Saaledes samlede Carl hele Vesthessen i sin Haand. Kun paa Grændserne sloges flere Distrikter sammen under Markgrever. En Række af Markgrevskaaber med befæstede Borge og slagfærdige Besætninger dækkede Østgrændsen mod de fjendtlige Naboer.

Mellem Stats- og Kirkemagten herskede under Carl den Store det venstabeligste Forhold; thi begge havde lige Fordeel deraf. Kirkens Virkefærdighed udvidedes ved ham til Germaniens fjerneste Grænse; Biskopperne stillede sig i Værdighed lige med Greverne og fik Ret til at paadømme geistlige Sager i deres Stift; Kirker og Klostre, der fremstode i Mængde i de nye kristnede Lande, berigedes med Guds og Tiende. Men Carl fandt paa den anden Side i Kirkens Magt en gavnlig Modvægt mod den raa Lensabel. Han indsaae godt, hvor meget Udbredelsen af Christendommens Lys maatte bidrage til at sammenbinde det uhyre Rige ved at mildne Sæderne og skaffe Sands for Orden og Agtelse for hans Lovbud Indpas i Folkets Bevidsthed. Til dette Djemed kunde han kun betjene sig af Gejstligheden; han vaagede ikke alene over, at den dyrkede Bidskaberne, men gav ogsaa selv, skjønt han var opbraget i Krigens Skole, et godt Exempel i denne Henseende, ligesom han fandt Behag i at omgive sig med Lærde, blandt dem Englænderen Alkuin og Eginhard, der har beskrevet hans Levnet paa Latin. Han oprettede en Hoffskole, hvor han selv ofte ansporede de Unge ved Opmuntring eller Dabel; Biskopperne fulgte Exemplet og stiftede hist og her Skoler, hvor vordende Geistlige oplærtes i den hellige Skrift og Kirkens Sprog, Latin. Carl den Store søgte i det Hele at forplante

alle Levingerne af Oldtidens Kultur, som under Baabnernes Varm havde søgt Tilflugt i den romerske Kirke, til sine germaniske Lande, ligesom han ved talrige Anordninger fremmede Agerbrug og Handel. Men Frufterne af hans Bestræbelser gik for største Delen til Grunde i de Ødelæggelser og Omvæltninger, som fulgte efter hans Død (814).

Carl den Stores Søn Ludvig den Fromme havde vel faaet en kristelig Opdragelse, men var af svag Charakter og ganske uskikket til at overtage sin store Arv. Han troede bedre at kunne styre Riget ved at give sine Sønner Dele at regjere, men høfede kun Utaal derfor. Sønnerne satte sig op mod Faderen og tvang ham til at underkaste sig en ydmygende Kirkebod. Ved deres indbyrdes Uenighed kom han dog atter paa Thronen; men Spliden i den kejserlige Familie vedblev til hans Død (840).

Derefter vilde den ældste af hans Sønner Lothar*), som allerede i Faderens Levetid havde baaet Kejsertitelen, bemægtige sig hele Riget, men blev af sine Brødre, Ludvig og Carl tvunget til at indgaae et Forlig i Verdun (843). Ifølge dette blev det frankiske Rige delt: Ludvig, kaldet den Tydske, fik Landene Ost for Rhinen; Carl den Skalbende Landene Vest for Rhone, Saone, Maas og Schelde, Lothar de mellemliggende Lande fra Nordøen til Middelhavet samt Italien, hvortil Kejsertitelen knyttede sig. Ludvigs Rige bestod kun af germaniske Folk; Carl havde mellem Maas og Ebro næsten kun romanske Underfaatter; derimod indbefattede Lothars Rige en Blanding af forskjellige Nationaliteter og var desuden ved geographisk Adspaltelse svagest, hvorfor det ogsaa først opløste sig. Lothar efterlod sig nemlig tre Sønner, af hvilke den ældste, Ludvig 2 fik Kejserværdigheden og Italien, Carl Burgundernes Lande og Lothar den Yngre den nordlige Del (fra Jura til Nordøen), som efter ham blev kaldt Lothringen (o: Lotharii

*) Se Stamtable I.

regnum). Da de to Sidstnævnte døde kort efter hverandre, borte Ludvig den Tydske og Carl den Skalbende trods Kejsers Ludvig den Andens Indsigelser deres Lande mellem sig, hvorved den naturlige Adskillelse af de tre Hovedlande, Italien, Tydskland og Frankrig var iværksat. Saalænge Carolingerne sad paa Thronen, var dog Tanken om deres Gjenforening ikke opgiven; den skulde endnu engang virkeliggjøres.

De tre Landes Regenter døde i Løbet af faa Aar: Ludvig 2 875, Ludvig den Tydske 876, Carl den Skalbende, efter at have erholdt Kejserværdigheden ved at ydmyge sig for Paven, 877.

De tydske Lande bleve efter en kortvarig Deling samlede af Ludvig den Tydskes Søn Carl den Tykke og forenede med Italien, hvor Carl var bleven kronet til Kejsers. Da i Frankrig Carl den Skalbendes Efterfølgere vare lige saa svage og magtesløse, som han selv havde været, kaarede ogsaa de franske Vasaller Carl den Tykke til Konge, hvorved de tre carolingiske Riger atter forenedes under eet Scepter; men det var for sidste Gang og kun for faa Aar (884—887). Normanniske Vikinger anfaldt og hærgebe Kystrerne med en Dristighed, som tiltog lige over for den svage Modstand, de mødte. De løb paa deres smaa Skibe opad Floberne og efterlobe overalt Øer i Ruiner, Kirker og Klostre ødelagte, medens de fjernede sig belæstede med Bytte. Den fejge og svage Keiser kjendte intet andet Middel til at afværge disse Uhykker end at købe Normannerne bort, men nedværdigede sig derved i den Grad, at han blev assat saavel i Tydskland som i Frankrig kort før sin Død (888), hvorpaa Frankrig, Italien og Tydskland igjen fik særskilte Regenter.

Uafhængigt af disse tre Hovedlande havde Grev Boso (879) forenet Provindserne Rhonnais, Dauphiné og Provence til et Kongerige, det cisjuranske Burgund (Nebrebungund), og hans Exempel fulgtes (888) af Grev Rudolf, som stiftede det transjuranske Kongerige Burgund af Savoyen, Franche Comté og den romanske Del af Schweiz. I det

følgende Aarhundrede forenede Rudolf 2 disse to Riger og kaldte det samlede Kongerige Arelate efter Hovedstaden (Arles).

§ 3. Frankrig fra 888 til c. 1050.

Carl den Skaldedes Sønnesøn Carl den Enfoldige maatte for at faae en varig Fred med Normannerne overlade deres, frygtelige Høvding Rolf Ganger Landet ved Nedre-Seine, som derefter fik Navnet Normandie, imod at han blev fransk Vasal og antog Christendommen (911). Normannerne optog det i Frankrig herskende Lenssystem og dannede en krigerst Afskand ved Siden af den franske Befolkning; men de paavirkedes snart af den romanske Kultur, toge franske Koner og tilegnede sig efter faa Slægtleb franske Sæder og Sprog. Under kraftige Hertuger blev Normandiet snart det mest blomstrende Landskab i Frankrig.

Frankrigs indre Oplosning var imidlertid gaaet Haand i Haand med den ydre Afsmagt, og Carl den Stores Regjerings-system var faldet fra hinanden ved hans Efterfølgeres Svagheit. Da de ikke forstode at holde de store Lensbesiddere i Ase, søgte de at vinde dem ved gunstigere Betingelser. Venene havde hidtil været personlige eller overbragne paa Tid; men under Carl den Skaldede gik det af Brug at indbrage ledige Len under Kronen; Kongen var for afsmagtig til at fratage Sønnen, hvad Faderen havde besiddet. Medens Thronen blev besat ved Valg, bleve derimod Venene arvelige i Mandslinien. De kongelige Afsendinge afflaffedes; Greverne, som hidtil blot havde været kongelige Embedsmænd, optraadte som Kronens Vasaller og forvandlede de Landskaber, de vare satte til at bestyre i Kongens Navn til egne Underlen (arrière-fief). Efter at de svage Konger havde bortskænket faa meget Kronogods, at de ikke længer havde Midler til at belønne Venner, ja knap til et anstændigt Udkomme, lystrede Kronvasallerne dem kun, naar det stemmede med egen Fordel; langt hyppigere trodsede de Kongens Befalinger fra deres uindtagelige Borge, der vare opførte mod ydre Fjender, og frembragte en

almindelig Usikkerhed ved indbyrdes Fejder og Røverier. Under disse Omstændigheder kunde Frimændene ikke holde sig. De søgte Beskyttelse imod Overlast ved at tage deres frie Ejsendom til Len dels af Kirken, hvis mægtige Styrere i det Hele varetoge deres Liv med Omhu, dels af de verdslige Store, men nedsaak under disse i en trykkelige Afsængighed (Livegenfskab). Da de fleste Allobier i Frankrig saaledes gik over til at blive Len, tabte de store Folkething deres Betydning. Kronens Vasaller afgjorde Kongevalget og benyttede det til at befæste deres Rettigheder. Frimændenes Opbud forsvandt af Hæren, som alene kom til at bestaa af Kronens Vasaller, der atter opbøde og befalede hver over sine Undervasaller. Saaledes førte Lensvæsenet i sin Udvikling baade til Kongemagtens og til Folkfrihedens Undergang. Den fælles gallske Kirke under Erkebiskoppen af Rheims dannede endnu et vigtigt Bindemiddel; men i politisk Henseende var Frankrig adspaltet i en Række næsten uafhængige Vasalstater med arvelig Fyrstemagt. De vigtigste af disse vare i Norden Hertugdømmet Normandie, hvis krigerste Fyrster tilegnede sig Lenshøjheden over Bretagne; Grevskabet Flandern mellem Schelde og Havet; mod Ost Grevskabet Champagne og Hertugdømmet Burgund*). Derimod sluttede det store Hertugdømme Lothringen sig efter nogen Vælsen til Tyskland paa Carl den Enfoldiges Tid. I Sydten indbefattede Grevskabet Toulouse de rige Lande fra Rhone til Garonne, og Greverne af Poitou beherskede Hertugdømmet Aquitanien eller Guienne tilligemed Gascogne. Midt i Frankrig laa endelig Hertugdømmet Francien (Isle de France), som indbefattede Grevskabet Anjou samt Stæderne Paris og Orleans, og hvis Fyrste indtog omtrent en lige faa indflydelsesrig Stilling under de sidste Carolinger, som Hofmesteren i sin Tid under Merovingerne.

Da Ludvig 5 saineant døde barnløs (987) valgtes Hugo Capet, Hertug af Væle de France og Greve af Paris, til Konge

*) Dette laa mellem Seine og Saone og maa ikke forveksles med Grevskabet Burgund eller Franche Comté, en Del af det arelatiste Rige.

med Forbigaaelse af de legitime Carolinger. Vasallerne vedbleve imidlertid at betragte Hugo Capet som en Eigemand, og Stifteren af det capetingiske Hus, der siden har regjeret Frankrig i 800 Aar, havde saare Lidet at sige udenfor sine egne Besiddelser. Men han var klog nok til at faae sin Søn tidt valgt til Eftersølgere, et Exempel, som de følgende Capetinger fulgte, saa at Kongemagten i Frankrig snart gjaldt for arvelig.

§ 4. Tydskland og Italien fra 888 til 1056.

Efter Carl den Tjlfkes Afsættelse blev hans Brodersøn Arnulf Konge i de tydske Lande. Han standsede efter en stor Sejr ved Løwen de normanniske Røvertog for en Tid, men spillede sine Kræfter paa unyttige Tog til Italien, som kun stoffede ham Kessernavnet uden tilsvarende Magt. Arnulf benyttede Magharerne, der vare trængte ind i Ungarn, til at omstyrte det af Slaverne stiftede mähriske Rige. Derved kom Bøhmen i Afhængighed af Tydskland, men paa den anden Side bortryddedes Bulværket mod Magharernes Indfald, som allerede begyndte under Arnulfs Søn Ludvig Barnet (899—911), den sidste af Carolingerne i Tydskland.

Imidlertid havde ogsaa det tydske Lensvæsen udviklet sig paa en for Kongen farlig Maade. Carl den Store havde vel affat de sidste Hertuger, der stode i Spidsen for de tydske Stammer; men de vare komne op igjen under Carls ubelige Eftersølgere og havde tiltaget sig fyrstelige Rettigheder i deres Landstaber. Den mægtigste af disse Stammehertuger baade ved sine Besidders Udstrækning og ved sit Folks Ungdomskraft var Hertugen af Sachsen, som, efter at Thüringerne havde givet sig under ham, herskede fra Ederen til de mellemtydske Bjerge. Dog betragtede Frankerne ved Mainfloden sig endnu som Hovedstammen*), men havde naturlige Fjender

*) Riget benævntes endnu det østfrankiske. Navnet Tydskland bliver først gjængse i det 11te Aarh.

i de to sydlige Hertuger, Allemannernes (i Schwaben) og Bajrernes, som styrkede sig ved Forbund med de frygtede Magharer. Rige over for Hertugerne støttede Kongen sig til de Landstrækninger, Stæder og Borge, som laae spredte omkring i Riget og udgjorde Kronogodset, og til den Ret, han som Lensherre havde til at straffe Ulydighed med Venets Forbuds eller ved Besidderens Død at bortgive Hertugdømmet efter Godtbeholdende.

Ved Ludvig Barnets Død vilde Hertugerne ikke vælge nogen ny Konge og Overherre, for uhindret at kunne opløste sig til frie Fyrster; men Gjestligheden hindrede Rigets Opløsning, og Erkebiskoppen af Mainz fik en tapper frankisk Greve, Conrad 1, valgt til Konge. Hans hele Regjering udgjorde en Række frugtesløse Kampe for at staffe Valget Guldighed hos Hertugerne. I Følelsen af, at hans Hus ikke var istand til at forene det adspaltede Tydskland, anbefalede Conrad paa sin Dødsfeng (918) sin stærkeste Modstander Henrik af Sachsen til Eftersølgere. Men kun Frankerne og Sachserne deltog i hans Valg.

Henrik 1, der fik Tilnavnet Fuglefænger, frelste det opløste Rige ved sin Tapperhed og Handlekraft. Han tvang de to sydlige Hertuger til at falde til Føje, gjenvandt det frafaldne Lothringen og var heldig mod de hebenste Ræder, Danse og Slaver. Kun Magharernes Indfald, der udbredte Skræk og Sammer lige til Hjertet af Tydskland, kunde han ikke afværge, men maatte være tilfreds med at opnaae en Stillsand paa ni Aar, imod at betale en aarlig Tribut. Denne Tid benyttede Henrik til at anlægge Fæstninger i Markerne og uddanne et stærkt Rytteri, der fra nu af begyndte at blive Hærenes Kernetropper. Da Magharerne efter Baabensstilstandens Udløb igjen viste sig, gif han dem imøde Vest for Merseburg (933) og slog dem aldeles. Men han overlevede kun faa Aar sin Sejr († 936).

Uagtet hans Søn Otto 1. den Store var valgt til Konge i Faderens Levetid, og alle fem Hertuger indfandt sig for at opvarte ham ved Kroningsfesten i Aachen, brød dog

Misfornøjelsen med det sachsiske Overherredømme snart løs. Men efter en tyveaarig Kamp, i hvilken han flere Gange var Undergangen nær, knækkede Otto al Modstand langt grundigere, end det var lykkes hans Fader. Han fordrov de opsetlige Hertuger, indsatte i deres Sted sine Slægtninge og Benner og indskrænkede tillige deres Myndighed ved at indsætte Pfalzgreber til Bestyrere af Rigsgodset og til Dommere ved Siden af Hertugerne. Det urolige og altfor store Lothringen delte han i Øvre-Lothringen (ved Mosel) og Nedre-Lothringen (Nederlandene).

Under de indre Stridigheder vare Magthaverne atter faldne ind i Tydskland, men Otto bibragte dem et afgjørende Nederlag ved Lech Syd for Augsburg (955) og erobrede deres Lejr. Derefter var Tydskland for steds befriet fra disse Røbertog, der i over 50 Aar havde været en sand Landplage. Slaverne, som foruroligede de østlige Grændselande (ved Elben) ved idelige Strejftog, behandlede Otto paa samme Maade, som Carl den Store Sachserne. Han tvang dem ved Sld og Sværd til Underkastelse og Daab, og oprettede Bispedømmer iblandt dem for at sikke det begyndte Værk. Det slaviske Bøhmen, ja endog det fjerne Polen anerkjendte Ottos Lenshøjhed; gennem Bispedømmerne i Prag og Posen banedes Vejen for Katholicismen til disse Lande.

Efter saadanne Bebrifter var Otto at ansee for sin Tids mægtigste Fyrste. Men for at indtage sine Forgjængeres, især Carl den Stores, ophøjede Plads som den katholske Verdens Overhoved, paalaa det ham endnu at erhverve det hdre Tegn herpaa, den romerske Kejserkrone, som efter Skik maatte hentes i Rom og modtages af Pavens Haand. Til den knyttede sig Højheden over Nord- og Mellem-Italien (den lombardiske Krone).

Da Kejsler Arnulf var død (899), og hverken de franske eller tydske Konger saae sig istand til at optræde i Italien, kjæmpede italienske og burgundiske Fyrster, som nedstammede paa Kvindefiden fra Carolingerne, om Herredømmet i Italien. Tugen af dem formaade at standse Lensabelens overmodige

Færd og indbyrdes Fejder eller at afværge Magthavernes Indfald og Saracenernes*) Plyndringer. Pavestolen blev en Vold i den romerske Abels Hænder og besattes med de ugudeliggste Personer. Under saadanne Forhold bøde den sidste Konge af Carolingerne Efterkommere, Lothar, (950) og Markgreve Berengar af Ivrea tilrev sig Magten; men da han brugte den paa en tyrannist Maade og vilde tvinge Lothars Enke Abelhæid til at ægte sin Søn, indkaldte hun i Spidsen for de Misfornøjede Otto den Store.

Lige over for Ottos stærke Hær og berømte Navn opgav Berengar sin Modstand. Otto ægtede Abelhæid, lod sig først i Pavla krone til Italiens Konge og modtog senere Kejserkronen af Pavens Haand i Rom (962). Men han mødte endnu megen Modstand og maatte blive flere Aar i Italien for at bringe Ro og Orden i det opløste Land. Selv Paven, skjønt han nys havde kronet ham, kunde ej dæmpe sin Misfornøjelse med den myndige Kejsler, saa at Otto tilsidst paa en Synode i Rom anklagede og affatte ham. Otto den Store gjenoprettede saaledes med Kraft den sunkne Kejslermagt og blev den egentlige Stifter af det tydsk-romerske Kejslerrige**). Fra hans Tid af ansee de tydske Konger det baade for en Ret og en Pligt at opretholde dette og begive sig derfor, efter Kongevalget ved Mainz (siden i Frankfurt) og Kroningen i Aachen, til Rom for at modtage Kejserkronen af Paven. Ligesom den katholske Kirke ansaaes for at danne et ubelægt Hele under Pavens Ledelse, saaledes fremgik det af Kejslerens Egenkab som Kirken Skytsherre, at han fra Gud havde modtaget den højeste verdslige Magt og stod som en øverste Voldgiftsmand over alle andre Konger og Fyrster: en Anskuelse, som Kejsleren vel ikke kunde gjøre gjældende i Gjerningen i de fremmede Stater, men som bidrog til at omgive Kejslerdømmet med forøget Glæds.

*) Saaledes kaldtes Araberne, som paa Middelhavets Kyster spillede samme Rolle, som Normannerne ved Nordspens.

**) Regenterne kaldes efter Hovedlandet ofte tydske Kejsere, skjønt de ere tydske Konger og romerske Kejsere.

Otto 2 besteg efter Faderens Død (973) Thronen uden synberlig Modstand. Ved hans Giftermaal med den græske Prindsesse Theophano vare de græske Besiddelser i Sydtalien blevne ham lovede. Da Kejseren i Constantinopel ikke holdt Ord, forsøgte han at tage dem med Magt; men Grækerne kaldte Saracenerne til Hjælp og sloge ham i Nærheden af Tarent. Han undgik med Nød og neppe Fangenskab og døde Aaret efter (983), hvorpaa hans treaarige Søn Otto 3 blev Kejsers først under Moderen Theophanos, siden under Bestemoderen Abelheds Formhunderskab. Hans yderst omhyggelige Opdragelse indgav ham en afgjort Forkjærlighed for den klassiske Dannelse, og da han blev voksen, søgte han sig mere som Italiener end som Tydsker. Han satte endog den Plan at gjøre Rom til Rigets Hovedstad, men døde neppe 22 Aar gammel (1002). Med Henrik 2 den Hellige uddøde (1024) den sachsiske Familie, og da han ikke havde sørget for at give sig en Efterfølger, skulde der atter foretages frit Valg.

Bevidstheden om det tydske Riges Enhed var under Kejsernerne af det sachsiske Hus bleven i den Grad udbredt og styrket, at alle Stammer vare enige om at blive sammen under een Konge. Ved Rhinen i Nærheden af Mainz mødte Erkebiskopperne af Mainz, Trier og Köln, Hertugerne af Sachsen, Franken, Dore- og Nedre-Rothringen, Schwaben, Bavern og Kärnten*) tilligemed Markgreverne, Pfalzgreverne og en Mængde underordnede Geistlige og Abelige for at afgjøre Kongevalget. Efter en Naabslagning af de fornemste Herrer kaaredes under almindelig Jubel den frankiske Greve Conrad til Konge. Conrad 2 blev Stifter af det saliske eller frankiske Hus. Mellem hans Forgjænger og Kong Rudolf 3 af Arelate (pag. 20) var der sluttet en Tractat, ifølge hvilken Rudolf fik Hjælp mod sine oprørske Vasaller imod at testamentere sit Rige til Tydskland. 3 Kraft heraf tog Conrad 2, da Rudolf døde (1032), Arelate

*) Kärnten var af Otto 3 udskilt fra Bavern og gjort til et eget Hertugdømme.

i Besiddelse, hvorved Tydsklands Grændser udvidedes til Rhone og Middelhavet. Men heller ikke de tydske Kejsere kunde udøve nogen Myndighed over den burgundiske Adel og Geistlighed. Arelate opløste sig i forskjellige mindre Dele f. Ex. Savoyen, Dauphiné, Provence, hvoraf de sidste senere gik tilbage under Frankrig. Conrad 2 († 1039) og hans Søn Henrik 3 arbejdede med Klogskab og Kraft paa at gjøre den kongelige Myndighed mere uindskrænket ved at lade flere Hertugdømmer staae ubesatte og bestyre dem selv umiddelbart. Skjønt denne Plan, hvorved man vilde være kommen tilbage til Carl den Stores Statsorden, ej lod sig gennemføre paa Grund af Fyrsternes Modstand, var Henrik 3 dog frygtet og æret langt ud over Tydsklands Grændser. Polen og Ungarn, hvor den katolske Religion var trængt ind fra Tydskland, erkjendte hans Lenshøjhed. Da tre uærbige Paver til almindelig Forargelse strebes om den romerske Stol, sammenskabte Henrik 3 efter Otto den Stores Exempel en Synode til at dømme imellem dem og assatte dem alle tre. Han tog nu Pavevalget i sin egen Haand og indsatte efterhaanden fire tydske Prælater, som ved en exemplarisk Vandel gjengav den hellige Stol den tabte Agtelse, men afløde Kejseren som de søjeligste Vasaller. Kejserdømmet stod saaledes paa Højdepunktet af Magt og Glæde, da Henrik 3 døde (1056) og efterfulgtes af sin umyndige Søn Henrik 4.

Sydtalien, hvortil de tydske Kejseres Indflydelse endnu ikke naaede, var delt mellem de longobardiske Hertuger i Benevent, Capua og Salerno, Stæderne Neapel, Amalfi og Gaeta, der ved Handel arbejdede sig frem til Velstand og Magt, og den græske Kejsers, hvis Besiddelser vare indskrænkede til Halvøerne Apulien og Calabrien. Uophørlige Fejder mellem disse Besiddere ødelagde det skønne Land.

Sicilien hjemfægtes længe af saracenske Svøvere og blev (900) en Provinds af det arabiske Rige i Afrika. Da dettes Fyrster udmærkede sig ved Milddhed og Tolerance mod de Christne, fremblomstrede Sicilien til en Velstand, der

mindebe om Aldtidens glimrende Tid, og Middelhavet be-
dækkedes af Flaader, der bragte Produkter til og fra Den.
Italiens Fastland derimod led meget af Saracenernes Røver-
tog. I Begyndelsen af det 11te Aarhundrede landede saa-
ledes en stor arabisk Flaade ved Salerno. Den forstrækkede
Hertug beredte sig allerede til at købe den bort, da 40 høje,
blonde Pilegrimme, der just vare ankomne fra Palæstina paa
Hjemvejen til Normandiet, tilbød ham deres stærke Arm mod
de Vantroer. Hertugen lod sig opmande, og da Normannerne
angreb i Episcopen for Longobarberne, adspredtes eller ned-
huggedes Araberne. Det var Normannerens første Besøg
i Italien. Snart kaldte Rikstet om dets Rigdom og herlige
Klima Normandiets frigølystne Ungdom hid for som Salerno-
fyrstens Lejetropper at vinde Bytte og Hæder i Kampen mod
Grækerne. 1029 erhvervede de sig selv et Stykke Land og byg-
gede Staden Aversa, som befæstedes med Volde og Grave.
Som Anførere for nye Skarer, der ankom fra Normandiet og
udfyldte de i Kampen forthyndede Rækker, optraadte Tancred
af Hautevilles*) 10 Sønner, af hvilke Robert Guiscard
(den Snilde) overgik sine Landsmænd i Vægemægt og Helte-
mod og opfyldte Syden med sit Navns Berømmelse. Robert
forjog Grækerne aldeles fra Italien, hvorpaa han udraabtes
til Hertug i Apulien.

Paa Sicilien var imidlertid Arabernes Herredømme
geraadet i Forsald. Den havde stilt sig fra det afrikanske
Hovebrige, forskjellige Emirer kæmpede om Herredømmet og
den tilbiger saaa milde Regjering var bleven afløst af et vil-
kaarligt Despoti, der især gif ud over de Christne. Indkaldt
af disse satte Robert Guiscard's yngste Broder Roger over
til Sicilien og bemægtigede sig efter en Række Krigstog hele
Den. Roger bestyrede derefter Sicilien som Greve under
Roberts Lenshøjhed.

*) Et Slot i Normandiet.

§ 5. England fra 476 til 1066.

Efter en Kamp, der varede over 100 Aar, vare Angel-
sachserne Herrer over hele Britanniens Lavland og Briterne
fordrevne til den vestlige Kyst, især til Wales, hvor de
ligesom Irland og Skotland levede under et affondret Kirke-
samsfund uden Forbindelse med den romerske Pave. Angel-
sachserne stiftede, efterhaanden som de erobrede Landet, syv
Riger: Kent, Essex (=: Ostfachsen) Sussex, Wessex, Ost-
angel, Mercia, Northumberland, med den sædvanlige germa-
niske Forfatning. De vare indvandrede som vilde Hedninger;
men Christendommen prædikedes allerede paa Gregor den Stores
Tid med Hjelpe af italienske Munk. Kong Ethelbert af
Kent gav Exemplet til Omvendelse (600). Augustin, den
første af Missionærene, blev Erkebiskop af Canterbury, og
den angelsachsiske Kirke anerkjendte Pavens Supremati.

I de følgende Aarhundreder herskede uophørlige Stridig-
heder mellem de angelsachsiske Konger, indtil de syv Riger
(827) samlede af Egbert af Wessex, den første, der kaldte
sig Konge af England. Den ved Foreningen fremkaldte
Fredstilstand forstyrredes allerede under Egberts nærmeste Efter-
følgere af de danske Vikinger, som paa denne Tid brand-
statte Nordspens Kyster. De satte sig endog fast paa Verne
ved Themsens Munding og oversvømmede nu Landet i store
Sværme baade Vinter og Sommer. Egberts Sønnesøn Al-
fred den Store værge sig længe med Heltemod; men da
de Danske, forstærkede ved nye Skarer fra Hjemmet, trængte
lige ind i Hjertet af England, maatte han, forladt af Alle,
flygte sig i affidesliggende Stove. Det lykkes ham dog her
at samle en Hær om sig og efter et helbigt Overfald paa de
Danske at gjenvinde sin Throne. Et Forlig kom istand, ifølge
hvilket Alfred beholdt Herredømmet over det sydlige, de danske
Høvdinge over det nordlige England; en Linie fra det nord-
ligste Wales til Themsens Munding betegnede Grændsen.
Northumberland, Ostangel og en stor Del af Mercia — Da-
nelagen — fik ved talrige Indvandring en overvejende De-

folkning af Danste. Da de havde faaet faste Ejendomme og antog Christendommen, forholdt de sig temmelig rolige, og Alfred kunde nu anvende hele sin Kraft paa at gjenoprette den forstyrrede Samsundsorden. Han samlede de gamle angelsachsiske Love og haandhævede dem med Kraft, opførte igjen de ødelagte Borge og Stæder f. Ex. London, og sikrede ved at bygge en stærk Flaade Kysterne mod Landgange af de omstrejfende Vikinger. Folkeoplysningen fremmedes ved Skoler f. Ex. i Oxford, og Alfred virkede selv som Forfatter af Sange og Oversætter af latinske Skrifter til, at den angelsachsiske Nationalliteratur, som allerede tidligere havde frembragt mærkelige bibelske og historiske Digte, paany fremblomstred. Alfred døde 901.

I det 10de Aarhundrede standsede de danske Udvanbringer lidt efter lidt. Da saaledes Danelagen ophørte at faae friske Kræfter fra Moberlandet, lykkedes det Alfreds Sønsøn Athelstan, efter at han havde overvundet de Danste i det store Slag ved Brunanborg (937), at bringe dem under angelsachsisk Overherredømme. Men de fik endelig en mægtig Forbundsfele i Danekongen Svend Tveskjæg, som ved Aaret 1000 gjorde England til Maalet for sine Sotog. Kong Ethelred den Raadvilde, som ikke formaaede at samle sine Angelsachser til alvorlig Modstand, søgte først at kjøbe Sørøverne bort for uhyre Pengesummer, Danegeld (som tilsidt blev en staaende og yderst trykkende Skat); men da de alligevel stedse kom igjen, lod han den danske Hær, der havde spredt sig over Wessex for at inddrive Danegeld, overfalde. Mange Tusinde faldt paa hans Bud for de ophidsede Angelsachsers Sværb; men Svend Tveskjæg hævned sine Landsmænds Drab ved frygtelige Plyndringer, saa at Ethelred tilsidt opgav sit Rige og flygtede til sin Svoger, Hertugen af Normandiet. Svend fuldenbte Englands Underkastelse Aaret før sin Død († 1014).

Hans yngre Søn Harald blev Konge i Danmark, som han havde styret i Faberens Fraværelse; den ældre, Knud, hylledes af Danelagens Befolkning; men da Ethelred vendte

tilbage, maatte han vige og begav sig til Danmark for at hente Hjælp. Allerede Aaret efter havde Knud ved sin Broders Bistand en prægtig Flaade paa 200 Skibe færdig. Ledsaget af Nordens tappreste Høvdinge, Thorikild den Høje, den norste Erik Jarl og flere, landede han i England og begyndte de sædvanlige Plyndringstog. Da Ethelred den Raadvilde døde under disse, hylledes hans Søn Edmund Jernside af Angelsachserne, og den blodige Borgerkrig fortsattes mellem de to Medbejlere med vrelende Lykke. Edmund Jernside ubviste den største Tapperhed og var overalt paafærde for at hævde sine Angelsachsers sunkne Mod; men da han blev forraadt af den upaalidelige Lensadel, navnlig af Jarlen i Mercia Edrif Streon, maatte han indgaae et Forlig med Knud, hvorved England deltes imellem dem efter Nationaliteterne. Neppe en Maaned efter døde Edmund, maastee smigtrødet paa Edrif Streons Anstiftelse, og Knud den Store bemægtigede sig i en Alver af tyve Aar uden Modstand hele England. Aaret efter (1018) vandt han ogsaa Danmarks Krone ved Haralds Død.

I at befæste sit Herredømme over England viste Knud den Store en for hans Alver mærkelig Statsklogskab, men tillige en Hensynsløshed, der mindebe om, at han havde de nordiske Vikingers Blod i sig. Hans første Gjerning var at dræbe eller landsforvise Levningerne af den angelsachsiske Kongestamme og at knytte sine Høvdinge og Hjælpere til sig ved anselige Belønninger. Saaledes fik Erik Jarl Northumberland, Thorikild den Høje Ostangel, Edrif Streon Mercia, medens han selv bestyrede det urolige Wessex. Men i Længden syntes disse store Lensmænd ham for mægtige, og da han troede sig stærk nok, tog han ikke i Betænkning at lade Edrif Streon nedhugge, fordi han trodsig mindebe ham om sine Fortjenester, og at landsforvise Thorikild, der siden døde forladt i Danmark. Knud tog Ethelred den Raadvildes Enke Emma til Hægte og bestemte ved Brylluppet, at deres Børn skulde have Arveret til Thronen fremfor begges Børn af første Hægteskab. Saaledes stillebe han sig paa en venstabelig Fod med Emmas Broder, Normannerne's krigerske Hertug hinsides Kanalen, og

fik en Klog, især af Geistligheden yndet Raadgiverinde ved sin Side, der anses for at have havt megen Del i de vise og maadeholdne Foranstaltninger, som gjengav England en længe ukjendt Ro og Orden. Ved sin Iver for Udbredelse af kristelig Oplysning, ved sin Gæmildhed mod Kirker og Klostre fikke han sig Geistlighedens Beliville og et berømmeligt Eftermæle, ved en kraftig Opretholdelse af Lovene og en upartist Ketsfærdighed imod Danste og Angelsachser bragte han de sidstnævnte til at glemme, at de beherskedes af en fremmed Erobrer, og dæmpebe det indbyrdes Nationalhad. Saaledes kunde Knud bortsende Størstedelen af sin danste Hær, hvis Underhold var saa trykkende for Landet. Han beholbt kun til sin Bestyttelse en staaende Hær af 6000 Huskarle, Thinglid eller Thingmannalid kaldet, og gav til Opretholdelse af Mandstugten mellem disse forvovne Stridsmænd en særegen (danst) Lov for Kongens Gaard, Bitherslagsretten, hvis Bestemmelser Enhver ved sin Optagelse i Corpset maatte sværge at holde; Overtrædelser paadømtes efter nordist Vedtægt af dem selv indbyrdes.

Under denne indre og ydre Fred foretog Knud den Store en Rejse til Rom, paa hvilken han ubvirkede en Formindskelse i den engellste Kirkes Afgifter til Pavestolen, saavel som Kettelser i sine Undersaatters Samkvem med forskjellige Lande. Overalt, hvor han kom frem, høstede han almindelig Beundring saavel for sin rige Gæmildhed mod Kirker og Fattige som for den Fromhed og Bødsfærdighed, han lagde for Dagen. Ved Apostelen Petrus's Grav skristede han sine Synner og aflagde Løfte om at regjere gudfrygtig og kristelig. Ogsaa det berømte Brev, han paa Rejsen skrev til Erkebispnen af Canterburh, vidner om hans oprigtige Omsorg for Folket.

I Aaret 1028 vandt Knud uden Modstand Herredømmet over Norge, hvor Olaf den Hellige havde gjort sig forhabt ved den voldsomme Maade, hvorpaa han vilde indføre Christendommen. Vanstueligheden ved at holde saa vidtløftige Lande sammen viste sig imidlertid allerede i Knuds Levetid, da de

over Tilfidesættelse misfornøjede Normænd gjorde Oprør, og ved hans tidlige Død (1035) fik ethvert af de tre Riger sin Regent. Knuds ældre Søn af første Ægteskab, Harald Harefod, tilrev sig imod Bestemmelsen England ved Hjælp af de Danste i Danelagen. Efter hans korte Regering († 1039) forenede Knuds og Emmas Søn Hardeknud en søje Stund Englands og Danmarks Kroner. Men han var en svag Fyrste, der gif i sin Moders Lebebaand, og da en overdaadig Lebebaade snart gjorde Ende paa hans Dage († 1042), oplyste Foreningen for sig selv. Misfornøjede med det fremmede Herredømme, der havde mistet sin tidligere Glans, kaldte Angelsachserne Ethelred den Raadvildes yngste Søn, Edbard Bekjenderen (Confessor), tilbage fra Normandiet, hvor han siden sin Faders Død havde levet i Landsflygtighed, bestemt til at blive Munk. Han var saaledes ikke blot usiftet til at regjere, men ogsaa ganske fremmed for sine Landsmænd, levede paa normannist Vis og omgav sig med normanniste Yndlinge. Den tilfidesatte angellsachstte Adels gjorde Opstand, forjog Udlændingerne fra Hoffet og tvang Edbard til et Forkig, som lagde hele Magten i Hænderne paa Jarlen Godwin og efter hans Død paa hans Søn, den folkelige Harald. Fra Edbard Bekjenderens Tid tabte de Danste al Indflydelse, deres Tropper affædigedes, og Danegeld betaltes ikke mere.

Da Edbard døde barnløs (1066), antog Harald Godwinsens Kongettelen under almindelig Tilslutning af Angelsachserne. Hertug Wilhelm af Normandiet paastod imidlertid, at han havde Ret til den engellste Throne ifølge et Løfte af sin Svoger Edbard Bekjenderen, og mødte endnu samme Aar Harald med en overlegen Hær ved Hastings. Kampen var blodig og længe uafgjort; først om Aftenen, da Harald selv faldt, erklærede Sejren sig for Normannerne. Efter dette Nederlag faldt Angelsachserne til Føje; Wilhelm Erobreren lod sig krone i Winchester og blev Stifter af det normannist Kongehus.

§ 6. Østlige Folk til c. 1050.

Slaverne, som dyrkede de vidtløftige Sletter fra Elben til Volga, delte sig i en Mængde forskellige Stammer. Af disse blev Dobritterne (i Mecklenborg) allerede afhængige af Carl den Store (pag. 15). Otto den Store begyndte at indføre Christendommen blandt Slaverne mellem Elben og Oderen, og fra samme Tid bliver Tjæchernes Hertug i Böhmen den tydske Kejsers Lensmand.

I det 6te og 7de Aarhundrede bevæge talrige slaviske Stammer sig i sydlig Retning og blive ved deres Indtrængen i den græske Halvø farlige Fjender eller urolige Undersaatter af det østromerske Rige. Saaledes bandede Servierne en Stat Syd for Donau, og Croaterne nedsatte sig i Dalmatien og foruroligede Havet ved Søroveri.

Af de østligere boende Slaver fremtræde Polakkerne i det 9de Aarhundrede ved Weichselen. De beherskedes af Fyrster, som en Tidlang anerkjendte den tydske Kejsers Lenshøjhed. Derved aabnedes Afgang for Christendommen, og Bispedømmer opstode i Posen og Snesen (c. 1000).

Paa samme Tid, som Normannerne begyndte at hjemføge de vestlige Lande, sejlede andre Stæder af disse uforfærdede Sømænd over Østersøen og nedsatte sig i Egnene Syd for Ladoga (Gardarike). En af deres Høvdinger, Rurik, lagde (c. 870) i Novgorod Grunden til det russiske Rige. Senere udvidedes Riget ved Erobringer, og Residensen flyttedes til Kiev. Normannerne (Varegerne) tabte her, ligesom i de vestlige Lande, lidt efter lidt deres Nationalitet og antog slavisk Sprog. Vladimir den Store hævdede Storfyrstendømmet i Kiev til en betydelig Højde og modtog (c. 1000) Christendommen fra den græske Kirke. Senere svækkedes Riget ved Delinger og Angreb Syd fra.

Sydrusland var først beboet af Vulgarer, et tatarisk Folk, der var trængt ind igjennem den store Folkeport, der aabner sig mellem Ural og det sorte Hav. Vulgarerne gik siden over Donau og nedsatte sig i Mæsien, hvorfra de ofte

truede Constantinopel med Undergang, indtil de i det 9de Aarhundrede kristnedes og underkastede sig den græske Kejsers. De blandede sig her med de slaviske Beboere og antog deres Sprog. Sydruslands Stepper befolkedes derefter af forskellige tatariske (tyrkiske) Folk, der indvandrede fra Asien, og krigebe snart mod Storfyrsten i Kiev, snart mod den græske Kejsersdømme.

Den ungarske Slette beboedes efter Longobardernes Udvandring (568) af Avarerne, et asiatisk Romabefolk. De plyndrede Grændselandene og betvang de omboende Slaver, men deres Magt knækkedes af Carl den Store. Henimod Aaret 900 vandrede Magyarerne eller Ungarerne, et fint Folkfærd, over Karpatherne ind i Ungarn og underkuede let Avarerne. Tydskland og Italien vare længe Gjenstand for deres ubelæggende Tog, indtil Otto den Store bibragte dem det afgjørende Nederlag ved Lech (955). Christendommens Indtrængen ved tydske Missionærer befordrede fra den Tid en roligere Levemaade. Stephan den Hellige (c. 1000) fuldendte Christendommens Sejr og gav Landet en Forsatning i Lighed med Vestens Lensstater. E. 1100 forenedes Croatien og Dalmatien med Ungarn.

§ 7. Det østromerske Rige til c. 1050.

Det østromerske (græske eller byzantinske) Rige havde, skjønt ikke uden store Lidelser, overlevet den store Folkevandrings Rystelser, fornemmelig ved Hovedstadens ubmærkede Beliggenhed. Constantinopel vedblev saaledes ved sin Handel, Rigdom og den fra Oldtiden overleverede græske Dannelses at være Middepunktet for den østlige Verden. Provindserne betragtedes som undertvungne Lande; de udtæredes ved trykkende Skattepaalæg for at underholde Hovedstadens hungrige Pøbel, det ødsle Hof og Hæren, der mest bestod af lejede Barbarer. Riget styrkedes efter det af Constantin den Store indrettede

despotiske System*); men indenfor Paladsets Mure gif en Række svage Keesere i Kvinders og Munkes Ledebaand, og Thronen besattes som oftest ved Hofkræfter eller Oprør af Pøbelen og Solbaterne.

Keeserbømmet syntes at skulle rejse sig af sin Svaghed, da Justinian 1, skjont han selv var middelmaadig begavet, forsøgte at underkaste sig det romerske Rige i hele dets gamle Udstrækning ved Hjælp af to udmærkede Felt herrer. Belisarius omstyrkede det vandaliske Rige i Afrika (534), efter at det havde bestaaet i henved 100 Aar; Marses udslettede det østgotiske Navn og betvang Italien (553, pag. 7). Men denne Kraftanstrengelse aabenbarede trods det glimrende Held kun altfor tydelig Rigets Afmagt. Perserne trængte frem over de blottede Grændser i Asien og nødte den ydmyge Keeser til at betale Tribut; Slaverne gjenembrøde Befæstningslinien ved Donau og oversvømmede den græske Halvø, hvorved den græske Nationalitet vidt og bredt fortrængtes; ja i selve Constantinopel kunde Keeseren neppe styre de forbittrede Kampe mellem det blaa og grønne Fægterparti, som fra Circus forplantede sig til Gaderne. Og dog udøstes store Summer paa Opførelsen af en Mængde Kirker, af hvilke den hellige Sophias Basilika frembyder det mest storartede Exempel paa den byzantinske Kuppelstil. Til Justinians Navn hnytter sig den berømte Samling af ældre romerske Lovbestemmelser (Corpus juris Justiniani), som forfattedes ved den lærde Tribonianus og siden fik en stor Indflydelse paa Lovgivningen i mange af Europas Stater.

Efter dette Udspring blev Constantinopel Skuepladsen for en Række blodige Thronrevolutioner. Dertil kom Partikampe mellem Religionssektter, der strede om Bestaaenheden af Christi Natur og forfulgte hinanden paa Liv og Død rundt om i hele det græske Rige. Keeserens Forsøg paa at forjone Partierne mislykkedes aldeles og bevirkede kun, at de afvigende Sektters Modstand voksede i Seigthed. Imidlertid gif den ene

*) Se den 1ste Del pag. 271 fg.

Provinds tabt efter den anden. Longobarberne erobrede det Veste af Italien (pag. 8); Servierne gjorde sig frie, og Bulgaverne nedsatte sig i Mædien, hvorfra de ængstede Constantinopel og gjorde Keeseren staaftlydig. Samtidig hermed væltede de af Mohammed forenede Araberstammer ind over Syrien og trængte over Egypten ustandselig frem langs Afrikas Nordkyst (c. 700). De vovede endog saa at angribe Constantinopel; men den overhængende Fare afværgeedes af den tappre Keeser Leo, en Isaurer af simpel Herkomst, der satte sig paa Thronen ved Hærens Hjælp. Men ogsaa han indvirkedes i de ulukkkelige religiøse Stridigheder.

Det var en gammel Skik i Kirkerne at have Billeder af Kristus og Apostlene, af Martyrer og Helgene, som skulde levendegjøre de Troendes Forestilling om dem, der havde stridt og lidt for Religionen. Men man forvekslede snart Billederne og Personerne, de forestillede, og tilbad selve Billederne, som om de havde Liv og unbergjørende Kraft. For at gøre Ende paa denne Misbrug, der lignede Hedenstaa, befalede Leo at borttage Billederne af Kirkerne, og da det af Munkene opvirkede Folk vilde forsvare sine Helligdomme, lod han Solbater rykke ind i Kirkerne og al Modstand nedslaae med Sværdet. Forsølgelsen mod Billedtilbederne tog til i Grusomhed under hans Søn; men efterat Striden i over 50 Aar havde tæret paa Statens Kraft, gjenoprettede den herkesyge Keeserinde Irene atter Billeddyrkelsen over hele Riget (c. 800).

Under denne Strid var Rom og Exarchatet gaaet tabt (pag. 13), og mellem den østlige og vestlige Kirke var der indtraadt et fuldstændigt Brud, da Paven satte Billedstormerne i Van. Gjenforeningen hindredes ved Rappesriben mellem Paven i Rom og Patriarchen i Constantinopel om, hvem der skulde være Kirkens Overhoved, og Bruddet blev ulægeligt, da Paven satte den græske Kirke i Van (1054) og Patriarchen i Constantinopel besvarede dette Skridt med den Erklæring, at den romerske Kirke stod udenfor det rettroende Kirkesamfund.

Den græske Kirke omfattede da foruden det græske Rige de sydlige Slaver, Bulgaverne og Russerne.

§ 8. Araberne. Den pyrenæiske Salvo.

Arabien's affødrede Velggenhed, dets uhyre Ørkener og brændende Sol satte en uoverstigelig Hindring for fremmede Erobreres Indtrængen, saa at Europa indtil det syvende Aarhundrede ikke kom i Berøring med den udstrakte Halvøes Behoere uden ad Handelsens Vej. Fra gammel Tid af forspnedes Sydeuropas Markeder gennem Karavanehandelen paa Arabien med Kjøgsler, Kryderier og vævede Tøjer, hvorved man fik Forestillingen om Arabien som et rigt og lykkeligt Land. Det var dog kun paa den sydvestlige Kyst, og hvor forøvrigt en rigeligere Regnmængde frembringer en blivende Vegetation i Dalene, at Befolkningen levede i faste Boliger og drev Agerdyrking og Industri. Derimod bevarede det indre Højlands Behoere, Beduinerne, den nedarbejdede, af Naturen anviste Levemaade som Nomader, uberørt af Tidens Omvæltelser. Disse Ørkenens Sønner betragte sig som Ismaels ublandede Efterkommere og see med Hab og Foragt ned paa Stadboerne. Afstille i Stammer, der forestaaes paa patriarchalsk Vis hver af sin Fyrste (Sheik), vogte de Hjordene af Kameler og Kvæg paa de vidtstrakte magre Græsgange, altid beredte til at tilfredsstille deres Byttelyst ved Overfald paa Karavaner eller deres blodige Hevntørst ved Angreb paa fjendtlige Stammer. Men denne raa, stolte og uforsonlige Karakter er, som hos Folk i Naturtilstanden, blandet med ædlere Træk, saasom Gæstfrihed mod Fremmede og Højmodighed imod den Forsulgte, der søger Tilflugt under deres Telt.

Araberne's oprindelige Tro var den fra Abraham nedarbejdede Monotheisme; men ved Berøring med Naboeerne var baade Christendom og Hebenstabs trængt ind i Landet. Beduinerne havde mest den persiske Tro paa Stjernerne, der om Natten lyste for dem paa deres ensomme Vej gennem Ørkenen. Det hellige Hus i Mekka, Kaaba, som efter Sagnet var

bygget af Abraham, opfyldtes efterhaanden af en Mængde Afgudsbilleder. Herhen valfartede Pilegrimme fra alle Arabiens Egne, og Mekka blev med sine store Markeder saaledes et Middel til at bringe Stammerne sammen i fredeligt Samkvem. Forøvrigt betegnedes Araberne kun ved det fælles Sprog som een Nation, indtil Mohammed forenede dem under Troens Fane.

Mohammed, en Søn af Abdallah, fødtes 571 af Kuraiskiternes Stamme, som herskede i Mekka og havde Opshyn med Kaabaen. Da hans Forældre døde tidlig uden at efterlade Formue, opdroges han til Handelen hos en Slægtning og fik paa sine Rejser rig Vejligghed til at iagttage Arabernes og fremmede Folks Sæder og Religion. Han forestod en Tidlang den rige Kjøbmandsenke Kabischas Handelsforetagender; men efter at have ægtet hende, trak han sig tilbage og hengav sig til religiøse Grublerier. Han nærede en afgjort Afsty for Arabernes hedenske Gudsdyrkelse, erkjendte derimod Moses og Kristus for store Profheter og deres Lære for en guddommelig, men ved menneskelige Tilfætninger forvansket Aabenbaring. Medens han i Ørkenens Ensomhed hengav sig til sine Drømmerier, paatrængte sig ham Nødvendigheden af en ny og sidste Aabenbaring, og han troede at høre Guds Befaling gennem Engelen Gabriel, at han skulde bringe den til Menneskene og blive Redskabet til at føre Troen tilbage til dens gamle Renhed. Hovedsætningen i Mohammeds Lære (Islam) blev altsaa: der er kun een Gud, og Mohammed er hans Profhet. At tro derpaa blev den første Betingelse for at opnaae den evige Glæde i Paradis, hvor de Troende skulde hvile i skyggesfulde og vandrige Haver, opvartede af skønne, evig unge Kvinder, medens de Vantro hjemfaldt til evige Pinsler. Det var enhver Troendes Pligt at give Almisse til Fattige, at faste, at bede flere Gange daglig med Ansigtet vendt mod Mekka og i det Mindste een Gang i Livet at valfarte til Mekka. Virksommere end alt dette var dog at gaae i Kamp for Troens Udbredelse, og den, der faldt i den hellige Kamp, var vis paa Paradiset. Gud havde i sin

Visdom forud ordnet Alt og fastsat en uforanderlig Skjæbne, mod hvilken Menneſket Intet formaaede; blind Hengivelse i Skjæbnens Beſtemmelſer var derfor et Særkjende paa den Retroende. Til diſſe Hovedſætninger ſejede Mohammed fra Tid til anden mangfoldige andre, af hvilke nogle bekræfte arabifke Stikke, ſom han ikke troede at kunne forandre ſ. Ex. Klerkoneriet, andre hidrøre fra praktiſke Henſyn, ſaaſom Forbud mod Vin og Hkſkeſpil for at holde Mandſtugt i Hæren.

Da Mohammed aabenbarede ſin Lære for ſine Slægtninge, erkjendte de af hans drømmende Væſen og glødende Bektalenhed, at han var den fra Gud ſendte Prophet. Kadifſcha, den gamle Abubekr, Ali, der giftede ſig med Prophetens Datter Fatime vare de første Troende (Moslemim). Men da han traadte offentlig frem, truede Kureiſchiterne ham paa Livet ſom Uroftifter. Man ſammenſvor ſig om at dræbe ham og omringe hans Hus om Natten, ſaa at han kun undſlap ved Liſt og efter de største Farer naaede til Naboſtaben, der ſiden ſil Navn af Medina al Nabi (Prophetens Stad). Indbyggere i denne, der laae i Fjendſkab med Mekka, ſluttede ſig til ham, og da Stiftelſen af det første, egentlige Troeſſamfund ſaaledes ſalder ſammen med Mohammeds vidunderlige Flugt, regne Mohammedanerne herfra deres Tidsregning (15 Juli 622). Fra Medina udſtedte Mohammed Befalingen til at udbrede Troen over hele Jorden ved Sværdet og paaføre alle Bantroe Krig. For Hedningerne ſkulde der kun være Valg mellem Islam eller Døden; de Chriſtne og Jøderne kunde beholde deres Religion, naar de underkaſtede ſig og betalte en Kopflat. Mohammed begyndte Kampen for ſin Lære med heldige Overfald paa Kureiſchiternes Karavaner. Den Begejſtring, han vidſte at fremkalde, Forventningen om at vinde Paradifet og den ſtrange Disciplin, han holdt, gjorde hans lille Skare uimobſtaaelig, ſelv hvor Modſtanderne vare langt ſtærkere. Ved enhver Sejrr voxede de Troendes Antal ved frivillig eller ufrivillig Underkaſtelse af arabifke Stammer. Endelig trængte han ind i Mekka, rensede Kaabaen og erklærede Mekka for en hellig Stad, der ikke maatte beſubles med

Blod. Efterat han havde foranſtaltet en almindelig Pilegrimsſart af Troende fra alle Arabiens Egne til Mekka, beredte han ſig allerede til at føre ſine Vaaben ud over ſit Fjødlands Grændſer, da han pludſelig blev ſyg i Medina og døde (632). Hans Grav er ſiden bleven indſluttet i Moſſeen i Medina.

Hans Svigerfader, den gamle Abubekr († 634) anerkjendtes nu ſom Chalif 1: Prophetens Efterfølger, Mohammedanernes baade geiſtliche og verdslige Overhoved. Han ſendte den gruſomme Kaled med en Hær, der gløbede af religiøs Begejſtring og Begjærlicheg efter at beſjæmpe de Bantroe, mod de græſke Provindſer i Aſien. Under Chalifen Omar († 644) fuldenbtes ej blot hele Syriens Erobring, men Araberne gif over Euphrat, ſloge Perſerne og erobrede Kteſiphon, Saffanibernes Reſidens, hvorfra de bortførte et umaadeligt Bytte af Penge og Koſtbarheder, et Vidneſſehyd om den perſiſke Rigdom og Cultur. Krigen raſede lige til c. 650 i det fjerne Oſten; Zoroaſters Religionsbeſtjendere forfulgtes med Ild og Sværd, og Islam trængte efterhaanden frem med de arabifke Erobring indtil Kaukaſus og Indiens Grændſer.

Feltherren Amru førte en anden Hær mod Egypten, hvor Kopterne (Efterkommerne af de gamle Egyptere), der udgjorde Befolkningens Hovedmaſſe, undertrykkes af de græſke Embedsmænd, fordi de hørte til en anden Religionsſekt end Hoffet i Conſtantinopel. Underſtøttet ved diſſes Fraſald ſlog Amru de græſke Tropper og ſlitte, efter at Alexandria*) var faldet, Keiſerriget ved dets rigeste Provindſ (641).

Mohammed havde meddelt ſine Aabenbaringer mundtlig. Allerede Abubekr lod de forſkjellige af Prophetens Omgangſvenner gjøre Optegnelſer ſamle, og Chalifen Oſman, Omars Efterfølger, foranſtaltede en ny, forbedret Udgave af Koranen, Mohammedanernes hellige Skrift og borgerlige Lovbog, i den

*) Det berettes, at Omar lod det ſtore alexandriſke Bibliothek brænde. Men det er et ſibligere Sagn. Størſte Delen deraf gif allerede til Grunde i Cæſars ægyptiſke Felttog, og paa Omars Tid var neppe Mere deraf tilbage.

Form, som den nu har. Til at fuldstændiggjøre denne opstredes senere den under de første Chalifer udbannede Tradition (Sunna) og erklæredes for en hellig Bog. Derved fremkalbtes et Schisma iblandt Mohammedanerne, da de saakaldbte Schiiter, hvis Hovedsæde var i Persien, forkastede Traditionen og de tre første Chalifer og ansaae Ali for Mohammeds retmæssige Efterfølger. Schiiter og Sunniter bekjæmpede hinanden paa Liv og Død.

Efter Osmans Død valgtes endelig Ali, Prophetens Fætter og Svigerføn, til Chalif, men blev faa Aar efter (660) dræbt paa et Tog mod Stattholderen i Syrien, Moavijah, der var traadt op som Modchalif. Hidtil havde Chaliferne levet i Mekka simpelt og tarveligt, som private Mænd; Moavijah, som hørte til Familien Omijah, flyttede Residensen til Damaskus i Syrien og omgav sig med et pragtfuldt Hof. Først nu fik det formløse Rige en ordentlig Bestyrelse ved faste Embedsmænd, af hvilke de højere befalede over de ringere med despotisk Myndighed, ligesom Chalifen igjen over dem alle. Under Chaliferne af Huset Omijah fortsattes Erobringerne. Cypern, Rhodus m. m. faldt i deres Hænder, og i Nordafrika naaede Stattholderen Musa (c. 700) til Atlanterhavet og kastede nu sit Blik paa Spanien for ad denne Vej at bringe Islam ind i Europa.

Vestgottherne beherskede hele den pyrenæiske Halvø, efter at have underbunget Sveberne i det Nordvestlige (585). Ved samme Tid omblyttede de den arianske Lære med den katolske og tilegnede sig snart den romanske Befolknings Cultur. Den hidtil forfulgte katolske Geistlighed overvældedes nu med Rigdomme og tiltred sig ved Siden af Abelen en Indflydelse, for hvilken Kongerne maatte bøje sig. Da Thronen besattes ved Valg, gav enhver Konges Død Anledning til voldsomme Partikampe, som efterløbte det vestgothiske Rige i en astraestet Tilstand. Da Maurerne*) viste sig ved Strædet, havde

*) Saalebes kalbtes Araberne i Afrika, hvor de smeltede sammen med de gamle Indbyggere.

Kong Roderik tilbevte sig Magten, men Modpartiet vilde ikke søje sig og kalbte Maurerne til Hjelpe. Musa affendte strax en Hær under Feltherren Tarek, som har givet det Bjerg, hvorpaa han først op slog sin Lejr, Navnet Gibraltar (Gebel al Tarek), og Roderik blev albeles slaaet i det store Slag ved Xeres de la Frontera (711). Halvøen laa nu aaben og værgeløs for Maurerne, der strax forvandlede sig fra Forbundsfaeller til Erobrere. De haardt forfulgte Jøder aabnede Stædernes Porte for dem, Tarek rykkede ind i Toledo og fuldenbte Spaniens Erobring i Forbindelse med Musa, der var illet til med en ny Hær. Uden at bekymre sig om Levningerne af de kristne Krigere, der vare flygtede til Asturiens Bjerge, overstrebe Maurerne Pyrenæerne for at give Christendommen i Europa Dødsstødet, men møbte ved Tours (732) en saadan Modstand af Frankernes Høvding Carl Martel, at de maatte vige tilbage til Pyrenæerne.

Uagtet disse storartede Krigsforetagender vandt Omijahernes Regjering i Damaskus ingen Fasthed. Det ene Oprør fulgte paa det andet, og endelig lykkedes det Abbasiderne, der havde et stort Parti blandt de i Persien bosatte Arabere, at styrte og næsten ganske at udrydde Huset Omijah (750). Kun en eneste Prinds, Abd Errhaman, undslap fra den blodige Forfølgelse til Spanien, fordrev den abbasidiske Stattholder og oprettede et nyt Chalifat i Cordova. Saalebes begyndte det umaadelige Riges Oplosning med Tabet af den skønneste og rigeste af alle Provindserne.

Abbasiderne flyttede Residensen til det med umaadelig Pragt opførte Bagdad ved Tigris. Under deres bestyttende Haand naaede den arabiske Cultur, for hvilken Berøringen med Grækerne havde aabnet nye Vaner, sit Højdepunkt. Araberne tilegnede sig gjennem Oversættelser af græske Skrifter især de i Alexandria dyrkede, praktisk nyttige Videnskaber og udviklede dem videre; Algebra, Astronomi, Lægekunst, Philosphi, især Aristoteles's System, fandt flittige Dyrkere paa de rigt udstyrede, højere Lærestalter, som Chaliferne oprettede rundt omkring i Riget. Geographien fik et bethdelig forøget

Stof ved de store Erobringer og vidtstrakte Handelsforbindelser. Den mauriske Bygningsstil uddannedes med fine dristige Buer og rige Ornamentter i prægtige Paladser og Moskeer. Ogsaa Digterne forfattede lyriske Sange, fulde af Følelse og Phantasi, men ubartede siden til overdreven Soult og Smiger for deres mægtige Beskyttere. Som saadan gav Chalifen Haroun al Raschid, Carl den Stores Samtidige, et Exempel, som selv de asiatiske Horders raee Herskere siden satte en Værd i at følge. Fra hans Tid hidrører den verdensberømte Eventyrsamling Tusind og een Nat, hvori Orientens underfulde Liv og Sæder skildres. Med den stigende Cultur tiltog ogsaa den almindelige Velstand. Fra Indus til Atlanterhavet fremblomstredede den livligste Handel, hvortil Agerdyrkningen og Industrien ydede Produkterne. Hovedstederne Bagdad, Damaskus, Kairvan, hvis Pragt og Overdaadighed overgik al Beskrivelse, vare paa een Gang opfyldte af Fabrikker, der leverede Silketøj, Metalarbejder, Vin og Uldvarer, og Stapelpladser for Handelen paa Indien og Middelhavslændene. Saaledes udbredtes Islam ved Culturens og Handelens Magt, efterat Erobringerne ved Sværdet vare stansede, til Indien og det indre Afrika.

Medens Araberne hævede sig til et Culturtrin, der var langt højere end Europas, var Chalifatet trods sin ydre Glans indvortes undergravet. Man fjernede sig mere og mere fra den rene Mohammedanisme, der forkaster al anden Dannelselse end den, som indeholdes i Koranen; den barnlige Blinde Tro med den krigeriske Begejstring tabte sig og gav Plads for utallige Sekter, der underholdt en evig Paritkamp, medens Chaliferne i det hyppige Bagdad hengave sig til et udsvævende Liv og snart bleve ube af Stand til at holde det store Rige sammen. Da den ene Stattholder efter den anden gjorde Oprør, søgte Chaliferne at gjenvinde deres Styrke ved at oprette en Livvagt paa 50000 tyrkiske Slaver, som de havde frikjøbt; men snart gjorde den tyrkiske Anfører sig til Chalifens Herre og besubledede, ligesom i gamle Dage Roms Prætorianer, Thronen med Blod. Endelig tiltog den tyrkiske Anfører

(Emir al Omra) sig den hele verdenslige Magt, og den abbasidiske Chalif havde herefter kun en Skyggetilværelse som Mohammedanernes geistlige Overhoved.

Under saadanne Forhold opløste det svækkede Chalifat sig i mange uafhængige Stater, deriblandt Tunis med Hovedstaden Kairvan, hvorfra Araberne underkastede sig Sicilien og spillede Vestere paa Middelhavet. Da Fatimiderne (Efterkommere efter Ali og Fatime) havde faaet Magten i Kairvan, erobrede de Egypten og oprettede et schiittisk Chalifat i Kairo, som gjorde Abbasiderne Syrien og Mekka stridig.

I det indre Asien herskede et forfærdeligt Virvar af Kampe mellem forskellige Dynastier, som rejstes af dristige Krigere, men efter deres Død lige saa hurtig forfalde. Større Betydning fik det, at den tappre Togrulbeg forenede de talrige Stammer af tyrkiske Seltschucker, der græssede deres Hjorde Ost for det kaspiske Hav, og, efterat have antaget Islam, brød ind i Chalifatet. Omtrent 1060 gjorde Togrulbeg sig til Emir al Omra i Bagdad, og inden Aarhundredets Slutning bragte hans krigeriske Efterfølgere det udstrakte Land fra Indus til Middelhavet og Arabiens Sydspids under Seltschukernes Herredømme.

Det af Abd Er Rahman oprettede Chalifat i Cordova bragtes under Omijahderne til en høj Blomstring. De arabiske Læveanstalter med deres Bibliotheker og Observatorier stode saa højt i Ry, at det kristne Europa sendte sine Sønner derhen for at uddannes. Handel og Industri udbredte en Rigdom, hvorefter storartede Bygninger, som Moskeen i Cordova, Alhambra i Granada osv., endnu bære Vidne. Men blodige Thronstridigheder og Oprør af Stattholderne bleve ogsaa her Følgen af den despotiske Regjering, og da den sidste Omijahde styrtedes fra Thronen (1031), dannede der sig uafhængige Riger i Granada, Cadix, Toledo osv. Af denne Adspaltelse havde de til Asturiens Bjerge flygtede Vestgotter og Spaniere benyttet sig til at trænge Maurerne mere og mere tilbage. E. 1030 beherskede Sancho Major Størstedelen af det nordlige Spanien. Hans Død bevirkede rigtignok en Deling

af Riget mellem hans Sønner, hvorved der opstod tre Hoved-
riger: Castilien tilligemed Leon, Navarra og Aragonien;
men Degejstringen for Kampen mod de Vantroer steg hos de
christne Ribdere i samme Forhold, som den krigeriske Fanatisme
aftog hos Maurerne, og det var kun ved Indvandring af nye
Slætter fra Afrika, at den mauriske Magt bevaredes for
Undergang.

Andet Afsnit.

Fra c. 1050 til 1492.

§ 1. Investiturstriden og Kirkens Overmagt.

Den tydske Konge Henrik 4 var ved sin Thronbestigelse
(1056) umyndig. Mellem hans Opdragere trængte den bre-
miske Erkebiskop Adalbert sig frem og vandt den unge Kon-
ges Gunst ved Føjelighed og Smiger, men udviklede kun alt-
for tidligt hans Naturs flette Sider. Efter at Henrik i sit
15de Aar var bleven erklæret for myndig, viste det sig strax,
at Uetsærdighed og Hærskeshge vare Hovedtræk i hans Charakter.
Paa samme Tid, som han førte et udsvævende Liv i Goslar
og opirrede Sachserne ved at paalægge Statter og tvinge
dem til at gjøre Fæstningsarbejde, støbte han Hertugerne fra
sig ved den hensynsløse Behandling. Misfornøjelsen blev
snart almindelig og brød ud i aabent Oprør i Sachsen. Henrik
tabte Besindelsen og flygtebe hemmelig fra Goslar, men fandt
kraftig Understøttelse hos Stæderne ved Rhinen, som under
Kongernes Beskættelse havde hævet sig til Velstand. Det
lykkedes ham at undertrykke den sachsiske Opstand; men da
han brugte sin Sejr med stor Grusomhed og Trosløshed, ved-
blev Utilfredsigheden at ulme og ventede kun paa en gunstig
Vejlighed til at bryde løs. Saaledes var Stillingen i Tydsk-
land, da et truende Uvejr fra Syd traf op over Henrik 4.

Under Rejserne af det sachsiske og frankiske Hus var
Kirkens Omraade blevet udvidet ved Hedningernes Omvendelse

og dens Rigdomme forsøge ved store Gaver af Forbegods; de høje Geistlige havde erholdt en fyrstelig Stilling med politiske Rettigheder over Kirkens Besiddelser, og Geistligheden var anset som Rigets første Stand. Men dette saa fordelagtige Forbund med de mægtige Keesere havde paa den anden Side bragt Kirken i fuldkommen Afhængighed af Statsmagten. Saaledes havde Otto den Store og Henrik 3 kunnet afsætte og indsætte Paver; saaledes var Valget af de højeste Geistlige, Erkebiskopper, Biskopper og Abbeder, i alle Lande kommet i den verdslige Magts Hænder, fordi de som Hænderhavere af Kirke- og Kloster-Godset betragtedes som kongelige Vasaller, og Kongerne udøvede uhin-dret Investituren: Klædningen med Bispehaaben og Be-leningen med Ring og Krumstav, Tegnet paa den bispoppelige Værdighed. Men heraf udviklede sig efterhaanden de største Misbrug. Da Kongerne kun søgte at skaffe sig selv troe Lensmænd i de mægtige Prælater, bortgave de Bispedømmer alene efter personlig Gunst, uden at spørge om Dannelsen eller kristelige Sæder; og da man først havde sat sig ud over ethvert Hensyn til Kirkens Lære, var der kun et lille Skridt til ligefrem at sælge Bispedømmer, hvorved Kongerne søgte Erstatning for det i saa rigt Maal skænkede Kirkegods. Saaledes besattes Bispestolene med uværdige Personer især af Adelen, som tilfidesatte deres Pligter mod Kirken for at del-tage i Statsfager, Fejder og Udsvævelser. For at holde sig skadesløse dreve disse atter en skamløs Handel med de under-ordnede Præsteembeder. Saadanne Misbrug ved de geistlige Embeders Besættelse, som efter Simon den Magers Brøbe kaldtes Simoni, fandt aabenlyst Sted ved alle katolske Hoffer, saa at Kirken stod Fare for at miste sit aandelige Herredømme over Folkene ved dens Medlemmers Egeghedsighed eller foragtelige Vandel.

Da fremstod en italiensk Munk Hildebrand, en Mand af stor Skarpsindighed og udsjællig Charakter, med den Plan at rejse Kirken af dens Fornedrelse og befrie Pavedømmet for den verdslige Magts Haand. Han steg fra simpel Herkomst

til Cardinal og var under flere Paver Sjælen i Kirkebestyrelsen. Det første Skridt paa Reformens Vane stede under Henrik den Fjerdes Mindreærlighed, da han fik Pave Nicolaus 2 til at udstede den Erklæring (1059): at Pavevalget ene tilkom den højeste Geistlighed i Rom (Cardinalernes Collegium), og dermed gjorde Ende paa Keeserens og den romerske Abels Indblanding. Men Kampen begyndte først, da Hildebrand selv besteg Pavestolen under Navn af Gregor 7. Paa et Con-cilium i Rom indskærpede han strax de gamle Bestemmelser om Geistlighedens Coelibat, som aldrig havde været almindelig anerkjendte. Ugift Stand fordrebes kun af dem, der havde aflagt Munkeløstet; da derimod Kirkens Geistlige (Clerus) kunde gifte sig, sørgede de i Reglen mere for deres Familiefordel end for Kirkens Vel. Da Gregor nu befalede dem at skille sig fra Hustru og Familie, for at de kunde hellige Kirken deres hele Liv, modsatte de Geistlige sig heftigt et Bud, der sønderrev Naturens helligste Bånd. Men Gregor havde Folkemeningen paa sin Side, som forlangte en højere og renere Dyd af Præsterne; man tvang mange Steder de Gjenstridige med Vold og Magt til at sende deres Hustruer bort, saa at Coelibatsloven efterhaanden trængte igjennem i alle Lande og trods forskjellige Angreb bestaar endnu.

Med ikke mindre Kraft stred Gregor ind mod Embeds-salget og rettede først Advarsler derimod til de katolske Fyrster, især til Henrik 4, ved hvis Hof det dreves skamløse end noget andet Sted. Da dette ikke hjalp, udtalte Gregor paa en stor Kirkeforsamling (1075) i Rom Forbudet mod Simoni; han erklærede enhver Fyrste, der udførte Beleeningen med Ring og Stav, for bannlyst og enhver Geistlig, der modtog den af en verdslig Haand, for ugheldig valgt: thi Investi-turen var alene Kirkens Ret. En pavellig Legat indfandt sig derefter i Goslar og stødte Henrik 4 til Rom, for at forsvare sin Opførsel for Pavens Domstol. Kongen, som strax indsaar, at Thronen vilde blive rykket i sin Grund, naar det lykkedes Paven at løse Båndet mellem Kirken og Staten, lode, fremskjænde som han var, med at sammenkalde et Con-

cilium i Worms af de ham hengivne Biskopper og decreterede her Paven's Afsettelse under de groveste Beshydninger. Da greb Gregor til sit frygteligste Vaaben, udslængede Banstraalen mod Tydslands Konge, den vorbende Keiser, og løste alle hans Undersaatter fra Trosskabseden. Gregors driistige Skribt fremkaldte en umaadelig Gjæring i Tydsland; Sachserne rejste sig paanh, og de misfornøjede Fyrster erklærede, at Kongen som banlyst ikke længere kunde føre Regjeringen. Forladt af Alle maatte Henrik 4 bekvemme sig til at søge opnaaet ved Dvæmghed, hvad han ikke havde kunnet sætte igjennem ved Overmod. Midt om Vinteren begav han sig under de største Farer og Savn over Alperne og fremstillede sig som den angrende Synder for den overraste Pave, som just opholdt sig hos sin tro Forbundne, Markgrevinde Mathilde af Toscana, i Borgen Canossa. Længe var Gregor ubøjelig og lod ham i tre Døgn staae ubsat for Kulde og Hunger i Bodsdragt mellem Slottets Mure, inden han hævde Banlysningen og bet kun paa det Vilkaar, at Henrik underkastede sig Paven's Billie. Men neppe var Henrik fri, førend han atter samlede sine Tilhængere i Norditalien, rykkede ind i Tydsland og sælbede den i Mellemtiden udvalgte Konge i et Slag. Da Gregor nu fornøede Banskættelsen, ilede Henrik med sin Hær til Rom, fordrev Gregor og lod sig krone til Keiser af en nyindsat Pave.

Gregor flygtede til Normannerhertugen Robert Guiscard, som imidlertid var bleven pavelig Lensmand og havde faaet Betrættelse paa Erobringen af Sydbitalien og Sicilien. Her døde Paven landsflygtig i Salerno samme Aar som Robert (1085). Men Keiserens Sejr var kun forbigaaende; de følgende Paver fortsatte den forbittede Kamp, og endnu i tyve Aar rasede Borgerkrigen i Tydsland og Italien med hele en Religionskrigs Vilddighed, uden at noget af Partierne kunde vinde Overhaand. Keiseren blev dog mere og mere trættet og søgte flere Gange Forsoning med Kirken, men uden Nytte. Da han tilsidst saae sin haardhjerte og listige Søn Henrik gribe til Vaaben i Spidsen for Fyrsterne og i Forbund med Paven,

døde han sønderknuft (1106). Han begravedes i mindvietet Tord, og Banlysningen hævdes først flere Aar efter. Uagtet Henrik 5 havde brugt sin Faders Haardnakketthed som Paaskud for sit Oprør, vilde han dog som Keiser ikke indvilge i Paven's Fordringer. Han fortsatte Kampen baade med List og Magt, indtil Investiturstriden fik sin Afgjørelse i Concordatet i Worms (1122), som fastsatte: at Stiftsgeistligheden (Domcapitlerne) frit skulde vælge Biskopperne, Paven bekræftede Valget ved Investituren og Keiseren tildele de verbøslige Len. Faa Aar efter bortredes Henrik 5 af en brat Død (1125).

Efter at Wormser Concordatets Bestemmelser om de Geistliges Valg vare overførte paa de øvrige katolske Lande, var Kirkens Uafhængighed af Staten grundlagt og det første Skridt gjort til at udføre Gregor den 7des Tanke: at Paven som Christi Statholder er ophøjet over al jordisk Magt, alle Kongers Lensherre og den højeste Dommer i Fyrsternes og Folkenes Stridigheder. Biskopperne mistede den Selvstændighed, de hidtil havde kunnet bevare i deres dobbelte Stilling til Paven og Staten, og da Paven tiltog sig den højeste Voldgift i alle Spørgsmaal, der angik Religion og Kirke, var Kirkeforfatningen fra aristokratisk omstaaet til monarkisk. Selv Concilierne, som tidligere havde dømt Paver, nedsattes til raadgivende Forsamlinger, hvis Sammentalbelse alene tilkom Paven. Deraf fulgte igjen, at Ufejlsbarhed, som hidtil havde været tillagt Conciliernes Beslutninger, forbi de ansaaes for indgivne af den hellige Aand, overførtes paa Paven's Domme.

Bedet af een Billie gjorde Kirken sin Indflydelse paa Staterne og Folkelivet gjældende i større og større Udstrækning. Den betjente sig hertil af aandelige Straffemidler og Belønninger, som hvilede paa den fromme Folketro og derfor, saalænge denne var levende, virkede med umaadelig Kraft. Banlysning eller Udelukkelse af det kirkelige Samsund havde Hjemmel i det ældste kristne Samsund. Naar denne Kirkestraf anvendtes paa et helt Land, paalagdes Interdict: al Substjeneste ophørte, Kirkerne lukkedes, intet Ægteskab indviedes ved

Kirkens Betsignelse, og Næbveren uddeltes ikke engang til Døende. Ved denne Magt til at binde brød Paven ofte de største Kongers Modstand. Dertil knyttedes Magten til at løse o: til at meddele Syndere Afslad, naar de viste Anger f. Ex. ved at skænke Gaver til Kirker og Klostre. Afslad var oprindelig kun en Eftergivelse af kirkelig Straf, men udartede siden til fuldkommen Syndstiltgivelse. Paa en Tid, hvor Gejstligheden var den eneste Stand, der besad nogen Dannelselse, maatte dens Indflydelse i det Hele virke velgjørende paa Folkene. Den kaldte for sin Domstol saadanne Forbrydelser, som berørte Religionen og Sæderne*), f. Ex. Mened, Mager, Egtetabsbrud; den satte Grændser for Kongernes Overmod og den raae Krigerstands vilde Færd, beskyttede Trængende og Hjælpeløse, og søgte overhovedet at mildne Sæderne og fremme den personlige Sikkerhed ved at aabne sine hellige Enemærker for den Forfulgte (Afskretten) og paabyde Gudsfred (treuga Dei) for visse Dage i Ugen til Indskrænkning af private Fesber. Dette Sidste stred vel i den Grad mod Adelsens gamle Sædvaner, at Kirkens Stemme ofte overhørtes; men i det Hele trængte den dog igjennem, og hvorledes den religiøse og krigerste Land, som besjælede Tidsalderen, lod sig forene, viste sig i Udviklingen af det kristelige Riddervæsen.

Ryttertjenesten var baade den kostbareste og gjaldt fra gammel Tid for den hæderfuldeste. Fra den Tid af, at Krigen mod Saracener og Magharer gjorde det nødvendigt at forøge Rytternes Antal, udgjorde det af Vasallerne stillede Rytteri Hærenes Kernetropper. Fodfolket, som forðum indsluttede de frie Selvejere i sine Rækker, tabte med vises Afstagen sin Betydning og kom tilsidst kun til at bestaae af de fattigstes og Uvries ringeagtede Folkelasser. Derimod hævede Rytterne sig til en afluttet Ridderstand med egen Forsatning og egne Mærker, til hvilken selv Konger og Fyrster satte

*) Der uddelte sig saaledes en kirkelig Lovgivning, den kanoniske Ret, som siden fuldstændiggjorde Statslovgivningen.

en Ære i at høre. Til at være Medlem af denne krævedes ridderlig Fødsel eller udmærkede Krigsbedrifter og visse personlige Egenskaber, nemlig Vaabensærdighed, Ydighed, Æresfølelse og Høflighed, hvilke man fra Ungdommen af maatte tilegne sig gjennem en Læretid som Page og Vaabenbruger. Efter Læretidens Udløb strededes den Unge til Væn og Skriftemaal og modtog endelig efter flere symbolske Ceremonier Ridderflaget af en ældre Ridder. Ved dette paatog han sig den Pligt at vise Tapperhed, ære Kvinden, beskytte den Svage og stride for Kirken. Prægtige Turneringer, som overværedes af de fornemste Herrer og Damer, gave Ridderne Lejlighed til at vise deres Vaabensærdighed. At kaste Modstanderen af Sadelen og modtage den udsatte Sejrspris var en Ære, som ofte eftertragtedes saa heftig, at den ridderlige Leg blev til blodig Kampfærd.

Ridderstanden vedkjendte sig saaledes i mange Henseender det samme Formaal, som Kirken. Kunde Gejstligheden end ikke dæmpe Tidens krigerste Vaner, bragte den det dog dertil, at Sværdet anvendtes i Kirkens Tjeneste til ædlere Formaal end privat Hæv eller Tragten efter Næstens Gods. Det kristelige Ridderkab fremgik først under Indflydelse af Kampen mod Maurerne fra Provence og Catalonien henimod Slutningen af det 11te Aarhundrede, men udbredte sig derfra over de øvrige katolske Lande. Dets Blomstringstid falder i det 12te Aarhundrede. Da udfører det i Kirkens Tjeneste Middelsalderens hæmpemæssige Foretagender, Korstogene.

§ 2. Korstogene.

Ophobelsen af de uhyre Rigdomme, der tilfløde Klostrene ved milde Gaver, havde bragt Klosterugtuen i Forfald, og Munkene glemte i Belleuet Benedicts Regler. Abbeden i Clugny var den første, der paany skærpede Klosterugtuen i Begyndelsen af det 10de Aarh. Det paalagdes Munkene at forsage Verden, Syndens Hjem, at foretage vegefæmæssige Vovedsvælsker, at hudflette Legemet, for at Sjælen, løsrevet fra det

jordiske Liv, kunde hæve sig til Forestillingen om Guds Herlighed. Dette afstetiske og drømmende Liv betragtedes som helligt, og Iveren og Veundringen derfor viste sig saa almindelig, at Klostre efter Clugny's Mønster stiftedes og udrustedes i Tusindvis i alle katolske Lande. Orkener og Klippehuler befolkedes af Eremiter, som ved at pine og ubhungre sig vandt almindeligt Ry som hellige Mænd og rette Christne. Forsagelse og Bodsvævelser udbredtes endog blandt Lægfolk, og Fyrster lode sig hudflette af deres Skriftesædne. Frygten for, at Verdens Undergang og Dommens Dag forestod ved Aaret 1000, og Udbredelsen af Legender om Martyrer og Helgener, hvis Antal var i stor Stigen, nærmede det religiøse Sværmeri og bidrog til, at det blev en almindelig Folketro, at Forsoningen med Gud maatte søges i selvpaaagte Videlser, i Tilbedelse af Reliquier, som tillagdes en hemmelighedsfuld, frelsende Magt, og i Balsarter til de Steder, hvor disse opbevaredes. Balsarter af enkelte fromme Christne til Jerusalem, hvor allerede Constantin den Stores Moder Helena havde bygget en Kirke over Christi Grav, gaae langt tilbage i Tiden; men de bleve først ret almindelige i det 10de og 11te Aarh., da selv det at udstaae Rejsens Besværligheder og Farer ansaaes for en fortjenstfuld Handling, og da man i sværmerisk Begjæstring troede at see Himlen aabne sig, naar man bad paa de Steder, hvor Kristus havde vandret. Høje og Lave, Gejstlige og Lægfolk, Mænd og Kvinder saaes stævnende at drage til de italienske Søstæder for at leje sig Overtog eller tilføds at bevæge sig ad den farefulde Landvej gjennem Ungarn mod det hellige Land. Araberne lagde Pilegrimmene ingen Hindringer i Vejen; de fordrede kun en Afgift af dem, der vilde betræde Jerusalem. Men da de raade Selvschutzer havde bemægtiget sig Palæstina, bleve de indviede Steder vanhelligede, de Christne forhænedes og mishandlede. Pilegrimmene maatte nu under stadige Farer for selvschuttske Overtog møjsommelig kjæmpe sig frem til Jerusalem, og selv naar Skarer paa flere Tusinde sloge sig sammen, vendte neppe Halvdelen tilbage. De Hjemkomnes Skilbringer af Aabenbarelsen

og Mirakler, der havde mødt dem paa de hellige Steder, og af de østerlandske Christnes Videlser fremkaldte overalt i Vestens Lande en dyb Harmen over, at de Vantroes skulde være Herrer der, hvor Kristus fortrinnsvis hutes at være tilstede. Snart begyndte de Vantroer at anses for alle Christnes fælles Fjender, og den Stand, der nærmest var kaldet til at hævne Christenhedens Forsmædelse, Ridderstanden, greb med Begjærlighed Sværdet til en Kamp, der paa een Gang tilfredsstillede dens religiøse Trang og dens Lyst til Eventyr og Bytte. Det var saaledes til Kirkens Ære, at Normannerne besejrede Araberne paa Sicilien, at Spanierne, understøttede af Frankrigs Adel, trængte Maurerne tilbage i en aldrig hvilende Strid, og at Pisas Flaade fordrev Araberne fra Corsica og Sardinien.

Under denne for Kirkens Sag saa gunstige Stemning stod der kun tilbage at samle de adspaltede Kræfter og lede dem i een Strøm mod det hellige Land, da Pave Urban 2 sammenkaldte et Kirkenøde i Clermont (1095). En ualmindelig talrig Mængde af Gejstlige og Fyrster, Riddere og Almue-mænd indfandt sig her ligesom i Forudfølelse af, at store Begivenheder forestode. Da intet Tag kunde rumme saa mange Menneſter, maatte Forsamlingen holdes under aaben Himmel. Fra et ophøjet Sæde udstedte Christenhedens Overhoved her i en gripende Tale Opraabet til Vestens Nationer om at tage Korset og ved et fælles Krigstog at befrie det hellige Land fra de Vantroes Herredømme. Pavens Ord fandt Gjengklang i hvert et Bryst. Neppe havde han endt sin Tale, førend hele Forsamlingen udbrod i et eenstemmigt: Gud vil det, og Gejstlige og Lægfolk kappedes ilde hen til Paven for at aflægge Østet om Deltagelse i Toget. De betegnede deres Beslutning ved at heste et rødt Kors paa højre Skulder. For at udbrede Deltagelsen og lette Udrustningen befalede Pave Urban alle Biskopper at prædike Korstog i deres Stifter, paa-bød en almindelig Gudsfred og lovede Korssfarerne Gudsforlæbelse og kirkelig Bestyttelse for deres Gjendomme. Munkene og Eneboere, blandt hvilke Traditionen især har fremhævet

Peter af Amiens, drog, opfyldte som de vare af religiøs Sværmeri, gennem Landene, prædikende God og forkyndende Mirakler som Vidnesbyrd om Guds Befaling til at stride for Korset. Bevægelsen greb vidt og bredt om sig især blandt Frankrigs og Italiens livlige Befolkning og forplantede sig videre til England og Tyskland. Fyrster, Riddere, Gejstlige og Landalmuen rejste sig, Alle vilde deltage i den fromme Vandring, og dem, som ikke loffedes af Haabet om Lykke efter Døden, friste Udsigten til Ostens Rigdomme. Overalt herselede der travl Virksomhed; man solgte eller pantsatte Guds og Ejendom for at samle Forraad og Vaaben til det fjerne Tog. *)

Saaledes kom det første Korstog istand ved tre samvirkende Aarsager: de religiøse Sværmere (Munke og Gueboere) forberedte det ved deres umaadelige Indflydelse paa Folkene; Krigerstanden hbede de militære Kræfter dertil; Paven undfangebe Ibeen og satte den i Værk.

Fra Foraaret 1096 af begyndte det almindelige Opbrud, og alle Veje opfyldtes af Vortdragende. Medens Fyrsterne endnu vare isærb med at ruste sig, ilede Pilegrimsskarer af de laveste Folkelasser forud, som enten vare tilbagerisete af Fyrsterne eller paa Njgtet om, at de Vantroes Magt var i fuld Oplosning, vilde bemægtige sig det lette Bytte for de høje Herrers Ankomst, under hvis Tryk de havde saa kummerlig en Stilling i Hjemmet. De Færreste af dem vare stridsvante Mænd; Oldinger, Kvinder og Børn fulgte paa Vogne forspændte med Ojer, og saa stor var deres Uvidenhed, at de ved enhver By, de kom til, spurgte, om det var Jerusalem. Da de dels af Fattigdom dels i blind Tillid til, at Gud vilde gjøre Mirakler for dem, ingen Midler havde skaffet tilveje til saa langt et Tog, plyndrede de overalt, hvor de kom

frem, og overfaldt i vild Fanatisme især Jøderne. Men de fleste af disse uordentlige Hobe abspredtes eller nedhuggedes af Ungarerne. Pyfferidderen Walthar Pengeløs var den Første, der med sin af Vulgarerne ilde tilredte Skare naaede Constantinopel. Efter ham fulgte Peter af Amiens, der synes at være sluppen nogenlunde velbeholden igjennem med 40,000 Mennefter. Trods Grækernes Forestillinger lobe de sig sætte over Bosporos og bleve snart aldeles oprevne af Selbskrukerne i Nærheden af Nicæa. Walthar faldt, og Peter reddede sig med saa Flygtninge til Constantinopel.

I Efteraaret 1096 havde Fyrsterne fuldenbt Rustningerne og førte deres Hære af Vasaller ad forskellige Veje til det fælles Samlingssted, Constantinopel. Den stærkeste Hærafdeling førtes af den for sin Rigdom og sit kirkelige Sindelag berømte Grev Raimund af Toulouse, som fulgtes af Sydfrankrigs krigerske Adel og de fleste gejstlige Fyrster, navnlig den kloge Biskop Adhemar af Puy, Pavens Legat og Togens gejstlige Leder. De Nordfranske drog ud under Grev Robert af Flandern og Hertug Robert af Normandiet, Wilhelm Erobrerens urolige Søn; Lothringerne under deres fromme Hertug Gotfred af Bouillon, der ledsagedes af sin kraftige og snarraabige Broder Balduin. Fra Italien afgik Grev Boemund, der efter sin Fader Robert Guiscard kun havde arvet Tarent og nu haabede at vinde et Fyrstendømme i Osten. Han ledsagedes af sin forvovne Fætter Tancred af Brundisium. Disse normanniske Felte, hos hvem Begejstring for Troens Sag paa en forunderlig Maade blandede sig med den nebarrede Haresyge, Erygerrighed og Snildhed, vare en uvurderlig Tilvært for Korshæren. Til disse Fyrster sluttede sig mangfoldige mindre Bannerførere; men mellem Over- og Underordnede bestod kun Frivillighedens Baand. Den samlede Styrke udgjorde i det Mindste 300,000 Stridsmænd, hvoraf det harnissklædte Rytteri udgjorde Hjer-
nen — foruden en talløs Mængde Munke, Kvinder og Børn, der vilde gjøre Valfarten under Krigerens Beskyttelse. Det store Antal, den fælles Tanke, der besjælede Alle, og en over-

*) De fleste tydske Fyrster vare dog altfor optagne af Investiturstriden til at kunne deltage i Korstoget, ligesom Spanierne af Kampen mod Maurerne i deres eget Land. Til Norden naaede den hele Folkebevægelse endnu ikke.

ordentlig Tapperhed, hvori Alle vare lige, maatte bøde paa Mangelen af militær Eenhed; man vilde nemlig ingen anden Overansfører have end Christus.

Efterat Seldschukerne havde oversvømmet Lilleasien (Pag. 45), var det græske Rige indskrænket til en Del af den græske Halvø. Dets Keiser Alexius Comnenus havde ved Gesandtskaber paakaldt Europas Hjælp i Haab om at gjenvinde sine asiatiske Lande; men da han saae Korsfarernes mægtige Hære, som han var langt fra at være voksen, nærme sig, blev han grebet af Frygt for, at Fyrsterne, indtagne af Keiserstadens Pragt, skulde glemme deres Hovedmaal og bemægtige sig hans Throne, et baade lettere og rigere Bytte. Denne Fare troede han bedst at kunne afvende ved Underhandling med de enkelte Fyrster, efterkom de ankom, og bragte det virkelig saa vidt dels ved Gæst og Gaver dels ved Løfter om Understøttelse af den græske Flaade og Hær, at de forud afslagde Hylingsbød som hans Vasaller for de Erobringer, der maatte blive gjorte i Asien. Men paa ingen af Siderne holdt man de givne Løfter, og den gjensidige Mistillid lammede ofte de Christnes Foretagender.

Med Hensyn til den Mobstand, der var at vente i Asien, var Djebliffet gunstigt for de Christne. Den seldschukiske Sultan Malek Schah, som havde holdt sit uhyre Rige sammen med stor Kraft, var død saa Aar før († 1092), og medens hans Sønner streedes om, hvem der skulde indtage hans Plads, gjorde Provindsernes Stattholdere almindelig Opstand, hvorved følgende Riger opstode: 1) et seldschukisk Rige Iconium eller Rum*), som omfattede det Meste af Lilleasien; 2) flere armeniske**) Smaariger paa begge Sider af Euphrat, navnlig Edeffa, hvis Uafhængighed stærkt trueedes af de omsværmende Seldschuker; 3) Antiochia, Damaskus og andre fyrstelige Stæder, som beherskedes af indbyrdes fjendtlige arabiske Emirer; 4) Jerusalem, hvis Emir løskrev sig fra Bagdad og gav sig

*) Rum kaldet, fordi det bestod af gamle romerske Lande.

**) Armenierne dannede en særegen kristen Sekt.

ind under den schiittiske Chalf i Kairo. 5) Mosul ved Tigris, som beherskedes af Sultan Kerbuga. Grændserne mellem disse forskellige Herskere vare ubestemte; enhver befalede saa langt, som hans Troppemagt naaede. Under en saadan Splid maatte Korsfarerne være belavede mere paa en voldsom Kamp mod de frigerste Seldschuker, end paa seig Mobstand. Fra den store, christne Befolkning, som led forfærdeligt af de Vantroes Vilddhed og evige Krige, kunde de vente oprigtig Understøttelse.

Under saadanne Forhold angreb Korshæren det stærke Nicæa, en græsk By med seldschukisk Besætning. Forgjæves søgte Sultanen af Iconium at undsætte den; han blev fuldstændig slaaet, og de Christne beredte sig allerede til en sidste, afgjørende Storm, da det græske Flag pludselig blev hejst fra Muren og forkyndte, at Byen havde overgivet sig til Keiser Alexius. Korsfarerne bleve yderst forbittede over, at Byttet slap dem af Hænderne (det græske Flag maatte nemlig respekteres), og at Grækerne ved troløs Gæst høstede Frugten af deres Arbejde; men Alexius vidste at stille dem tilfreds ved rige Gaver og smukke Drb. Saa Dage efter at man var brudt op fra Nicæa, medens Hæren bevægede sig i et usammenhængende Tog igjennem Phrygien, stødte dens forreste Afdeling paa Fjenden ved Dorylæum. Det var Sultanen af Iconium, som efter sit Nederlag ved Nicæa havde samlet talrige Rytterstyrer og nu med Hefstighed overfaldt den afskillede Korshær. Boemund og Normannerne kæmpede med mageløs Tapperhed; men Faren for et Nederlag var stor i flere Timer, indtil de øvrige Afdelingers Ankomst paa Balpladsen afgjorde Slaget til de Christnes Fordel. Fra nu af vovede Sultanen intet Slag, men søgte kun at standse Korshærens Marsch ved at ødelægge Landet vidt og bredt.

Medens Hovedhæren møffommelig nærmede sig Antiochia, foretog Balduin paa egen Haand et Tog mod Ost og rejste Armenierne til Kamp mod deres vantro Herrer. Indbyggerne i Edeffa modtog ham med Begejstring og valgte ham til Konge, hvorpaa han med Kraft udviklede Stadens Forsvarsevne og rensede Euphrategnene i en vid Omkreds for de seldschukiske Besætninger. Denne Korsfarernes første Erobring

blev i 50 Aar et Hulværk for de christne Besiddelser i Syrien.

Imidlertid overfæred Hovedhæren Orontes og lejrede sig paa Bjergkraaningerne omkring Antiochia. Svære Mure og Taarne sikrede Byen mod de dristigste Angreb, rigelige Kornforraad mod Udhungring. Derimod var den tildels ødelagte Omegn utilstrækkelig til at ernære den uhyre Korshær, og da Vinteren nærmede sig, forthyndedes Rækkerne stærkt af Sgdom og Nød, samt Udfald fra Fæstningen. Først i Foraaret 1098 forbedredes Tilstanden ved Tilførsel af Levnetsmidler fra Omegnens christne Befolkning og af Krigsmateriel fra en genuessigt Flaade. Hele Byen indesluttedes nu ved opførte Værker og beskjedes fra svære Belejringstaarne. Endelig indlod en armenist Kneugat forræderist Boemund i Staden. De andre Fyrster fulgte efter, og snart var Staden renset for de Bantroer. Efter en heftig Strid mellem Fyrsterne valgtes Boemund til Antiochias Behersker.

Det var paa høje Tid, at Antiochia blev taget; thi Sultan Kerbuga af Mosul nærmede sig med en talløs Hær af Seldschuler, som de Christnes Fremskridt omfider havde bragt til Enighed. Trede Dagen efter bedækkede de Bantroes Stæder allerede Terrainet omkring Byen, og Korsfarerne saae sig indesluttede, førend der havde været Tid til at indsamle Levnetsmidler. Man maatte paa een Gang lide Hungerens Kvaler og Dag og Nat kæmpe om Frelsen mod Kerbugas friske Tropper. Modløshed og Fortvivlelse greb om sig; Mange lode sig hisse ned over Muren og søgte Frelse i natlig Flugt, Andre skjulte sig i Byen selv. Da forkyndtes det, at man i en af Byens Kirker ved et Mirakel havde fundet den Landse, hvormed Soldaterne havde gjenneboeret den korsfæstede Kristus. Alle fik nyt Mod ved dette Bevis paa Guds Naade, saa at Anførerne besluttede at prøve et almindeligt Udfald. Den indbyrdes Stikshge forstummede under Faren, og Alle underordnede sig paa den Dag Boemunds Overtansførelse. Fortræffelig ledede og opfyldte af brændende Begejstring faldt Korsfarerne med den hellige Reliquie i Spidsen over de sorgløse Seldschuler. Intetsteds formaaede Kerbuga at holde Stand, hans

Rejs blev stormet, og den armenisse Befolkning fuldbendte Nederlaget ved at kaste sig over de Flygtende.

Saalebes kunde Korsfarerne med Tilfredsstillelse see tilbage paa, hvad der hidtil var udrettet for Christendommens Sag. Emirateret Iconium var blevet saa svækket, at den græske Kæjser atter kunde befæste sin Magt i Lilleasien; de Bantroer vare udjagne fra Cilicien; i Ebesa og Antiochia vare to Støttepunkter erhvervede, hvorfra de Christne alt beherskede en stor Del af Mesopotamien og Syrien. Da Hæren havde udhvilet sig i Antiochia efter saa uhyre Strabadser og Kamp, brød man op i Foraaret 1099 for at fuldende Værket ved Jerusalems Befrielse. Saa stærkt var de Bantroes Magt knækket, at Hæren efter en Maanedes uhindrede Marsch nærmede sig den hellige Stad. Da endelig Muren og Taarnene viste sig, grebes Alle af en usigelig Begejstring. Hele Hæren faldt paa Knæ og priste med Taarer Herren, som havde ledet dem til Maalet. Med fordoblet Iver underkastede man sig nu de sidste Anstrengelser. Efter at Mange vare døde paa Kamppladsen eller af Nød, endnu Flere vare blevne tilbage under Boemund og Balduin eller modløse havde begivet sig hjem, udgjorde hele Hæren kun 21000 Mand. Den ægyptiske Besætning i Jerusalem var dobbelt saa talrig. Til dette Misforhold kom, at Belejrerne befandt sig i en øde, træløs Egn, udsatte for Sommerens brændende Sol, at man maatte hente Vand i en lang Afstand under stærk Bedækning, og at Træ til at bygge Belejringsskanser af ikke var til at opbrive. Under alle disse Hindringer kunde Belejringen ingen Fremgang have, og et Stormløb, man ubefindig forsøgte, blev slaaet tilbage med saa stort et Tab, at en Gjentagelse var umulig. Hæren vendte sig i sin Raadvildhed til at anraabe Himmelsens Bistand, skristede og foretog under Bøn og Sang en højtidelig Procession omkring Jerusalems Mure. Saalebes forløb en Maaned, uden at Udsigterne forbedredes. Men da blev endelig Nøden afhjulpen ved en stor Tilførsel af Materiale fra en genuessigt Flaade. Snart vare svære Værker opførte, og endelig den 14de Juli 1099 under en almindelig Storm trængte

Gotfred af Bouillon og Tancred fra deres Taarne paa forskjellige Sider saamtidig ind i Staden. Et forfærdeligt Myrderi begyndte. Ikke blot Besætningen, men de vantroe og jødiske Indvaanere uden Forskjel paa Alder og Køn nedhuggedes, og Gaderne fyldtes med Lig. Blodbestænkte ilede Christi Korsets Forsvarere til den hellige Gravkirke og tallede i inderlig Andagt Gud for hans Styrrelse, i den sikre Tro, at det udgydte Blod var ham et velbehageligt Offer. Derefter strede Anførerne til Balget af en Fyrste. Da den betydeligste af dem, Raimund af Toulouse, vægrede sig ved at modtage Balg, samlede Stemmerne om Gotfred af Bouillon, der, som Jerusalems første Beherster, i Traditionen er bleven hævet til Korstogets udlaarne Helt. Kort efter drog de fleste Anførere hjem til Europa og efterlodde Riget i en betænkkelig Svaghedstilstand. Dets hele Krigsmagt bestod af 200 Riddere og 1000 Fodfolk. Efter Gotfreds Død (1100) forbedredes Stillingen ved hans Efterfølger, Kong Balduins kraftige Foranstaltninger og ved ny Hjælp fra Europa. Efterhaanden maatte de fleste Sæder overgive sig, og de Christnes Besiddelser naaede i deres største Udstrækning fra Ebesa til Tarsus og langs Kysten indtil Egyptens Grændse. Kongeriget Jerusalems Forfatning var indrettet efter europæisk Mønster. Kongen var stærkt indskrænket ved en Rigsforsamling, som bestod af Baronerne og de højeste Gejstlige. Et mægtigt Hierarchi raadede uafhængigt af Kongen over Kirkens udstrakte Ejenomme. Kirkens Overhoved var Patriarken i Jerusalem.

Kensforsatningen var mere stiftet til at opløse end samle Kræfterne. Heller ikke de til ubestemte Tider ankommende Pilegrimme kunde hde den nødvendige Sikkerhed mod de omstrejfende Bantroe. Trangen til en fast Krigsstyrke blev afhjulpen ved Oprettelsen af geistlige Ridderordener. Ikke langt fra den hellige Grav laa et af amalfitanke Rjømænd stiftet Hospital, hvor syge Pilegrimme plejedes af et Munkesamfund, som havde forenet sig under Paakaldelse af Johannes den Døber. Da mange fornemme Riddere kom til for at

underkaste sig Samsfundets fromme Pligter, søjedes i Aaret 1118 til de tre Munkeløfter et fjerde: evig Kamp mod de Bantroe. Saaledes omformedes Munkesamfundet til en militær Orden, som bar Navnet Johanniter- eller Hospitalkridderne. Samme Aar indviede nogle Riddere, som havde deltaget i det første Korstog, deres Liv til Pilegrimmes og det hellige Lands Forsvar, aflagde de samme fire Løfter og erhjoldt en Fløj af det kongelige Palads ud imod Salomons templet til Bolig. Saaledes opstod Tempelherreordenen. Den hjælpeløse Forfatning, hvori thbste Pilegrimme ofte befandt sig midt imellem fremmede Tungemaal, gav den første Anledning til Oprettelsen af den tredie store Ridderorden, de thbste Riddere eller Marieridderne, som dog først 1190 fik sin endelige Organisation. Medlemmerne af disse Ordener beltes efter deres Forretninger i kæmpende, prædikende og tjenende Brødre; de sidste, der bestode af Pilegrimme af de lavere Stænder, paalaae de simpleste Arbejder paa Markerne og i Hospitalerne. I Spidsen for Ordenen stod en Stormester og under ham trinvis de øvrige Forstandere. Uden at være bundne til noget Fædreland vare de henviste til alene at tjene Kirken og kunde betragtes som Pavens staaende Hære; thi fra ham umiddelbart modtog Stormesteren sine Befalinger. Da Ordenernes Djemed indbefattede Alt, hvad der dybest bevægede Tidsalderen, steg Brødrenes Antal uhyre, og saavel Fyrster som Private overvælde dem med Gaver og Fordegods haade i Syrien og Europa. Deres opoffrende Pligtiver og udmærkede Krigsbedrifter værnedes længe om de christne Riger i Asien; men Rigdommene og Asiens Tilskøffelser løsnede lidt efter lidt den strenge Tugt; Ordenernes egne Fordele traadte frem foran det christelige Formaal, og deres egenlystige Politit forøgede Mangelen paa Sammenhold, som var Kongeriget Jerusalems værste Ulykke. Herpaa kunde en nok saa glimrende Tapperhed i enkelte Træfninger ikke hde.

Under saadanne Forhold erobrede Sultanen af Mosul næsten uden Modstand Ebesa og fordrev de Christne fra Euphrats venstre Bred. Vubskabet om denne Ulykke bevirkede

det andet Hovedkorstog (1147—1149). Det lyffedes den veltalende Abbed Bernhard af Clairvaux paany at opflamme den religiøse Begejstring og at bevæge Tydslands Kejser Conrad 3 og den franske Konge Ludvig 7 til at stille sig i Spidsen for Korstoget. Men deres Hære buffede for største Delen under i Lilleasien for Besværligheder og Hungersnød eller faldt i Kampen med Selbskuerne. Levningerne naaede Jerusalem, men kunde ikke gjenoprette de lidte Tab.

Efter at den sidste Chalif i Kairo af Fatimidernes Slægt var død, opkastede Kurden Saladin sig til Egyptens Behersker og udbredte derfra sit Herredømme rundt om Kongeriget Jerusalem's Grændser. Uffogt brøde de Christne den af ham tilstaaede Vaabenstilstand, og Saladin tilføede dem et saa afgjørende Nederlag, at Jerusalem maatte overgive sig (1187). Den højmødige Erobrer behandlede Staden med en Slaansel og Mildhed, som danne en smuk Mobsætning til den Trosløshed og Grusomhed, hans Troeskæller vare vante til at møde fra de Christnes Side. For at gjenoprette dette Tab iværksattes det tredie Hovedkorstog af Europas mægtigste Fyrster (1189—92). Den tydske Kejser Frederik Barbarossa førte en velrustet Hær gennem Lilleasien, men omkom, da han trods sin høje Alder vilde svømme over en Floed i Cilicien. Kun en Del af Hæren fortsatte Toget og forenede sig med Philip Augustus af Frankrig og Richard Løvehjerte af England, der naaede det hellige Land tilføes. Fæstningen Ptolemais (Acre) blev erobret; men alle videre Foretagender lammedes ved Uenighed og Skinsyge mellem Kongerne. Philip August erklærede snart, at han ansaae sit Løfte for indløst, og vendte hjem. Alene kunde Richard trods al sin ridderlige Tapperhed Intet udrette. Han opnaaede kun en Vaabenstilstand med Saladin paa 3 Aar, 3 Maaneder og 3 Dage, under hvilken de Christne fik Lov til at besøge Jerusalem mod at erlægge en Afgift.

Neppe et halvt Aar efter døde Saladin, hvorpaa hans Rige opløstes ved Partikampe. Da Forholdene syntes gunstige til at gjenoprette den Christne Magt i Syrien, lod Pave

Innocens 3 prædike Korstog. En Mængde franske Riddere aflagde Løftet og sluttede en Overenskomst med Venetianerne om Overfarten til Syrien; men da de ikke kunde betale den fastsatte Sum, gif de ind paa at tjene Venedigs Planer paa Vejen og indstibede sig paa den venetianske Flaade, der commanderedes af den 94aarige og blinde, men kraftige Doge Dandolo. Efterat de havde bragt det franske Zara i Dalmatien under Venedigs Herredømme, ankom den græske Prinds Alexius og bad om Hjælp til at gjenindsætte sin fordrevne Fader paa Constantinopels Throne. Dandolo, der kun tænkte paa at vinde Besiddelser og Handelsfordele for Venedig, var strax villig til at hbe den; mange af Korsridderne derimod nærede Betænkelighed ved at bryde deres hellige Løfte, saa meget mere som den forudsæende Pave Innocens 3 under Straf af Bannlysning havde forbudt at angribe noget Christent Rige. Men Alexius beroligede deres Samvittighed ved store Løfter: han tilbød at understøtte dem med Penge og Tropper til at fuldende Korstoget og at lægge den græske Kirke under Pavestolen. Da desuden Alle loffedes af de forventede Rigdomme, opgaves foreløbig Planerne paa Syrien, og Toget rettedes mod Constantinopel. Alexius og hans Fader kom her ved Kors hærens Hjælp til Magten; men deres Uafhængighed af den fremmede Hær valte snart almindelig Forbittrelse blandt Grækerne, og en Opstand i Hovedstaden stillte dem baade ved Thronen og Livet. Da Korsfarerne saaledes saae sig stufede og behandlede som Fjender, grebe de til Vaaben og erobrede Constantinopel ved et forenet Angreb af Landhæren og den venetianske Flaade (1204). Sejrherrerne mættede deres vilde Lyster i et frygteligt Bloddad og en almindelig Plyndring, ved hvilken hverken Kirker eller Kunststatte staaedes. Herefter var Korstogets Fortsættelse stiltiende opgivet. Man undskyldte sig med at have gjort Ende paa de fjætteste Grækernes Herredømme til Forbel for den rettroende Kirke og tænkte forresten kun paa at indrette sig saa fordelagtigt som muligt i Grækenland. Saaledes endte det fjerde Korstog med et latinsk Kejserdømmes Oprettelse og det

græske Riges Deling mellem Erobrerne. Balbain, Greve af Flandern, valgtes af Hærens Midte til Kejsersømme og erholdt det umiddelbare Herredsømme over Thracien, samtidig med at en latinsk Patriarch, der modtog Investituren fra Rom, blev indsat i Constantinopel. Det øvrige Rige udstykkedes som Len til Venetianerne og Ridderne i Forhold til Enhvers Rang og de Bekostninger, han havde anvendt paa Toget. Venetianerne fik de fleste Der i Archipelagus, Kysten af Peloponnes, samt en Del af Constantinopel, hvortil de søjede Candia ved Kjøb, og befæstede sig klogt i disse for Handelen saa vigtige Punkter. Ogsaa Ridderne stykkedes det i de nærmeste Aar at erobre deres Len. De betydeligste af de saaledes stiftede frankiske (latinske) Fyrstendømmer vare Thessalonika, Achaia og Athen; men enhver Ridder, der kunde samle en Skare om sig, besatte en Stad eller et Bjerg, hvorfra han bekvemtest kunde udfuge Omegnen.

Det var imidlertid langt fra, at det hele græske Rige blev erobret. Græske Prindsers holdt sig uafhængige i Epirus og i de asiatiske Lande, hvorfra de vedligeholdte en levende Kamp mod Latinerne, medens Balacher og Vulgarer faldt ind Nord fra. Den latinske Kejsersømme havde selv kun en ringe Magt, og fra sine Vasaller kunde han ingen Hjælp faae; thi de havde Møje nok med at dæmpe Udbruddet af de græske Undersaatters Had. I Aaret 1261 faldt det fra først af dødsdømte latinske Kejsersømme, da Michael Palæologus, der fra Nicæa herskede over de asiatiske Grækere, overrumplede Constantinopel og igjen oprettede Grækernes Magt. Lidt efter lidt forsvandt ogsaa de frankiske Fyrstendømmer fra den fremmede Jordbund.

I Aaret 1228 tiltraadte den tydske Kejsersømme Frederik 2 ifølge et Løfte, han havde aflagt ved sin Kroning, det femte Korstog. Skjønt han var sat i Ban af Paven og derfor modarbejdedes baade af Gjeffiligheden og Tempelherrerne i Palæstina, fik han dog ved kloge Benyttelse af Stridighederne mellem de Bantroses Beherskere uden Sværdslag Ægyptens Sultan til at indbrømme de Christne en 10aarig Stilstand og Kongeriget Jerusalem's Gjenoprettelse i dets tidligere Udstrækning. Til dette havde Frederik 2 faaet Arveret ved sit Hæsteskab med den

sidste Konges*) Datter Solanthe af Brienne. Han holdt nu sit Indtog i Jerusalem og paasatte sig Kongekronen. De kloge Foranstaltninger, som Frederik traf til Jerusalem's Beskyttelse, tabte snart efter hans Hjemfart deres Virkninger. Lensmænd, Prælater og Ridderordener tænkte kun paa deres egen Fordel, aldrig paa Statens Vel, og medens de stredes indbyrdes, borttog de Bantroe det ene Distrikt efter det andet. Da endelig Ægyptens Sultan sendte Chovaresmierne, en mohammedansk Hær, der flygtede fra det indre Asien for Mongolerne og huserede i Euphrategnene, mod Jerusalem, faldt Staden for anden Gang (1244). De raue Erobrere begik forfærdelige Grusomheder, Kirkerne plyndredes, og den hellige Grav forstyrredes. Da Budstabet herom kom til Frankrig, tog dets fromme Konge Ludvig 9 Korset. Ikke uden Møje fik han samlet en Hær — thi Begejstringen for den hellige Kamp var i stærk Aftagende — og satte, abvaret af saa mange uheldige Tog til Palæstina, (1248) over til Ægypten. Naar dette Land blev erobret, mente han, at Jerusalem maatte falde af sig selv. Angrebet aabnedes helbig med Erobringen af Damiette. Men da Ludvig trængte frem for at naae Kairo, blev han omringet og nødt til at overgive sig med sin af Shydom og Kamp svækkede Hær. Under hans Fangenskab blev den ægyptiske Sultan dræbt af Mamelukkerne**), og disse løslode omsider den fangne Konge, mod at han opgav Damiette og betalte svære Løsepenge. Ludvig 9 gik fra Ægypten til Ptolemais og gjorde Alt, hvad han kunde gøre uden Hær, for at ordne og styrke de Christnes Ansiggender, indtil Forholdene i Frankrig kaldte ham hjem fra dette fromme Arbejde (1254).

Den strengt christelige Konge troede endnu ikke at have gjort Tilstrækkeligt for Troens hellige Sag. I sin høje Alderdom

*) Titulærkongerne af Jerusalem havde siden Fordrivelsen fra den hellige Stad resideret paa Cypren, som var blevet frataget Grækerne af Richard Løvehjerte.

***) Mamelukkerne vare Slaver fra Kaukasuslandene, som Chalifen i Kairo havde fritjæbt og gjort til sin Livvagter.

foretog han derfor et Tog mod Tunis. Bysten angreb Hæren under Belejringen, og Ludvig 9 faldt selv som dens Offer (1270).

Ludvig 9 var den sidste Konge, som drog ud til det hellige Lands Befrielse. Belejringen var efter saa uhyre Anstrengelser og Tab affjøllet, og Europa saae rolig paa, at den sidste kristne Besiddelse i Palæstina, Ptolemais, faldt i Hænderne paa den mamelukiske Sultan (1291). Af Ridderordenerne gik Johanniterne til Rhodus, Tempelherrerne dels til Cypern dels til Frankrig, hvor de besad deres fleste Ejendomme. De tydske Riddere vare allerede tidligere (1226) indvandrede i Preussen.

Korstogene, som vare fremgaaede under Abelens og Gejstlighedens altbeherstende Indflydelse, bleve ved Tilbagevirkningen paa Samfundstilstanden i de Lande, hvorfra de vare udgaaede, til Gavn baade for Kongemagten og de ringere Stænder. Vel henslaebte den store agerdyrkende Landalmue, hildet i Overtro og Uvidenhed og nebfunket i Livegenskab, Livet under strengt Arbejde for sine geistlige og verdslige Herrer, og dens usle Hytter, sammenlignede med de stolte Ridderborge, vidnede om dens ulykkelige Naar og fortrykte Tilstand. Kraftigere rørte derimod Frihedssjælelsen sig hos Stædernes Beboere, som lettere kunde forenes til fælles Handling, da de vare samlede indenfor de samme Mure. De store Stæder i Italien og Sydfrankrig havde vidst at bevare abskillige Friheder i deres indre Anliggender fra Romertiden af; Rigsstæderne ved Rhinen og Donau, som stlybte Romernes Standlejre deres Oprindelse, vare paany fremkomstrede under de tydske Kejseres Bestyttelse, og i de nordligere Egne opstode efterhaanden Stæder især ved de kongelige Borge eller ved Floder og Kyster, hvor et naturligt Marked gav Lejlighed til Fortjeneste. Indbyggerne ernærede sig ved Handel og Haandværksdrift, som fremmedes ved Laug eller Gilber. Den forholdsvis større Sikkerhed forøgede Befolkningen ved Indvandring af Ufrie fra Landet. Da nu Korstogene bragte Nationerne i nærmere Forbindelse, da Ridderstæbets Smag for en finere Levemaade og Bekjendtskabet med

Østerlandenes Pragt og Forfinelse overalt forøgede Fordringerne til Livet, til Handel og Industri et uhyre Opsving. Kjøbmændene i Stæderne maatte skaffe de fremmede Produkter tilveje og Haandværkerne forarbejde Husgeraad, Vaaben, Klæder bekvemmere og smukkere. Pengene strømmede fra alle Sider til Stæderne og bleve en Magt ved Siden af Grundejendom. De Hindringer for Opløst, som laae i Stædernes Afhængighed af Kongerne eller geistlige og verdslige Vasaller, fjernedes efterhaanden med beundringsværdig Kraft. Gisteds hvede Borgerne Kongen, som paa samme Tid laa i Kamp med Lensadelen, en værdifuld Bistand og lønnedes derfor med Privilegier. Andesteds forstrakte de deres adelige Herrer med Penge og fik derfor Pant i Gods, som ofte forblev uindløst, eller i borgerlige Friheder. Hvad Borgerne stræbte efter og opnaaede i større eller mindre Maal, var selostændig Bestyrelse af Stædernes indre Anliggender ved et af deres Midte valgt Borgerraad og egne Embedsmænd, Borgervæbning, Stædernes Befæstning og egne Love. I de fleste Stæder levedes Sagerne af de rige Borgere og de i Byen bosatte Grundejere (Patricierne, Slægterne). Det var først efter lange Kampe, at Haandværkslaugene, som forstærkedes ved Indvandring af Livegne, erholdt Afgang til Raad og Embeder.

Ved Aabningen af de asiatiske Havne bliver der først Tale om en egentlig Verdenshandel, som kom i Hænderne paa de italienske Søstæder. Venedig, Genua og Pisa hævede sig gennem denne til en Magt, der ikke veg for de største Kongerigers.

Da en Mængde Adelsmænd vare dragne bort til Palæstina for ikke mere at vende tilbage, stræbte Kongerne at forene deres Len med Kronen dels ved Kjøb dels ved Magt eller List, og begyndte at samle Staternes adsplittede Kræfter under sig. Medens Kongen og tredie Stand saaledes stræbte fremad, havde Korstogene befæstet den geistlige Magts Højhed over den verdslige.

Aldrig havde Kirkens aandelige Indflydelse vist sig kraftigere. Fem til sex Millioner Mennesker fra alle katolske Folk vare

gaaede ud for at stride for Kirkens Sag; Folkene troede kun, hvad Kirken lærte, Hyrsterne højede sig for Paven's ufejlbare Domme, og den kristelig-ridderlige Aand gjennemtrængte Abelen, der førhen kun havde Sands for den raae Kamp. Klostrenes Antal forøgedes især ved Oprettelse af Nonneklostre, da saa mange Mænd saldt i Kampen for Korset, og Kirkens Rigdom vorede ved milde Gaver og Korsfarernes Gøds. Men efter at Højdepunktet var naaet, maatte Tilbagegangen indtræde. Den hendøende Begejstring for Korstogene var allerede et Vidnesbyrd om, at den stolte Kirkebygning's Grundvold begyndte at røkke og nye Interesser at fængsle Folkene, og snart viste det sig, at Folkenes Frihedsstræben stillede sig fjendtlig til Kirkens aandelige Evang, der kun var naturlig, saalænge Tiden var nedfunken i Overtro.

Med Kirkens stigende Indflydelse begyndte Culturen at sprede det Mørke, der havde ruget over Middelalderens første Aarhundreder. Den kristelige Ridderstands Smag for en mere dannet Levemaade skabte i Sydfrankrig's herlige Lande en ny Digtart, den provencalske Ridderpoesi, hvis Dyrkere, Troubadourerne, fandt Underhold og modtoges Væresbevisninger for deres Kunst paa Hyrsternes og Abelens Slotte. Deres Sang gjenløb af Opmuntringer til Kamp for Korset eller af Lovprisning af Kvinden og hendes Ideal Jomfru Maria. Samtidig med denne lyriske Høspoesi bearbejdedes frankiske Folkesagn i den nordfranske Dialekt til større episke Digte eller til Romaner, i hvilke omvankende Ridderes Eventyr, nationale Heltes Bedrifter og Helgener's Liv bleve besungne og udmalede med alle Trylleverdenens Vidundere. Den fælles Aand, der overalt besjælede Ridderstabet uden Hensyn til Nationalitet, bevirkede, at dets Poesi forplantede sig til de øvrige Lande. Saaledes digtede tybste Minnesangere i den schwabiske Dialekt, og den ældste tybste Sagnpoesi, Niebelungenlied, affluttedes i Riddertiden.

Den lærde Dannelse tilhørte ubelukkende Gejslighed og meddeltes i det latinske Sprog, saaledes som man læste det hos de kristne Skribenter fra den romerske Kæjsertid. Den fælles Kirke maatte have et fælles Sprog, og dertil egne sig

det fuldt udviklede, døde Sprog fremfor de levende, som endnu vare i deres Varnomsalder. Latinen, som fra Romertiden var overleveret i Gudstjenesten, blev eneherstende i Literaturen, i Lovene og i Undervisningen*). De Gejslige uddannedes i Klosterkolerne. Munkene, som beskæftigede sig med at affrivne Bøger, skaffede de første Bogsamlinger tilbeje. Først senere stiftedes der Skoler for Lægsfolk i Stæderne. Læregienstandene vare de saakaldte syv frie Kunster, af hvilke Philosophien (Dialektik) især dreves for at udvikle Evnen til at disputere over theologiske Emner, hvorimod Mathematikk og Astronomi hæmmedes ved den af Kirken begunstige Overtro. Fordomsfrie Lærde (s. Ex. Otto den Trebies Lærer Gerbert) tilegnede sig disse Videnskaber fra de arabiske Læreanstalter i Spanien, men gjaldt i Folkemeningen for at være Troldmænd og i Pagt med Djævelen. De første større Undervisningsanstalter**) vare (i 12te Aarh.) Universiteterne i Bologna for den romerske Rets Studium og i Paris for den scholastiske Theologies. Denne Videnskab gaaer ud paa at forklare og bevise Kirkelærens Sandhed gennem Fornuftslutninger og søger altsaa ikke selvstændig Sandheden, men modtager den som given i Kirkelæren; til Grund for den lagdes Aristoteles's System, som man længe dog kun kjendte gennem Oversættelser fra Arabisk paa barbarisk Latin; saa fjernt laa dengang den græske Literatur. Som Lærer i Philosophi gjorde Peter Abailard sig berømt i Frankrig; men da han paastod Fornuftens Berettigelse til fri Forskning, bleve hans Skrifter forjættrede. Hans Modstander, den fromme Abbed Vernhard af Clairvaux, vilde, at man gennem Følelsen skulde erkjende Gud, og forkastede al Forstandsphilosophi. Fra ham udgik Mystikernes Skole.

Ogsaa Kunsterne grupperede sig om Kirken og havde deres Hjem i Italien. Longobarberne og Paverne (især Gregor den Store) opførte en Mængde Kirker, mest i den fra Oldtiden

*) Kun Angelsakserne havde frembragt en kethdeligere Literatur i Møbersmaalet (Pag. 30).

**) Dog blomstrede allerede tidligere en medicinsk Skole i Salerno.

overleverede Basilicaform, hvortil søjedes et Tverstib, saa at Kirken bandedes i Form af et Kors. I Krypten gjemtes den Helgens Reliquier, til hvem Kirken var indviet. Med byzantiniske Tilfætninger bandedes Rundbuestilen (hvælvede Basilicaer), som fra det 10de Aarh. af forplantedes til de germaniske Lande i en Mængde Kirkebygninger, og denne afløstes igjen fra 13de Aarh. af den gothiske Stil (Spidsbuestilen). Kirkerne Prydelser forfærdigedes i Træ, Metal eller Mosaik. Maleri anvendtes mest paa Glas og holdt sig i den simple fra Katakomberne overleverede Stil. En for Middelalderen særegen Kunst, der ej staaer i Forbindelse med Oldtiden, er Musiken. Den fremgik af Andagten og bestod i eenstemmig Chorsang af Præsterne, indtil Harmonielæren senere udvikledes i Tydskland.

§ 3. Tydskland og Italien til 1492.

Efterat Mandstammen af det frankiske Keiserhus var uddød (1125), stode to Brødre af Familien Hohenstaufen, Frederik Hertug af Schwaben og Conrad Hertug af Franken, Thronen nærmest saavel ved Slægtskab*) som ved anselige Besiddelser, hvortil det saliske Allodialgods hørte, en Arv efter deres Morbroder Henrik 5. Men Erkebiskoppen af Mainz forestillede Fyrsterne, at Valgretten vilde blive betydningsløs, naar de lode Kronen, som et Arvegods, gaae over i den frankiske Families Kvindelinie, og fik valgt Hertug Lothar af Sachsen, Besidder af de brunsvigiske Allodier og en Fiende af de frankiske Keisere.

Da Lothar strax efter sin Thronbestigelse saae sig indviklet i en farlig Fejde mod Hohenstaufnerne, sluttede han sig til Overhovedet for den mægtige welfiske Familie, Henrik den Stolte, Hertug af Bavern, skænkede ham sin Datters Haand samt Hertugdømmet Sachsen i Medgift. Ligeoverfor dette Forbund neblagde vel Hohenstaufnerne Baabnene; men Grunden var lagt til en skjæbnesvanger Spaltning imellem Tydsklands mægtigste Fyrstefamilier.

*) See Stamtafle II.

Efter Lothars Død (1137) kunde ingen Fyrste maale sig med Henrik den Stolte. Han raadede over to Hertugdømmer, over de brunsvigiske Allodier og betydelige Len i Italien; han ventede selv sikkert at blive valgt. Men en Del Fyrster, som frygtede for, at den herskelyg Mand skulde indskrænke deres Friheder, skyndte sig før den regelmæssige Forsamling ved Mainz at udraabe Conrad af Franken til Konge. En pavelig Legat suldbyrvede Kroningen i Aachen; thi ogsaa Paven ængstedes over Henriks Magt og Overmød.

Da Conrad 3 ansaae det for nødvendigt at svække sin Medbesjler og befalede, at Henrik skulde afstaae det ene af sine Hertugdømmer, begyndte den store Kamp mellem det kejserlige eller ghibellinske og det welfiske*) Parti, som vel ofte bæmpedes, men idelig brød ud paany og forstyrrede Tydsklands og Italiens Ro gjennem Aarhundreder. Henrik den Stolte blev, da han satte sig til Mordværge, erklæret i Rigets Akt og fradømt alle sine Besiddelser, men fortsatte alligevel Kampen haardnakket til sin Død. Det welfiske Parti neblagde først langsomt og nølende Baabnene, da hans Søn Henrik 5 blev forlenet med Sachsen imod at opgive Bavern. Derefter foretog Conrad 3 det andet Hovedforstog, hvorfra han ventte tilbage misfornøjet og syg.

Efter Conrad d. 3dies Død (1152) blev hans Brodersøn Frederik, som Italienerne gavede Tilnavnet Barbarossa, eenstemmig valgt til Konge, fordi Fyrsterne i hans nære Venstab med Henrik 5 saae den sikreste Vorgen for den indre Fred. Frederik beseglede Enigheden ved at tilbagegive Henrik 5 den gamle welfiske Besiddelse Bavern. Dog udskilte han først den østerrigiske Mark, som ophøjedes til et eget Erkehertugdømme.**)

*) Disse Navne have deres Oprindelse fra Feltraabene: Welf og Waiblingen (Conrad d. 3dies Fødested). Ghibellini og Guelfi (Keiserens Tilhængere og Modstandere) betegne i Italien Partierne længe efter at den hohenstaufiske Familie var uddød.

**) o: et med særegne Forrettigheder udskuret Hertugdømme.

Medens Forholdene i Tydskland vare rolige, syntes Djeblikket at være kommet til at undertvinge Italien, hvor Keiserne siden Henrik 3 ikke havde udøvet slynderlig Indflydelse, og saaledes gjenoprejste det romerske Keiserdømme i hele dets Storhed. Frederik Barbarossa foretog sit Romertog under gunstige Forvarfler, modtog Keiserkronen og hylledes overalt af Fyrster og Abel. Kun fra de lombardiske Stæder viste der sig strax Tegn til Modstand.

De store Stæder, som fra Oldtiden af bedækkede Norditaliens Slette, vare blevne haarbt medtagne under Folkevandringer og derpaa tilbedte de erobrende Høvdinge. Efter det longobardiske Riges Undergang havde de atter rejst sig og, dækkede af svære Mure, gjenvundet Frihed til at lade de communale Anliggender styre ved et eget Borgerraad og egne Forstandere (Consuler). Industrien vakktes til forsøget Liv ved Korstogene, medens nye Markeder aabnedes for Stædernes Fabrikater (Silkevarer, Metalarbejder, Vaaben). Hele Europas Pengehandel kom i deres Hænder, uagtet Kirken strengt forbød Ublaan mod Rente som uchristelig, og saaledes forøgedes Rigdommen og dermed Stædernes Selvøielse og Magt. Efter at have tvunget de omboende Adelsmænd til at lade sig optage i Borgerskabet, forsaavidt de ikke gjorde det frivillig, beherskede Stæderne hele Norditalien. Keiseren gjaldt vel for deres Lensherre; men de havde næsten ikke følt denne Afhængighed, førend Frederik Barbarossa sammenkaldte Gesandter fra dem og i Overensstemmelse med en Erklæring af de store Retslærde i Bologna forkyndte, at Stæderne uden Betingelser maatte underkaste sig ham som Cæsarernes Arving.

De fleste Stæder grebe til Vaaben for at forsvare Friheden, under hvis Ly de havde hævet sig til Magt og Rigdom; men Stinhøge paa det mægtige Mailand lammede deres Kraft. Da Keiseren fire Gange overstred Alperne i Spidsen for Tydslands Ridderstab, og Mailand efter et haardnakket Forsvar sank i Grus, maatte Stæderne overalt modtage keiserlige Embedsmænd til Bestyrere og afgive de vigtigste Indtægter til Keiserens Kasse. Frederik Barbarossa stod tilspindelende ved

sit Maal. Men da han havde forladt Italien med sin Hær, gif de vundne Forbete hurtig tabte. Nationalhadet mod Tydsterne gav sig atter Luft; de tydske Embedsmænd bleve forjagne, og 16 store Stæder sluttede (1167) det lombardiske Forbund, idet de afslagde Ed paa at staae hinanden bi med Guds og Blod og kun i Fællesskab at slutte Fred med Keiseren. Forbundet tiltraadtes af den djerve Pave Alexander den 3die, som Frederik havde nægtet Anerkjendelse.

Saaledes blev det nødvendigt for Keiseren femte Gang at kalde de tydske Vasaller under Vaaben. Den mægtigste af disse, Sachsens og Bajerns Hertug Henrik Løve var paa denne Tid fuldt bestjæftiget med at christne og germanisere Slaverne hinsides Elben (i Mecklenburg), hvor han vilde stabe sig et frit Kongerige. Den stolte Mand fandt det hverken stemmende med sin Ære eller Fordel at tjene Keiseren og forlod ham med hele sin Hærsfæling, uagtet Keiseren ved en personlig Sammentkomst (ved Comosøen) mindede ham om deres gamle Venstabs og i en knælende Stilling bønfaaldt om hans Bistand. Da Keiseren trods Welfernes Trusald vovede at fortsætte Toget, tilintetgjorde Lombarderne hans Hær i aaben Mark ved Legnano (1176), saa at han selv kun med Møje reddede Livet. Imidlertid fattede han raff sin Beslutning, indrømmede de lombardiske Stæder deres forrige Friheder og anerkjendte Alexander 3 for retmæssig Pave, men ilede derpaa tilbage til Tydskland for at tugte Henrik Løve, som var den egentlige Aarsag til Nederlaget. Henrik satte sig forgjæves til Modværge. Efter at være erklæret i Rigets Akt blev han forladt af den sachsiske Abel og maatte gaae i Landflygtighed, hvorpaa Keiseren forlenede hans Hertugdømmer til andre Familier, af hvilke Wittelsbacherne endnu sidde paa Thronen i Bajern. Stridighederne med de lombardiske Stæder bleve endeligen udjevne i Freden i Costniz (1183). Stæderne beholdt fri Selvregjering mod at anerkjende Keiserens Overhøjhed.

Saaledes herskede der Fred i Tydskland, i Italien og med Kirken. Frederik Barbarossa stod paa den almindelige Rigs-

dag, han havde sammentalt i Mainz, omgivet af en Magt og Glans, som ingen af hans Forgængere havde naaet. En glimrende Skare af verdslige og geistlige Fyrster, Tusinder af Riddere, ja Gesandtskaber fra fremmede Lande bragte ham her deres Hyldest som den katholske Christenheds verdslige Overhoved. Prægtige Ridderspil afsløstes af muntre Fester, og Digterne kappedes om at prise ham som den første kristelige Riddere.

Da saa Kar efter Budskabet om Jerusalems Overgivelse til Sultan Saladin slog Europa med Forførbelse, følte Frederik Barbarossa trods sin høje Alder, at det paalaa ham fremfor Alle at brage Sværdet for Kirkens Sag. Han slog ind paa den samme Vej, som de første Korsfarere, men omkom i Cilicien ved Overgangen over en Flod (1190).

Hans Søn Henrik 6 havde ved sit Giftermaal med den normanniske Prindsesse Constantia faaet Udsigt til Erhvervelsen af det forenede Kongerige Sicilien og Apulien. Da Mandsslinien af den normanniske Kongestamme var uddød Aaret før hans Thronbestigelse, beredte han sig strax til at tage sin Gemalindes Arv i Besiddelse og rykke ind i Italien efter at have forsonet Welferne ved at tilbagegive Henrik Løve det brunsvigiske Allodalgods. Paven søgte at standse ham ved Banstraalen, Normannernes Adels samlede sig om uægte Efterkommere af det gamle Kongehus; men den kraftige Kæmpe overvandt alle Hindringer, trængte sejrrig frem til Palermo og paafatte sig og sin Gemalinde den sicilianiske Krone. Henrik den 6tes Herstedslykke var endnu ikke tilfredsstillende. Han vilde gøre Tydsklands Krone arvelig i den hohensstauffiske Familie; men denne i sine Følger saa uberegnelige Plan var ikke tilstrækkelig forberedt, da han bortreves af en tidlig Død (1197).

Henrik den 6tes uventede Død forandrede i en Haandenvendning alle Forhold. Medens han kun efterlod en toaarig Søn Frederik, det sicilianiske Riges Arving, som var hos sin Moder Constantia i Palermo, besteg den højtbegavede, karakterfaste Innocens 3 Pavestolen, bestemt paa saavel at gjøre sin geistlige Indflydelse gjældende i hele dens

Udstrækning, som paa at befrie sit herlige Fædreland fra det tydske Herredømme og danne et frit, enigt Italien, der under Pavens Ledelse kunde være stærkt nok til at trodse al fremmed Indblanding.

I Mellemitalien laae de betydelige Landskaber, Stæder og Borge, som i sin Tid havde tilhørt den kirkeligsinde Markgrevinde Mathilde af Toscana (Pag. 50). De bestode dels af Allodier dels af lefferlige Len, hvoraf de betydeligste vare Markgrevskaaberne Toscana og Ancona, samt Hertugdømmet Spoleto. Mathilde havde i sit Testament overdraget sine Besiddelser til Pavestolen; men Keiserne havde bestandig modsat sig Testamentets Udførelse.*) Sidst havde Henrik den 6te indsat tydske Befalingsmænd saavel i de mathildeke Borge, som i det tidligere Exarchat, hvorpaa Paven gjorde Forbring ifølge Pipin den Lille og Carl den Stores Gavebrev. Disse Fremmedes Herredømme var i højeste Grad forhadet.

Henrik den 6tes pludselige Død bragte strax det nationale (guelfiske) Parti til at rejse sig. Understøttet af dette lykledes det Innocens 3 at fordrive de overraskede tydske Befalingsmænd fra en stor Del af de omtvistede Lande. Han lagde ikke blot Beslag paa en Del af Mathildes Allodier, men lod sig endog hylde som verdslig Herre over Rom, Spoleto, Ancona og Ravenna. Innocens 3 blev saaledes den egentlige Stifter af den selvstændige Kirkestat. Derimod kom Toscana under de frie Stæder, som (med Undtagelse af Pisa) vare guelfisksinde og indgik det tusciske Forbund under Pavens Beskyttelse.

Ogsaa i Syditalien gav den almindelige Uvillie mod Hohensstaufferne sig Luft i Folkebevægelser. Constantia anraabte Paven om Bistand for sit umyndige Barn, og da hun kort efter døde, overtog Innocens 3 gjerne Formynderskabet for

*) Som nævnt kunde Mathilde kun raade over sine Allodier, medens det tilkom Keiseren at bortgive Lenene efter hendes Død. Striden mellem Pave og Keiser kom af, at Allodier og Len vare saaledes blandede, at det var umuligt at sondre imellem dem.

Frederik og tillige, som Lensherre, Styrrelsen af det apulisk-sicilianiske Rige; thi han forbandt paa den Maade snildt sin egen Fordel med Kirkens Pligter mod Forældreløse.

Imidlertid blev Tydskland sønderrevet af Strid mellem Welfer og Ghibelliner. Da der ikke kunde være Tale om at sætte Henrik den 6tes toaarige Barn paa Thronen, samlede de ghibellinske Fyrster sig om hans milde og floge Broder Philip af Schwaben; Welferne derimod opstillede Henrik 5tes Søn Otto 4 som Modkonge, og den pavelige Bølgift faldt ud til Fordel for denne. Efter en lang og forbitret Kamp havde Philip dog næsten ganske Overhaand, da han 1208 faldt for en Snigmorders Dolk. Otto 4 havde i sin betrængte Stilling i Et og Alt søjet sig efter Pavenes Villie. Han havde opgivet Paastanden paa de mathildeiske Godser og udstedt en formelig Anerkjendelse af Pavenes verdslige Herredømme over Kirkestaten. Men neppe var han bleven befriet for sin Medbesler og kronet til Keiser, førend han paany udstrakte sin Haand efter de nylig afstaaede Lande. Da besluttede Innocens 3 sig til det farlige, men nødvendige Skridt at sende Siciliens Konge Frederik til Tydskland, ledsaget af Kirkens formaaende anbefaling. Den unge Høhens-tausfer fortryllede enhver, der kom i Berøring med ham, ved sin modne Forstand og aabne Fremfærd, og de ghibellinske Fyrster samlede sig strax om den længe savnede Fører. Derimod blev Otto 4 ramt af Vanstraaen, og det var ude med hans Anseelse, da han uagtet Alt dette letfindig kastede sig i Krig mod Philip Augustus af Frankrig og tabte Slaget ved Bouvines (1214). Frederik den Anden blev kronet i Aachen og tog paa denne Dag Korset tilligemed mange Fyrster og Prælater. Saaledes havde Innocens 3 med kraftig Haand grebet ind i Tydsklands og Italiens Anliggender og ordnet dem efter sin Villie. Da det fremfor Alt var ham magtpaaliggende at forebygge den for Pavestolen saa farlige Forening af Tydsklands og Siciliens Kræfter, havde han taget det Bøste af Frederik 2, at han skulde overgive Sicilien og Apulien som et selvstændigt Kongerige til sin Søn, og ven-

tede forøvrigt, at Frederik stedse skulde vise Taknemlighed mod Kirken, som havde vaaget ved hans Bugge og hævet ham fra et hjælpeløst Barn til Verdens højeste Herfter.

Den ejendommelige Fasthed og sindige Klogskab, hvormed Innocens optraadte, forsejlede heller ikke sin Virkning paa de øvrige katholske Lande. For at undgaae Van maatte saaledes Philip Augustus af Frankrig anerkjende sin forstubte Dronning Ingeborg som sin rette Hustru, og den engelske Konge Johan uden Land maatte affone sine Forbrødre mod Kirken ved at tage England til Ven af Pavestolen og betale en aarlig Tribut.

Innocens 3 glemte ikke for sine øvrige Pligter Befrielsen af det hellige Land, hvortil Sultan Saladin's Død just frembød et gunstigt Tidspunkt. Det fjerde Korstog kom væsentlig i Stand ved Innocens's Formaninger og Pengebidrag af Kirkegodset. Det var rigtignok ganske imod hans Villie, at det endtes med Constantinopels Erobring (1204); men han trøstede sig med, at den latinske Patriarch i Constantinopel underordnede sig Pavestolen, og at den rettroende Kirke udvidebdes til Grækenland.

Det af Gregor 7 grundlagte Hierarchi naaede med Innocens 3 sin højeste Udvikling. Rom kunde for anden Gang i Historien kaldes Verdens Hovedstad. Efter at Innocens havde gjort den Sætning gjældende, at enhver Strid forudsætter Synd mod Gud og derfor hører ind under Pavenes over alle jordiske Hensyn ophøjede, ufejlbare Dom, og efter at man havde seet ham sætte sine Domme over de mægtigste Konger i Kraft, blev det en almindelig Mening, at Sct. Peters Efterfølger var alle Staters Overhoved og Kongernes Lensherre, eller, som Innocens 3 stolt udtrykte sig, at Pavedømmet var den Sol, hvorfra Kongedømmet, lig Maanen, modtog sit Lys. Kirkens Overherredømme over Staten fik ligesom en almindelig Bekræftelse paa den store Kirkeforsamling, som Innocens 3 (1215) sammenkaldte til Laterankirken i Rom. Ikke blot flere hundrede Biskopper og Abbeder, men ogsaa Gesandter fra næsten alle katholske Hoffer mødte

her, og Forsamlingen stadfæstede alle de af Paven forelagte Love, hvorved Forbedringer indførtes i Kirkebestyrelsen og nye Læresætninger vedtoges.

Blandt Lateranconciliets Beslutninger vare ogsaa strenge Love mod Kjætteerne. Mærkeligt nok mødte nemlig Kirken, just som dens Magt var paa sit Højeste, en farlig Mobstand indenfor sit eget Omraade, et Varsel om det store Krasfald, der langt senere skulde skee ved Reformationen. Petrus Valbus, en from Kjøbmand i Lyon, blev ved at see Gejstlighedens lastefulde Levnet bevæget til selv at optræde som kristelig Prædikanant. Efter at have skænket sit Gods til de Fattige samlede han en Menighed om sig; disse saakaldte Waldensere, der udbredte sig i Sydfrankrig og Norditalien, lagde især Vægt paa et fromt, kristeligt Levnet, og anbefalede til dets Bækkelse flittig Læsning i Bibelen. Deres kristelige Formaal uagtet undgik de ikke Forsølgelse fra Pavens Side; thi som Rægsfolk gjorde de Indgreb i Kirkens Eneret til Lærembedet. Men da de mest bestode af simple Folk med et stille og roligt Væsen, gjorde de sig mindre bemærkede, saa at de have holdt sig til vore Dage i Piemonts afstedsliggende Alpedale. Medens Waldenserne vilde forbedre, ikke omstyrte Kirken, hylbode Katharer (Kjættene, de Hene), som i stor Mængde fandtes i Italiens og Sydfrankrigs rige Byer, en virkelig Branglære. Kjætteerne i Sydfrankrig sammensatte sig med det sælles Navn Albigenere (efter deres Hovedsæde, Landskabet Albigeois); deres Meninger stode i Forbindelse med den østerlandske Lære om et godt og et ondt Væsen; de prædikede den menneskelige Aands ubegrænsede Frihed, fornægtede Kirken som Djævelens Værk og begik vilde Udfæjlfelser. Da hverken Formaning eller Trusler kunde standse dette Onde, som greb vidt om sig mellem de højere Samfundsklasser, erklærede Innocens 3 Kampen mod Albigenerne for et Korstog. Den tappre Simon af Montfort førte en fanatisk og bitteligst Hær imod dem, knuste al Mobstand og lod Kjætteerne føle Kirkens Brede med en utrolig Grusomhed. Men det var ikke nok at have besejret Kjætteeriet. Ondet

maatte udryddes med Rode saavel i Sydfrankrig som andetsteds, hvor det reiste Hovedet. Hertil frembød der sig et virksomt Middel i to nye Munkordener, som paa denne Tid stiftedes af Domingo de Guzman og Frantz af Assisi og efter dem fik Navn af Dominicanere og Franciscanere. I Modsætning til de øvrige Munkordener, som afføndrede sig fra Verden, blev det biskes Opgave at prædike for Folket og omvende Kjætteerne. Deres Klostre skulde være fattige og Munkene kun leve af Almisse (Tiggermunke), samt være den strengeste Tugt underkastede. Inquisitionen mod Kjætteerne overdroges til Dominicanerne, som dreve den med en frygtelig Kraft. Efter at Tusinder og atter Tusinder havde bødet med Livet, var Fritænkeriet tilintetgjort og Sydfrankrig ført tilbage i den romerske Kirkes Skjød.

Innocens 3 var imidlertid død 1216. Hans Efterfølgere sporede ikke nogen Højelighed fra Frederik den 2dens Side, som Innocens havde gjort Regning paa. Dertilmod sine højtidelige Øster, som han havde fornyet for at blive kronet til Kæjser, vedblev Frederik at beholde Siciliens Krone og udsatte sit Korstog Aar for Aar. Først da Pave Gregor 9, en utaalmodig og stivstindet Olding, truede med Banstraalen, dersom han ikke inden en vis Tid indløste sit hellige Øste, samlede Frederik 2 en Korshær i Syditalien. Men den hede Aarstid frembragte pestagtige Sygdomme; Frederik selv blev syg, vendte efter saa Dages Sejlads om og opløste Hæren. Da troede Paven at have udtømt sin Langmobighed og satte Banlysningen i Kraft, saa at Frederik ansaae det for nødvendigt det følgende Aar (1228) at sejle til Ptolemais, for at vinde den offentlige Mening og vise sig som den miskendte Forsvarer af Troen. Uagtet de paa Kæjseren misundelige Tempelherrer lagde ham allehaande Hindringer i Vejen, ubrettebde Frederik 2 dog Mere ved sin Klogskab, end hans Forjængere med store Hære. Den ægyptiske Sultan afstod Jerusalem med tilhørende Distrikt, saa at Stillingen omtrent blev som før det 3die Korstog. Derefter drog Frederik til Jerusalem og paasatte sig selv Kronen; thi ingen Gejstlig vorde

at nærme sig den Banlyste. For at drage Fordel af Keiserens Fraværelse havde imidlertid Gregor 9 opbudt en Hær og som Lensherre laet Syddalien besætte. Men pludselig stod Frederik den 2den igjen i Italien og i en Haandevending vare de pavelige Røglesoldater — saaledes kaldtes de af deres Mærke, Sct. Peders forslagte Røgler — forjagne, hvorpaa Frederik ved en personlig Sammenkomst bevægede Paven til at slutte Fred og hæve Banlysningen.

I de følgende Fredsaar arbejdede Frederik den Anden, understøttet af berømte Retslærde, paa at ordne sit Arveriges Anliggender ved en omfattende Rengjøring, der gik ud paa at forøge den kongelige Magt, at indrette et for Statskassen forbelagtigt Skattefytem, at bestemme Grændsen for Gjestlighedens Magt og at ordne den af Italienerne, Normanner og Saracenerne blandede Befolknings indbyrdes Stilling. Landets Opløst fremmedes ved Anlæg af Veje og Kanaler; Videnskaberne befordredes ved Oprettelsen af et Universitet i Neapel. Under disse Arbejder søgte Frederik 2 Udspreddelse i Selstak med provengalske Digtere og lærde Arabere; men det hyppige og brogede Hofliv i Palermo, de frie Anstuelser, Keiseren aabent vedkjendte sig om Religion og Kirke, og hans Begunstigelse af Araberne kunde ikke andet end give Bagvandskelsen Vaaben i Hænde og vække Anstød i en Tidsalder, som var fuld af Overtro og betragtede Saracenerne som alle Christnes Dødsfjender. Efterhaanden modnedes hos Frederik 2, der hidtil kun havde brudt sig om sit italienske Arverige, den Plan at bringe Keiserdømmet op til den samme Højde, hvorpaa det havde staaet under hans Fader og Bedstefader. Dertil hørte fornemmelig at betvinge de guelfiske Stæder i Norditalien, der laae som en fjendtlig Skillevæg mellem hans tydske og italienske Lande. Frederik angreb da Stæderne med en vel-disciplineret Hær af Lejetropper, hvoriblandt mange ham hengivne Saracener, og havde en saadan Fremgang, at Gregor 9 af Frygt for sine naturlige Forbundsfaellers Undergang, atter greb Banstraalen, men denne Gang uden Virkning.

Frederik rykkede ind i Kirkestaten og indesluttede Rom, hvor Gregor døde i Fortvivlelse (1241).

Balet af Innocens 4 til Pave syntes at bebude en Forsoning med Keiseren; thi han havde hidtil hørt til de ghibellinske Cardinaler. Men det viste sig, at Kirkens Mand var mægtigere end den Enkeltes Stemning, og Innocens gik endnu voldsommere frem paa den af Gregor anviste Vej. Da Frederik 2 var Herre i Italien, undveg han fra Rom og sammenkaldte en Kirkeforsamling i Lyon*), hvor Keiserens Banlysning og Affættelse paany bekræftedes; han erklæredes for en Kjetter, hvis Stræben gik ud paa at ødelægge Kirken, og Kampen mod ham for at være ligesaa virksom til Syndsforlæbelse, som et Korstog. Starer af Tiggermunke udsendtes for at bearbejde Folkestemningen, og virkelig begyndte den Mening at udbrede sig, at Keiseren var en hemmelig Tilhænger af Islam og en Troldmand i Pagt med Djævelen. Just som Kampen, der førtes over Tydskland og Italien baade med blanke Vaaben og med Pennen, var paa sit Højeste, døde Frederik 2 (1250) og fulgtes saa Nar efter i Graven af sin Søn Conrad 4 (1254).

Det var anden Gang under den lange Kamp mellem Guelfer og Ghibelliner, at Døden havde befriet Kirken fra dens farligste Modstander, og at Arvingen til den hohenstaufiske Magt var et umyndigt Barn. Conrad 4 efterlod nemlig kun en toaarlige Søn Conradino. Medens denne opdroges stille og ubemærket paa de hohenstaufiske Gøbser i Schwaben, forsvarede Frederik den 2dens heltesmødige Søn Manfred Syddalien først for Conradino, siden for sig selv, da han opfordret af Folkets eenstemmige Røst antog Kongetitelen. Han var villig til de største Opoffrelser for at opnaae Fred og Forsoning med Kirken; men Videnskaberne vare allfor opgivende, til at fredelige Ord kunde trænge igjennem; Kampen mod Hohenstaufere var for Paven bleven en Kamp om at

*) Lyon laa i Kongeriget Arelate og hørte altsaa til det tydske Rige, men Byen var fransk og aldeles uafhængig.

være eller ikke være, og han vilde ikke nøjes med Mindre end deres fuldstændige Undergang. Efter forgjæves at have tilbudt flere Fyrster Siciliens Krone fandt Paven endelig i Carl af Anjou, Greve af Provence, Broder til den franske Konge Ludvig 9, en Mand, der var samvittighedsløs og dristig nok til at modtage den, skjønt han ikke havde mindste Ret dertil. Carl trængte i Spidsen for en Hær af franske Eventyrere og Lejetropper, som Paven betalte, ind i Sydtalien, hvor det kom til et afgjørende Slag ved Benevent. Forgjæves viste Manfred sig her baade som dygtig Feltherre og tapper Soldat; hans Hær blev slagen, og han selv faldt midt i Kampens vildeste Tummel. Som Herre over Apulien og Sicilien tilfredsstillede Carl af Anjou sin egen Herstelske og sine Franskmænds Begjærlighed med saa stor en Grusomhed, at Folkets Smertensstrig snart naaede til Conradinos affides Opholdssted. Ihukommende sin Slægts Storhed llede denne unge Felt til Italien, hvor de adspredte Ghibelliner jublende samlede sig om ham; men det ulykkelige Slag ved Tagliacozzo (1268) tilintetgjorde alle Forhaabninger. Conradino blev paa Flugten forræderisk udleveret til Carl af Anjou, som til Europas Forfølgelse lod ham offentlig henrette i Neapel. Fra Skafottet kastede Conradino sin Handske ud mellem Tilhænerne med Bøn om at bringe den til Manfreds Svigersøn, Kong Peter 3 af Aragonien.

Sejren over Hohenstaufernerne var den sidste Ytring af Pavestolens Overtmagt over Staterne. Den samtidige Slutning af Korstogene vidnede om, at Kirkens Sag havde ophørt at være Driivsfederen for alle Idrætter. Kirkens Indflydelse begyndte med den stigende Oplysning at virke hæmmende og trykkende paa Folkenes Fremadstriden, og Pavens aandelige Vaaben bleve sløvede ved den Misbrug, som var drevet med dem til at fremme Pavestolens verdslige Ojemed. At der var skeet et stort Omflag i Tidsaanden, maatte Pave Bonifacius den 8de erfare i en heftig Strid, han havde med Philip den Smukke af Frankrig. Da Bonifacius optraadte med endnu større Hovmod end hans Forgjængere, stillede hele den franske

Nation sig paa Kongens Side, Banstraalen faldt lydløs til Jorden, og Philip hdmgyede Paven i den Grad, at han tog sin Død derover (1303). Kort efter tog Clemens 5 Ophold i Frankrig, hvor Avignon i 70 Aar blev Pavernes Residens. De bleve her afhængige af de franske Kongers Politik og tabte mere og mere det aandelige Herredømme over Folkene.

De sidste af Hohenstaufernerne havde været ganske knyttede til Italien. I Tyskland indtraadte efter Conrad den 4des Død en fuldstændig Opløsning af al borgerlig Orden. Landet gjennemfuredes af Fejder, i hvilke der ikke længer var Spørgsmaal om de gamle Partier, men Enhver kun søgte at vinde den størst mulige Fordel for sig selv. Fyrsterne plyndrede Rigsogbset og de hohenstauifiske Ejendomme*). Ridderne sank ned til rene Landevejsrøvere og forstyrrede al Samfærrel fra deres Borge, hvis Ruiner nu pryde Landskaberne. Overalt gjaldt kun den Stærkeres Ret (Næveretten). Da under saadanne Forhold intet almindeligt Kejservalg kom i Stand, kaldes Tidrummet fra 1254 til 1273 det store Interregnum. Ingen led mere under Forvirringen end Stæberne. De vigtigste af disse vare Rigsstæderne, som stode umiddelbart under Kejseren og bestyredes af Rigsfogeder, indtil de ved Kejserdømmets Forsald grundlagde en republikansk Frihed under selvalgt Borgmester og Raad. Deres Antal steg, ved at mange Landstæder, som hørte til Fyrsternes Territorier, gjorde sig frie. Da Stæbernes Velstand og hele Bestaaen truedes af de omboende Fyrster og Riddere, indgik de Forbund og stillede en fælles Krigsstyrke, hvorved der navnlig ved Rhinen en Tidlang tilvejebragtes nogenledes Orden. Allerede 1241 havde Hamburg og Lübeck stiftet det berømte Hansforbund til Beskyttelse for deres Handel. Flere og flere Stæder traadte til, saa at Hansaen tilsidst indbefattede 80 Republikker, saafom Danzig, Wisby og Wismar. Deres Flaader

*) De fleste af disse tilfaldt Greven af Württemberg, som da først optraadte blandt de mægtigere Fyrster.

havde Magten paa Østersøen, og store Privilegier bragte hele den nordiske Handel i deres Hænder.

Da Fyrsterne havde befæstet sig i arvelig Besiddelse af deres Ven og ængstes over Fortsættelsen af den løsløse Tilstand, traadte de sammen (1273) for atter at vælge et Overhoved. Der fandtes ingen Bestemmelser om, hvem der var berettiget til at deltage i Kongevalget. Hos de gamle Germaner var dette steet paa det almindelige Folkething, men i Lenstiden gik det over i Fyrsternes Hænder. I Aaret 1273 var første Gang Kurfyrsternes Collegium virksomt. Som saadanne regnedes Datidens største Rigsfyrster, nemlig tre gejstlige: Erkebiskopperne af Mainz, Tölln og Trier, og fire verdslige: Hertugen af Sachsen, Pfalzgreven ved Rhinen, som tillige var Hertug i Nedre-Bajern (eller Övre-Pfalz), Markgreven af Brandenburg og Kongen*) af Böhmen. Valget faldt paa Rudolf, Greve af Habsburg (i Schweiz), som paa Grund af sine ringe Familiebesiddelser ikke syntes at kunne blive farlig for Fyrsterne.

Rudolf af Habsburg gjenoprettede ikke blot med Kraft den forstyrrede Landfred og derved Kongemagtens Anseelse; men det lykkedes ham endog at erobre de to ledige Rigslænder Østerrig og Steiermark, hvilke den böhmiske Konge uden Ret havde bemægtiget sig. Rudolf forlænte disse Lande til sine Sønner, hvorved Grunden lagdes til den habsburg-østerrigiske Families Magt. Dette var Grund nok for Fyrsterne til ved Rudolfs Død (1291) at afbryde Thronfølgen i hans Familie og vælge Adolf af Nassau. Han faldt efter en urolig Regjering (1298) imod Rudolfs Søn Albrecht af Østerrig, som blev hans Efterfølger. Da denne myndige og grusomme Mand vilde forsøge sine habsburgiske Besiddelser, stødte han sammen med den kraftige Bønderbefolkning i Alpelandskaberne Schwyz, Uri og Unterwalden, som fra Hohenstaufernes Tid af stod umiddelbart under Riget og længe havde kunnet glæde sig ved en Frihed, som ellers ikke blev denne Stand til

*) Böhmen var under Hohenstaufnerne blevet opgjort til et Kongerige.

Del i Tydskland. Bønderne optog tillidsfuldt den blodige Kamp for Friheden, hvis Begyndelse Sagnet har udfimlet med Sammenstørelsen paa Mütti, Wilhelm Tell's skjætte Trods o. s. v., fordrev de østerrigiske Landsfogeder, blandt hvilke Gesler især stibres som forhadet, og erobrede de østerrigiske Borge. Albrecht I rustede sig til Hævn, men blev dræbt af en Slægtning (1308).

Advaaret ved Hohenstaufnernes Skjæbne havde Rudolf af Habsburg forsmaget Kejsertronens blændende, men farlige Glæde, idet han sammenlignede Italien, saa mange tydske Hæres Grav, med Livens Hule, hvor alle Spor vendte indad. Hans to Efterfølgere havde ligeledes udelukkende været beskæftigede i Tydskland. Derimod var Albrechts Efterfølger Henrik 7 af Luxemburg dristig nok til at fornye Kejsersømmet, men døde pludselig (1313) efter at være bleven kronet i Rom af en pavelig Legat. Henrik 7 hævdede sin Families Anseelse ved at skænke sin Søn Johan det ledige Rigslænder Böhmen, hvor den tjechiske Kongestamme var uddød.

Ved Kongevalget faldt nu det luxemburgiske Partis Stemmer paa Ludvig af Bajern, det habsburgiske paa Frederik af Østerrig. Da begge ansaae sig for retmæssig valgte, maatte Sværdet afgjøre Striden. Tydskland delte sig i to fjendtlige Lejre. Schweizer-Bønderne, Østerrigernes svorne Fjender, sloge Frederiks Broder Leopold ved Morgarten, hvorpaa de tre Skovcantoner indgik Edsforbundet i Brunnen (1315), som Schwyz siden laante sit Navn. Frederik selv var ikke heldigere end Broderen, saa at han maatte lade sig nøje med at deltage i Regjeringen under Ludvigs Højhed. Medens den indre Strid i Tydskland fik denne Afgjørelse, fortsatte Frederiks Forbundne, Paven i Avignon, under fransk Indflydelse Fjendtligheden mod Ludvig af Bajern og satte ham i Van. Dette Strid befarede Kurfyrsterne med den Erklæring, at Kejservalget var gyldigt uden pavelig Bekræftelse, Ludvig med at appellere til en almindelig Kirkeforsamling, som han paastod gjaldt mere end Paven, og med at lade sig krone i Rom af en nyindsat Pave. Den franske Pave havde saaledes ikke

kunnet udrette Noget mod Kejseren, dersom denne ikke havde vaakt baade Mistillid ved sin Ubestemthed og Forbittrelse ved den skamløse Maade, hvorpaa han søgte at udstyre kejserlige Prindser med Lande. Benyttende sig heraf fik Paven for Penge nogle Kurfyrster til at vælge Johan af Böhmens Søn Carl til Modkeiser. Dog vandt denne først almindelig Auerkjendelse efter Ludvigs Død (1347).

Carl 4 udgav den gylbne Bulle (1356), en stor Rigslov, som fastsatte nøjagtige Regler for Kejservalget for at forebygge Thronstridigheder. Dens Hovedbestemmelser vare, at Stemmeskerhed skulde gjøre Udslaget ved Kejservalget og Kurfyrstendømmene være udelelige Rigslen. Forøvrigt løsnede Carl 4 Rigets Sammenhold og bortødslede Kejsereis Forrettigheder til Fyrsterne*) for at vinde Fordele for sin egen Familie. Dette lykkedes ham saa godt, at han ikke blot forenede Brandenburg og det slaviske Schlesien med sine Arvelande (Böhmen og Mähren), men endog fik sin Søn, Wenceslaus valgt til Thronfølger (romersk Konge) før sin Død (1378).

Medens Carl 4 og Wenceslaus kun sørge for deres Arvelande, blev Landefreden ustraffet krænket ved uoplyselige Fejder især i det mellem Vasaller og Stæder stærkt udsplykkede Schwaben. Da Enhver var henvist til at beskytte sig selv, indgik 34 schwabiske Stæder et Forbund til Forsvar for deres Friheder, hvilket tiltraadtes af de store Rigsstæder ved Rhinen. De rustede anseelige Hære, jevnede Røver-Riddernes Vorge med Jorden og gennemførte den Regel, at enhver Livveg, som søgte til en Stad, derved erhvervede sig Frihed. Da Fyrsterne og Ridderne saae deres Eksistens truet, indgik de Modforbund, og snart lyste Krigsluuen over hele det sydlige og vestlige Tybskland. Men Stædernes Hære kunde i aaben Mark ikke staae sig for de krigsvante Ridderne. De

*) Carl 4 var den Første, der uddelte Titler uden tilsvarende Rettigheder. Paa den Maade ophøjedes Greverne af Luxemburg, Mecklenburg o. fl. til Hertuger.

maatte efter flere Nederlag tilkjøbe sig Vaabenstilstand, saa meget mere som deres Kraft lammedes af indre Strid mellem de patriciske Slægter og Haandværkerne.

Heldigere kjæmpede derimod Schweizer-Edsforbundet mod den omboende Abel. Efter Foreningen i Brunnen var nemlig Edsforbundet ikke blot blevet tiltraadt af de frie Rigsstæder Zürich og Bern, men ogsaa af Zug, Luzern og Glarus, som hidtil stode under Habsburgernes Højhed. For at gjenvinde disse Lande angreb Hertug Leopold af Østerrig, Albrecht den Iste's Sønesøn, med en Hær af Ridderne 1500 Bønder, som stode ved Sempach (1386). Da Eggen var ufremkommelig for de pantfrevne Heste, steg Ridderne af for at kjæmpe tilføds; men de svære Rustninger hindrede paa den hebe Sommerdag den frie Bevægelse; deres Linier bleve gjenembrudte ved Arnold Winkelried's Opoffrelse, og inden Aften bedækkedes Valpladsen af 600 til 700 Ridderne af Tybsklands første Abelslægter, deriblandt Hertug Leopold selv. Fra denne Tid begyndte Troen paa Schweizernes Uovervindelighed at udbrede sig. Flere og flere af de østerrigske Besiddelser i Omegnen gik ind i Edsforbundet, og dets Forbindelse med det tybske Rige blev løsere og løsere.

Alle disse Brud paa Landefreden havde Rigets Overhoved, Keiser Wenceslaus, ikke formaaet at forebygge. Ved Dorstehed og seig Valsen forspilte han i den Grad sin Anseelse, at Kurfyrsterne affatte ham (1400) og valgte først Pfalzgreve Ruprecht og efter hans betydningsløse Regjering (1410) Wenceslaus's Broder Sigismund, Kurfyrste af Brandenburg og Konge af Ungarn. Denne overlod Brandenburg til sin tro Ven, Borggreve Frederik af Huset Hohenzollerns yngre Linie*), fra hvem de preussiske Konger nedstamme.

Under Keiser Sigismund traadte det kirkelige Spørgsmaal atter frem i forreste Række. Allerede længe havde der

*) Frederik besad Anspach og Baireuth. Den ældre Linie regjerede Hohenzollern, som først i den nyeste Tid er overdraget til den preussiske Konge.

fra alle Sider lydt høje Klager over Gejstlighedens Havesyge og Ufædelighed. Umaadelige Summer medgik til det hyppige og prægtige Hofsto, som Paven førte i Avignon, til at berige hans Slægtninge og til Bestikkelser, hvormed Paven især fremmede sine Planer, da de aandelige Vaaben ikke længer sloge til. For at tilvejebringe disse Summer benyttede Paven sin Stilling som Kirkeens absolute Overhoved paa en slamløs Maade. Han havde med Tilfidesættelse af Domcapitlernes Valgret tilegnet sig Besættelsen af de fleste indbringende gejstlige Embeder og bortgav dem for Penge, saa at det pavelige Simoni snart blev langt værre end Fyrsternes nogen- sinde havde været. Desuden afpressede Kirken ved Afslads-handel, Annater, Subsestier overalt Penge og udøvede et Tryk paa Folkene, som var saameget føleligere, som Gejstlighedens Anseelse var undergraved. Til disse Misbrug kom endelig det store Schisma i Kirken, da de italienske Cardinaler (1378) valgte en Pave i Rom, de franske en anden i Avignon. Efter at Kirkeforsamlingen i Pisa (1409), som var kaldt sammen for at bringe Enighed tilbage i Kirken, havde valgt en ny Pave uden at kunne tvinge de to andre til at træde af, havde Kirken endog trende Overhoveder. Disse banlyste hverandre gjensidig og udpressede efter bedste Evne Penge af den Del af de katolske Rande, hvor Enhver af dem var anerkjendt.

Understøttet af den offentlige Mening, der fra alle Sider forlangte en Ende paa den fra Kirken kommende Forargelse, bevirkede Kæiser Sigismund Sammentalselsen af en almindelig Kirkeforsamling i Costniz (1414). Gejstlige og verdslige Sendebud mødte her fra alle katolske Folk med den Op-gave at vedtage en Reform af Kirken og gjøre Ende paa Schismaet. Efter at Forsamlingen var inddeelt i fem Afdelinger efter de fem katolske Hovedfolk, Italienerne, Franske, Tyskere, Englændere og Spaniere, vedtog man først alle tre Pavers Afstættelse og valgte derpaa efter lange Forhandlinger en ny, som antog Navnet Martin 5. Nu skulde der tages fat paa Kirkeformen, hvorved man nærmest kun forstod en saadan Forandring i den øverste Kirkebestyrelse, at de stri-

gende Misbrug kunde fjernes, og navnlig da en Formindskelse af Pavens Magt til Fordel for Biskopperne, saa at Kirken igjen vilde nærme sig til sin gamle aristokratiske Forfatning. Men Martin 5 afvendte snildt Stormen ved at slutte særskilte Concordater med de enkelte Stater og henviste den store Reform til en senere Kirkeforsamling. Dermed endte den med saa store Forventninger imødesete Costnizer-Forsamling (1418).

Det havde den dog endnu udført, hvorved det blev tydeligt, at man ved Reformen ikke forstod nogen gennemgribende Forbedring af Kirken. Johan Hus, en veltalende Præbikant og Lærer ved Prags Universitet, var dristig traadt op mod Pavemagtens Misbrug, mod den høje Gejstligheds verdslige Indflydelse og Klosterlugtens Forsald, og havde paataalt Menighedens Ret ligeoverfor Hierarchiet. Han havde derved paadraget sig Pavens Fjendskab og Banlysning. Da han vidste, at Kirkeforsamlingen for en stor Del stemmede overens med hans Meninger, indsaandt han sig med kejserligt Brev i Costniz for at retfærdiggjøre sig. Men han blev her strax modtaget med en Kulde, som intet Godt spaaede. Da hans talrige Tilhængere under hans Fraværelse gik videre i Angreb paa de bestaaende Kirkesikke, f. Ex. ved at udbede Rabberen under begge Skikkelser, og da Hus tillige var optraadt som Tjecherne's Fører mod de i Bøhmen hovmodig indtrængende Tyskere, overbeviste hans personlige Modstandere Conciliet om Nødvendigheden af at nedslaae den revolutionære Vand i Bøhmen ved et affrækkende Exempel. Istedetfor at undersøge hans Meninger fordrede man, at han ubetinget skulde tilbagekalde dem, og da han vægrede sig, døntes han til at døe paa Baalet som Kjetter. Kæiser Sigismund brød sit givne Løfte og lod Straffen fuldbyrde.

Hus's Forbømmelse havde i Bøhmen den modsatte Virkning af den tilsigtede. Tjecherne rejste sig for at afrygte de Lærere, som den herskende Kirke og dens Talsmænd, Tyskerne, havde lagt paa dem (Hussiterkrigen). Da Wenceslaus, som havde vedblevet at være Bøhmens Konge, var død, erklærede de Sigismunds Arveret til Bøhmen for ophævet og

tilbagebreve under den hæfke Johan Ziska gjentagne Gange de tydske Hære, som vilde trænge ind i Landet. De gif endog angrebsvis tilbærsk og hjem søgte Nabolandene med Stresftog, som den religiøse og nationale Fanatisme gjorde i højeste Grad ødelæggende og barbariske. Da det var kommet saa vidt, at de tydske Rigs-hære flygtebe ved de første Toner af den czechiske Slagsang, maatte Keiser Sigismund søge at drage Fordel af den efter Ziskas Død udbrudte Uenighed mellem Husfiterne. Han bevægede det i Basel forsamlede Concilium til at indrømme det maadeholdne Parti blandt Husfiterne Anerkjendelse af den frie husfittiske Kirke og Sacramentets Nydelse under begge Stikkeser. De videstgaaende Sekter, som vilde omstyrte Kirken og det hele borgerlige Samfund, bleve derpaa totalt slagne, og Sigismund kom i Besiddelse af Bøhmen kort før sin Død (1437).

Efter mere end 100 Aars Forløb kom Keiserværdigheden nu igjen til det habsburg-østerrigste Hus, idet Valget faldt paa Sigismunds Svigersøn og Arving, Albrecht den Anden, som med sit Hertugdømme Østerrig forbandt Bøhmen og Ungarn. Da denne haabefulde Fyrste døde to Aar efter (1439), blev hans Fætter, Frederik 3 af Steiermark, Keiser.

Allerede 1431 var en ny Kirkeforsamling sammentraadt i Basel for at bilægge de husfittiske Stridigheder og gjenneføre det i Costnig afbrudte Reformværk. Forsamlingen kom snart i en heftig Strid med Paven, som tilfidsst førte til et fuldstændigt Brud, da man i Basel opstillede den Sætning, at en almindelig Kirkeforsamling stod over Paven. Denne lygte nu Ban over Forsamlingen, som paa sin Side erklærede Paven for affat og valgte en ny. De Fordele, som den tydske Kirke kunde have opnaaet af denne Strid, gif tabte ved den uduelige Keisers Valten. De tydske Fyrster vare villige til at antage Kirkeforsamlingens Beslutninger; men Keiseren sluttede et Concordat med Paven, hvori næsten alle Pavens tidligere Rettigheder bekræftedes, og opfagde af Frygt for det truende

Schisma Kirkeforsamlingens Lejde, hvorved denne blev nødsaget til at opløse sig (1449).

Keiser Frederik den Tredie var uden Indflydelse saavel paa de tydske Anliggender som paa de store Begivenheder, der paa hans Tid foregik i Europa (Constantinopels Erobring). Han opholdt sig i Steiermark, hysfessat med at forsøge sine Familiebesiddelser. Da Albrecht den 2dens Søn, Ladislaus Posthumus døde (1457), var Frederik den Tredie den nærmeste Arving til Østerrig. Dog kom han først længe efter i virkelig Besiddelse deraf. Det lykkes ham fremdeles at bringe et Giftermaal i Stand mellem sin Søn Maximilian og Maria af Burgund, Arving til Franche Comté og Nederlandene, og herved at lægge Grunden til sin Slægts store Fremtid.

Da Maximilian 1 besteg Keiserthronen (1493), var Keiserens Indflydelse paa Rigets Anliggender indskrænket til Forsædet paa de almindelige Rigsdage, hvor de geistlige og verbøslige Fyrster, samt de rigsumiddelbare Riddere og Stæder havde Stemme. I de indre Anliggender vare disse aldeles frie, og selv den almindelig vedtagne Landefred overtraadtes ofte, da man helst tog sig selv til Rette og som oftest uden at blive straffet derfor.

Det tydske Riges Grændser vare mod Sydvest blevene indskrænkede ved Tabet af de arelatiske Lande, som for største Delen vare komne under Frankrig. Mod Nord og Syd vare de uforandrede (Eideren — Alpetoppene). Derimod havde den tydske Nationalitet fortrængt den slaviske mellem Elben og Oderen, ja var bleven indplantet langs Østersøen til den finste Bugt ved Indvaandring af de tydske Riddere og talrige Colonister. Schlesiens Germanisering begyndte fra Carl den 4des Tid, hvorimod den czechiske Nationalitet i Bøhmen i det 15de Aarhundrede rejste sig med Kraft mod den indtrængende Tydskehed.

De italienske Stæder havde efter Hohenstaufernes Fald Intet mere at frygte af de tydske Kejsere. Uagtet de gamle Partinavnes Betydning var glemt, vedbleve imidlertid Kampene mellem de guelfiske og ghibellinske Familier at rase, blandedes med blodig Strid mellem Aristokrater og Demokrater, og førte som oftest til, at de sejrende Familier tilrede sig Enehærsdømmet, saa at den Frihed, Stæderne saa kjæft havde forsvaret mod de tydske Kejsere, gik tabt til indenlandske Tyranner. Saaledes havde Familien Visconti længe staaet i Spidsen for Mailand, da Johan Galeazzo Visconti kjøbte Hertugtittelen af Kejser Wenceslaus; Mailand hørte nemlig til de saa Territorier, som endnu gjaldt for at staae under Kejsersens Lenshøjhed. Viscontierne udøvede ved lejede Tropper og et udbredt Spioneri et staaensløst Despoti, som især ramte de rige og ansete Familier; samtidig hermed udfolbede de uadtil en betydelig Kraft og underkastede sig mange af Lombardiets Stæder. Den almindelige Maade, hvorpaa de idelige indbyrdes Krige i Italien førtes, var ved Lejetropper, af hvilke der dannede sig store Skarer (Compagnier), som gjorde Krigen til Haandværk og lejede sig ud til krigsvante Førere, condottieri. Naade rige Stæder med et lille Territorium og Tyranner, som ikke turde stole paa deres Undersaatter, førte bekvemst og kraftigst Krig ved at tage en Condottiere i Tjeneste for en bestemt Tid og en bestemt Betaling. Efter Contractens Udløb kunde han gjerne træde i Fjendens Sold. En saadan Condottiere, Frants Sforza, ægtede en Prindsesse af Huset Visconti og gjorde sig til arvelig Hertug af Mailand (1450), hvor det militære Despoti saaledes vedblev.

Den guelfiskhinde Republik Florents hævede sig efter Hohenstaufernes Fald til den største Betydning blandt Toscanas Stæder. Den blomstrende Industri (Klædemanufactur) og Pengehandelen med Europas Fyrster, som søgte Vaan i Florents mod høje Renter, satte Staden i Stand til at leje de dygtigste Condottierer og underkaste sig den største Del af det omliggende Land mellem Appeninerne og Havet. Samtidig hermed foregik uophørlige Ombæltninger i Forfatningen. Efter

at Fødselsabelen aldeles var knækket, førte det rige Borgerstab Regjeringen, ibelig ansøgt af de lavere Gaandværkslaug, indtil Banquiersfamilien Medici aldeles forbunklede de øvrige. Cosmus af Medici erhvervede sig ved Klogskab, ved Gavnildhed mod de Fattige og ved at staffe den arbejdende Klasse Fortjeneste saa stor Anseelse, at han i 30 Aar uden Vaabenmagt og uden at beklæde noget Embede ledede Republikens Anliggender og lod sin udmærkede Stilling gaae i Arv († 1464). Af hans Familie blev Ingen heromtere end hans Sønnesøn Lorenzo († 1492). Ogsaa han var kun Republikens første Borger, men som en anden Perikles i et nyt Athen, vidste han at staffe sin kloge Politit Gylbighed; Alle lode hans Vink, og udenfor Florents nød han en kongelig Anseelse. Denne for Florents saa lykkelige Tid, da Arbejdsomhed udbredte almindelig Velstand og det politiske Liv omfattede alle Stænder, forstjønnes ved den Beskyttelse, Medicæerne rigelig lode Videnskab og Kunst blive til Del, saa at Florents under Lorenzo gjaldt for Italiens Midtpunkt i politisk saavel som i aandelig Henseende.

Kirkestaten havde under Pavernes Ophold i Avignon (1308—1378) opløst sig i en Mængde mindre Dele under Adelsfamilier eller frie Stæder. Efter at Rom atter var blevet Residens, samlede Paverne med megen Besvær Sct. Peders Arvegods under deres verbøslige Myndighed, en ringe Erstatning for det saa stærkt formindskede aandelige Herredømme.

Over Neapel og Sicilien fortsatte Carl af Anjou sin Regjering efter Slaget ved Tagliacozzo med samme Vilkaarlighed, som han havde begyndt. Misfornøjelsen brød ud paa Sicilien 1282 anden Paaskedags Eftermiddag i en almindelig Opstand (den sicilianste Vesper). Alle Franskmænd bleve dræbt paa to nær, og Den overgav sig til Peter af Aragonien. Derefter beherskede Huset Anjou Neapel alene, indtil Dronning Johanna 2 testamenterede Riget til Kong Alfons 5 af Aragonien (1435). Ved hans Død (1458) fik hans nægte Søn Ferdinand Neapel som et

selvstændigt Rige, medens Sicilien og Aragonien tilfaldt hans Broder Johan.

Venedig havde i lang Tid den store Forbel at staae udenfor alle de Stridigheder, som forstyrrede Italien, fordi Staden ingen Besiddelser havde paa Fastlandet. I Begyndelsen dannede enhver af Derne ved Brentas Udløb, som Barbarernes Indtrængen i Italien havde befolklet med Flygtninge*), en lille Republik for sig, indtil de 697 forenede sig til een Commune under en i Folketsforsamlingen valgt Døge (dux). Lagunestadens Beliggenhed henviste Inbyggere til at søge Erhverv ved Fiskeri og Søhandel. En fortræffelig Krigsflaade rensede Havet for slaviske og arabiske Sørovere, og flere faste Punkter paa Dalmatiens Kyst erobredes. Republikens Flag havde allerede længe vajet i de græske Havne, Besorbringen af Korsfarere og Krigsmateriel til Palæstina havde beriget de venetianske Røbere, og Deltagelsen i Korstogene skaffet dem Besiddelser i de syrlige Havnestæder, da det fjerde Korstog (Pag. 66) havde Venedig til en Stormagt. De græske Øer, Kysten af Morea, samt en Del af Constantinopel tilfaldt herved Venedig, og ved Indvandring af venetianske Colonister kuyttedes de nye Besiddelser til Moderstaden og bleve faste Støttepunkter for Herredømmet paa de østlige Farvande og for Verdenshandelen paa Asien. Venetianernes Contoirer i Havnestæderne baade paa Syriens Kyst og ved det sorte Hav modtog de asiatiske Produkter, saasom ædle Metaller, Sukker, Krydderier, Silke, fra de store Stapelstæder Bagdad, Samarkand og Bucharra, som atter stode i Forbindelse med China og Indien ad Flodvejene (Indus, Euphrat og Tigris). Ved Handelsforbund med den ægyptiske Sultan bemægtigede Venedig sig ogsaa Handelen paa Alexandria, Endepunktet for den anden store Handelsvej, som gik fra Indien over det røde Hav. Asiens Produkter ombuyttedes med Fern, Peltsværk, Tømmer, Udvareer fra Europa, og Midtpunktet for denne umaadelige Omfætning var Vene-

*) See 1ste Del Pag. 284 fg.

dig. Dets Handelsforbindelser og Anseelse strakte sig saa vidt, at Venetianeren Marco Polo i det 13de Aarhundrede paa en Rejse, hvis Beskrivelse han senere udgav, trængte frem lige til China. — Venedigs indre Forfatning udviklede sig i aristokratisk Retning paa en for en italiensk Stat usædvanlig rolig og fast Maade. Først gik Døgevalget over fra Folketsforsamlingen til Adelen, og c. 1300 bestemtes det, at Afgangen til Republikens store Raad kun skulde staae aaben for Efterkommere af de daværende Medlemmer (Nobili), hvis Navne indførtes i den gyldne Bog. Et Udvalg paa 10 Mænd blev indsat til at vaage over Republikens Sikkerhed og beklædt med dictatorisk Myndighed. Tre af disse fik senere det Hverv at opsoge og straffe Forfatningens Fjender. Et udbredt Spioneri, hemmelig Kettergang og ubønhørlig Strengbed gjorde denne Statsinquisition lige saa frygtelig som den kirkelige.

Da Grækerne 1261 omstyrkede det latinske Kejserdømme, fordrev Genuerne de venetianske Røbmænd fra Constantinopel og frarystede dem Handelsvejen over det sorte og asovske Hav. Dette førte til langvarige og blodige Kampe mellem de to mægtige Republikker, i hvilke Venedig dog tilsidst fik Overmagten. Venetianerne vidste desuden at aabne sig nye Handelsveje over Alperne til Sydtysklands Stæder, især Nürnberg og Augsburg, og begyndte endelig fra det 14de Aarhundrede af at udbrede deres Herredømme over den østlige Halvdelen af Norditaliens Fastland. En ny Fare truede Republikens Besiddelser efter Constantinopels Erobring (1453). Dog lykkedes det de kloge Statsmænd at bevare den største Del af dem og at fikke Handelen ved en Pagt med Tyrkerne. Det var en ikke ringe Erstatning for de tabte Tab, at Cyperns Dronning, Catharina Cornaro, en Datter af en venetiansk Røbmand, testamenterede sit Land til Venedig.

De øvrige italienske Øststæder, som til en Tid havde været Venedigs Medbejere, havde ikke formaaet at opretholde deres Storhed. Amalfi sank, da Friheden gik tabt under Normannerne, og veg Pladsen for Pisa. Handelen paa det vest-

lige Middelhav, Erobringen af Sardinien og Korsika fra Araberne, og den fordelagtige Fragtfart paa Syrien hævede Pisa til en Magt og Rigdom, hvorom Stadens Pragtbygninger endnu vidne. Kampene mellem Hohenstaufferne og Paven tilføiede den ghibellinst-findebe Stad store Ulykker. En langvarig Krig med Genua, som førtes paa samme Tid, ødelagde Sømagten, og Pisa sank ned til at blive en Landstad under Florents's Herredømme.

Genua havde den mest glimrende Periode fra 1261, da det var i Besiddelse af Handelsvejen over det sorte og asovste Hav, Kassa paa Krim, Constantinopels Forstad Pera, Chios og Smyrna. c. 1300 erobredes Korsika og det halve Sardinien fra Pisa, og Genua havde den betydeligste Handel paa det vestlige Middelhav. Men det svækkedes ved den langvarige Kamp med Venedig, Sardinien tabtes 100 Aar derefter til Aragenien; og da Tyrkerne erobrede Constantinopel (1453), tilintetgjordes Genuas Magt paa de østlige Have. Det blev saa meget mindre muligt at oprette de libte Tab, som Staden svækkedes ved indre Kampe mellem Aristokrater og Demokrater, hvilke bragte Genua i Afhængighed først af Frankrig, siden af Mailand.

Italien havde saaledes, efterat de tybste Kejsere havde opgivet deres Overherredømme, fem Hovedmagter: Mailand, Venedig, Florents, Kirkestaten og Neapel, som ikke vare meget forskellige i Magt. En Række af indbyrdes Krige imellem dem forandrede ikke synderlig dette Forhold. Medicæerne i Florents satte sig til Opgave at vedligeholde Ligevægten og at holde over Freden mellem dem, for at de mægtige Naboer ikke skulde falde over Italien, naar det først havde svækket sig selv ved indre Splid.

§ 4. Frankrig og England til 1492.

Kongemagten havde under de første Capetinger ingen stor Betydning. Kronvasallerne i Sydten var altsaa uafhængige, og i Norden beredte Normandiets Forening med England (1066) Kongen alvorlige Farer. Først Ludvig 6 († 1137) hævede

Kongedømmets Anseelse i det nordlige Frankrig ved utrættelig at bekjempe oprørske Vasaller og fandt Bistand hertil hos Stædernes Indvaanere, som hidtil næsten vare blevne behandlede som Livvegne, men nu begyndte at arbejde sig frem til Frihed gjennem langvarige, blodige Kampe mod de store Vasaller, til hvis Territorier de hørte (Smlgn. Pag. 68 fg.). Ludvig 6 meddelte til Gjengæld de frie Communer kongelig Stabsfæstelse, et Exempel, som hans Efterfølgere under den fortsatte Krig med Lensadelen fulgte i større Omfang.

Ludvig den Sjettes Søn Ludvig 7 († 1180) deltog i det andet Korstog (Pag. 64) af Samvittighedsnag over, at 1300 Mennesker vare blevne indebrændte i en Kirke paa et Tog, han gjorde mod en af sine Vasaller. Undervejs brød Ludvig offentlig med sin Dronning, Eleonore af Poitou, formedelt hendes letfindige Opsørjel og lod efter Hjemkomsten deres Ægtekab ophæve, et farligt Strid, da Eleonore strax ægtede Henrik Plantagenet, Hertug af Normandiet, Greve af Anjou, Maine og Touraine og bragte ham i Medgift sin betydelige Arv: Guienne og Poitou. Henrik arvede saa Ar efter Englands Krone, og dertil kom endnu, at han ved sin Søns Giftermaal med Arvingen til Bretagne ogsaa uddiede sin Indflydelse til dette Land. Saaledes beherskede den engelske Konge som fransk Vasal den vestlige Halvdel af Frankrig, og hans Lensafhængighed var uden al Betydning.

Dette ugunstige Forhold maatte Ludvig den Syvendes Søn Philip 2 Augustus fremfor Alt forandre, naar han vilde naae sit Maal: Kongedømmets Overmagt over Vasallerne. Hans Bestræbelser i denne Retning afbrødes en kort Tid ved det tredje Korstog, hvori han deltog med Englands Konge Richard Løvehjerte (Pag. 64), og kronedes først med Helb, da Richards flette Broder Johan uden Land tilkøbte sig den engelske Krone. Johan kom nemlig i Strid med sin Brodersøn Arthur af Bretagne, der af et stort Parti ansaaes for nærmere berettiget til Thronen, brugte voldsomme Tvangsmidler mod sine franske Lensmænd for at fikke sig deres Trostak og gif tilsidst saa vidt, at han dræbte Arthur.

Dermed fik Philip Augustus en gyldig Grund til at indstøve Johan som fransk Vasal for sin Domstol, men nægtede ham tillige sikkert Lejde. Da han altsaa udeblev, erklærede Philip de engelske Besiddelser i Frankrig for forbrudte og erobrede let hele Normandiet, Anjou, Maine og Touraine paa Grund af den almindelige Misfornøjelse med Johans Tyranni. Inddragelsen af disse Lande under Kronen forøgede de kongelige Besiddelser til mere end det Dobbelte. Endnu større Udsigter aabnede sig snart for Philip 2; thi Johan uden Land kom i Strid med Kirken og optraadte med saa ubøjjelig Trodsighed, at Pave Innocens tilsidst fradsøgte ham den engelske Krone og overdrog den til Philip 2. Allerede blev der af denne truffet omfattende Foranstaltninger til at sætte over Canalen, da Johan afværge Stormen ved at kaste sig i Støvet for Paven. Philip blev nødt til at vende sig imod den tybste Kæjser Otto 4, som i Forbund med England og understøttet af Greven af Flandern og flere franske Vasaller saldt ind over Frankrigs Nordgrænse. Den franske Konge bestod ligesaa tappert som heldigt Kampen mod sine overlegne Fjender ved Bouvines (1214). Denne vigtige Sejr godtgjorde tilfulde, at Lensvæsenets Overvægt over Kronen var brudt, og at den franske Nation under sin Konges Banner begyndte at føle sig som en Enhed lige over for andre Fjender. Ikke uden Ret fik derfor Philip 2 Tilnavnet Augustus.

Mindre heldig var Philip i sin Strid med Kirken. Han havde ægtet den danske Kong Knud den Sjettes Søster Ingeborg, men strax efter Brylluppet fortrudt det og forsludt hende under intetsigende Paaskud. Ingeborg blev indespærret i et Kloster, hvorfra hun anraabte om Kirkens Bistand. Innocens 3 tog sig af den forlattede Hustru, erklærede Skilsmisken for ugyldig og lod en Legat forkynde Interdictet over Frankrig. Efter forgjæves at have modvirket Gudstjenestens Standsning, bøjede Philip sig for Pavens Bud og erkjendte Ingeborg for sin rette Hustru, skjønt hun først langt senere fik den Stilling, der tilkom hende som Dronning.

Sidtil havde Sydfrankrig af Naturen rigt udstrebet Lande staaet aldeles afstille fra Nordfrankrig. Mægtige Vasaller herskede her, omgivne af et pragtfuldt Ridderstab; Befolkningen var langt tættere end i det Nordlige, Landet bedre dyrket og de frie Stæder, saasom Toulouse, Beziers, Montpellier, kappedes med de italienste Republikker i Handel og Vindstibeligbed. Under det ubundne, hppige Liv, som førtes i disse rige Byer og paa Abelsens Slotte, vandt Albigenernes Ræddomme (Pag. 80) saa stor en Udbredelse, at Pave Innocens 3 lod udgaae en almindelig Opfordring til at bekjempe de Frasaldne. Snart samlede en stor Korshær af Riddere og Eventyrere især fra Nordfrankrig, hvis Iver for at tjene Kirkens Sag forhøjedes ved Udsigten til Bytte i Provinces og Toulouses rige Egne. Den tappre Simon af Montfort overtog Anførselen, ledsaget af en pavelig Legat, som ikke forgjæves ansporede den religiøse Fanatisme. Kampen førtes snart med List og Bedrag, snart med vild Grusomhed; thi mod Kjøtterne tillod eller bød Kirken at anvende ethvert Middel. Staden Beziers, som først saldt i Korshærens Hænder, blev overgivet til almindelig Plyndring; Legaten bød sine Krigere at hugge ned for Fode uden Forskjel paa Alder og Kjøn: Herren vilde nok frelse Sine. Grev Raimund 6 af Toulouse søgte forgjæves Frelsen ved at underkaste sig Pavens Bille; Paven var ikke længer Herre over Bevægelsen. Simon af Montfort bemægtigede sig Grevskabet Toulouse og bekræftedes i Besiddelsen deraf af Lateranconciliet (1215). Men senere samlede den unge Raimund 7 sin Faders Undersaatter om sin Fane og havde saa stor en Fremgang, at Simon af Montforts Søn, der ikke havde arvet Faderens krigeriske Egenstaber, overdrog sine Forbringinger paa Toulouse til den franske Konge. Kampen fortsattes saaledes under Philip Augusts Søn Ludvig 8 (1223—1226) og endte først efter Ludvigs Død, da Raimund 7 indsaae Umuligheden af at modstaae den franske Konges overlegne Magt og i et Forlig afstod Størstedelen af Grevskabet Toulouse til Ludvig 9 den Hellige, saa at Kronens Besiddelser nu strakte sig til Middell-

havet. Ogsaa de burgundiske Lande, hvis Forbindelse med det tybeste Rige altid havde været løs, begyndte stikkeligvis at glide tilbage til Frankrig, f. Ex. Provence, da det tilfaldt Ludvigs Broder Carl af Anjou (Pag. 84). De herlige Lande mellem Alperne og Pyrenæerne havde lidt overordentlig under Krigen mod Albigenerne. Befolkningen var kjendelig aftaget, Stædernes Velstand knækket og frugtbare Egne forvandlede til Ørkener. Med Freden fulgte nye Lidelser, da Gregor 9 overdrog Inquisitionssdomstolene over Kjættene til Dominicanerne. Fængslerne fyldtes med Ulykkelige, som ofte kun den løfste Angivelse betegnede som Kjættere. Tilstaaelse blev aftvunget ved Tortur, og overbeviste Kjættere straffedes med Død paa Baalet. Ved saadanne Misdler blev Fritænderiet kvælt i det sydlige Frankrig; men dermed veg ogsaa det friske aandelige Liv for Bankundighed og Overtro.

So flere Len der indbroges under Kronen, og jo mere Bevidstheden om Frankrigs Enhed udbredte sig, desto nødvendiggere blev det at sørge for en fælles Lovgivning for hele Riget. I dette Øjemed sammenkaldte allerede Philip Augustus de mægtigste gejstlige og verdslige Kronvasaller. De af Kongen og disse saakaldte Pairs (pairs) i Forening udstedte Forsordninger havde Gylbighed for Kronlandene og Pairsernes Besiddelser. De fik under Ludvig 9 Lovskraft for hele Riget. Ludvig 9 udvidede Pairskammerets Forretningskreds ved at gjøre det til Parlament 3: til en kongelig Domstol, i hvilken Retskyndige fik Sæde ved Siden af Pairsne. Den gamle Vedtægt at appellere fra Vasallernes til Lensherrens Domstol, som var gaaet af Brug, blev nu igjen almindelig, da det viste sig, at Kongen baade havde Villie til at dømmе retfærdigt og Evne til at sætte Dommene i Kraft. Siden gjorde Processernes Mængde det nødvendigt at oprette flere Parlamenter i Provindserne; men Parlamentet i Paris var det mest ansete og gjorde, som udgaaet fra Pairskammeret, Paastand paa Delagtighed i Lovgivningen. Ved disse og andre Foranstaltninger f. Ex. ved Indførelse af Vidnebevis istedetfor Tvefamp virkede Ludvig 9 til at forbedre Frankrigs indre Tilstand.

Uagtet han iagttog de kirkelige Ceremonier og underkastede sig Bødsøvelser med ængstelig Nøjsagtigbed, afviste han dog i Bevidstheden om sin gode Ret Pavestolens Anmasselse og bekræftede i en pragmatisk Sanction den gallicanske Kirkes ved gammel Vedtægt hjemlede Friheder.

Sværmerisk Kængsel efter at betræde det hellige Land og Begejstring for Troens Sag bevægede Ludvig den Hellige til at gjøre to Korstog (Pag. 67). Paa det sidste bøde han (1270) af Pest foran Tunis, hvorfra hans Søn Philip 3 førte Levningerne af Hæren tilbage til Frankrig.

Efter Philip den Tredies Død (1285) besteg hans hersteflygte Søn Philip 4, den Smukke, Thronen i en ung Alder. Hævnjerrig af Karakter og fordærvet af Hoffolkenes Smiger styrede han uden at agte Nogens Ret og uden at forsmaae noget Middel mod sit Maal: at regjere Frankrig uindskrænket gennem kongelige Embedsmænd, og understøttedes heri trolig af sine retskærde Raader, som ved Stubiet af den romerske Ret bleve vante til at betragte Statens Overhoved som uindskrænket Eneherster. For at faae Penge til at udføre sine Planer lagde Philip 4 egenmægtig Skat paa Kirkegøbsket, men stødte derved sammen med den ikke mindre hersteflygte, libensstabelige Pave Bonifacius 8. Da denne ikke blot forbød Kirkens Bestatning uden pavelig Bekræftelse, men endog paa stod, at Paven i verdslige Sager var sat til Dommer over Konger og Kongeriger, antog Striden snart en uforsonlig Karakter. Men medens Bonifacius lod sig henrive af sin Hidsighed og i sine Buller tilfibeatte al Anstand, forstod Philip snildt at drage den franske Nation som Part ind i sin Sag. Han sammenkaldte Udsendinge fra Abelen, Gejstligheden og Borgersstanden til et Møde i Paris (1302) og fremstillede for denne Frankrigs første Stænderforsamling, hvorledes Paven tragtede efter at gjøre Frankrigs Konge til sin Vasal og traadte den franske Kirkes Rettigheder under Fødder. Den krænkede Nationalfølelse i Forbindelse med Frygt for den hensynsløse Konge bewirkede, at Abelen og Borgerne strax, Gejstligheden nølende, svor at staae Kongen bi. Saaledes fikret

lod Philip sin retslærde Raadgiver Wilhelm Rogaret fremtræde for en Forsamling af Pairs med en Anklage imod Bonifacius for Kjetteri, Trolddom og allehaande Forbrydelser, som gjorde ham uværdig til at beklæde Paveværdigheden. Da Klagen var godkendt og Bonifacius til Svar havde udslynget Vanstraaen, sendte Kongen Rogaret til Italien med en stor Sum Penge, for hvilken denne lejede nogle hundrede Ryttere og derpaa i Forbindelse med den romerske Adelsfamilie Colonna overfaldt Bonifacius i en lille By i Kirkestaten og holdt ham fangen i tre Dage under de største Forhaanelser. Denne Mefart virkede saaledes paa den lidenskabelige Oldings Sind, at han efter sin Hjemkomst til Rom faldt i en hidsig Feber og døde. De følgende Paver vare søjligere. Clemens 5, som før sit Valg havde bundet sig til Philip ved en Række Løfter, tog Banullen mod Philip tilbage og overdrog ham Tienden af Kirkegods i Frankrig for 5 Aar. Efter saa ydmygende Indrømmelser indsaae Clemens, at hans Stilling i Rom vilde være uholdbar, lod sig krone i Lyon og tog fast Ophold i Avignon*), som i 70 Aar blev Pavens Residens (1308—1378).

Blandt Clemens's Løfter var ogsaa Ophævelsen af Tempelherrerne's Ridderorden. Denne førte efter For drivelsen fra Palæstina Kampen mod de Bantroe med Lunkenhed. Stormesteren havde vel endnu sit Sæde paa Cypern, men de fleste af Brødrene hengave sig i Frankrig til Nydelsen af de der ophøvede Rigdomme. Ordenen forfaldt efterhaanden og tabte sin Anseelse i Folkemeningen, ja Rygtet bestyldte den, som det synes ikke uden Grund, for at være smittet af mohammedansk Overtro og for at foretage uchristelige Ceremonier. Heraf besluttede Philip 4 at benytte sig til dens Tilintetgjørelse, da han i dette af Kongen uafhængige Samfund saae et Arnested for skjulte Planer mod Staten og fristedes af dets Rigdomme. Efter at Forberedelserne vare trufne i al Stilhed

og Ordenens eneste Beskytter, Paven, var bunden med sit givne Ord, bleve pludselig paa Kongens Befaling alle Tempelherrer i Frankrig fængslede og en Anklage rejst imod dem for Forhaanelse af Korset, Kjetteri o. s. v. Den hele Underføggelse, i hvilken de kongelige Jurister udfoldebe deres snedige Kunst, førtes med den største Uretfærdighed og udsøgt Grusomhed. Efter at man havde pint nogle til at tilstaae og loffet andre dertil ved at give dem Haab om Tilgivelse, blev en Mængde Ridderne, tilsidt ogsaa Stormesteren Jacob Molay, som under et tomt Paaskud var kaldt tilbage fra Cypern, brændte som overbeviste Kjettere. Skjønt modstræbende udtalte Paven (1312) Ordenens Ophævelse, og dens fleste Rigdomme tilfaldt Philip 4.

Efter Philip 4 († 1314) fulgte hans tre Sønner Ludvig 10, Philip 5 og Carl 4. Med den Sidste († 1328) uddøde den ældre Linie af Capetingernes Hus.

Sejren ved Hastings (1066) havde staffet Wilhelm Erobreren Herredømmet over den sydlige, af Angelsakserne beboede Del af England. Han fandt endnu kraftig Modstand hos Danelagens frie Befolkning, som understøttedes af den danske Konge Svend Estridsen, Knud den Stores Søstersøn og Arving. Men Wilhelm fik ved Bestikkelse den danske Flaades Anfører, Jarlen Absbjørn, til at brage bort og foer frem i Danelagen med forsærbelig Grusomhed. Modstandens Arnested, Northumberland, blev forvandlet til en Ørken, og da Wilhelm yderligere opirredes ved en Række Opstande af Angelsakserne, stred han til en voldsom Omstyrkelse af hele Englands Forfatning. Han erklærede alle Oprøreres Ejen-domme for indbragne og stjærkede deraf 700 større Len (Baronier) og 60,000 mindre Ridderlen til sin normanniske Adel. Over alle disse tiltog Kongen sig umiddelbar Lenshøjhed og Ret til at paalægge Skatter, saa at Wilhelm's Myndighed strakte sig langt videre end Fastlandskongernes. Desuden forbeholdt han Kronen betydeligt Forbegods, ligesom han lagde

*) Avignon, som hørte til Provence og af Navn stod under tydt Lenshøjhed, kom snart ved Kjøb til Pavestolen.

store Landstræninger øde for at tilfredsstille sin Lidenskab for Jagten. Ogsaa Kirkens Stilling ordnedes efter den egenraabige Erobrers Villie. Biskopper og Abbeder traadte i samme Lensafhængighed til Kronen, som Adelen, og alle vigtige kirkelige Beslutninger maatte have kongelig Stabsfæstelse for at være gyldige. Wilhelm udøvede Investituren uhindret af Gregor 7, som var optagen af Kampen mod den tybste Keiser, og besatte de gejstlige Embeder med Normanner. Ved den normanniske Indvandring og Indførelsen af det franske Lenssystem mistede den angelsachsiske Adel al Betydning, og Befolkningen nedfaldt i en trykkende Afhængighed af den fremmede Adel. Det angelsachsiske Sprog blev fortrængt fra Hoffet, Domstolene og Skolerne og erstattet med Fransk. Saaledes optog Folkesproget efterhaanden en Mængde romanste Bestanddele, indtil det engelske Sprog efter en Overgangstilstand paa 200 Aar fremgik af Sammenblandingen. Wilhelm Erobreren vedblev som Hertug af Normandiet at være fransk Vasal, men uden at staae i nogen virkelig Afhængighed. Paa et Tog, han foretog mod sin Lensherre, styrkede den hæmpemæssige Konge med Hæsten og døde af Følgerne af Falbet (1087).

Derefter regjerede hans Sønner Wilhelm 2 († 1100) og Henrik 1 († 1135) egenmægtigt, som deres Fader havde gjort.

Efter Henriks Død stod hans Datter Mathilde, som var gift med Godfred Plantagenet, Greve af Anjou, Thronen nærmest. Men Wilhelm Erobrerens Datter søn Stephan af Blois forekom hende og beholdt Kongeværdigheden efter lange, veylende Kampe mod at erkjende Mathildes Søn Henrik for Thronfølger og Hertug af Normandiet († 1154).

Henrik 2, den Første af Huset Anjou eller Plantagenet paa den engelske Throne, befad foruden England den vestlige Halvdel af Frankrig som Ven (Pag. 99). Han tog Wilhelm Erobreren, hvem han lignede i Villieskraft, Klogskab og Herstelsyge, til Forbillede for sin Regjering og gjenoprettede den ved de nylig endte Borgerkrige afbrudte Ro ved at kue den tøylesløse Adel og sløje dens Borge. En sejjere Modstand ventede ham fra Kirkens Side, som i det 12te Aarh. ikke plejede

at vige for Sværdet. Allerede Henrik 1 havde gjort Afskald paa Biskoppernes Investitur, hvorved Kongens Mynbigthed over Kirken aftog i samme Grad, som Pavenes tiltog. Den gejstlige Domstol gjorde et ikke mindre Indgreb i Kongens Ret og Statens Sikkerhed, efter at den Grundfætning havde gjort sig gjældende, at Gejstlige selv for verdslige Forbrydelser skulde dømmes af Gejstlige (Immunitet); thi de bleve som oftest frifundne af deres Standsfæller, og de groveste Forbrydelser, som tilmed ikke vare sjældne, straffedes lempelig f. Ex. med Bød eller Pilgrimsfart. For at gjøre Ende paa saadanne Misbrug og bringe Kirken tilbage i den Afhængighed, hvori den havde staaet under Wilhelm Erobreren, fik Henrik 2 sin Kantøker og personlige Ven Thomas Becket valgt til Erkebiskop i Canterbury og sammenkaldte derefter Baronerne til et Møde i Clarendon, hvor en Række Beslutninger, som gik ud paa at stille gejstlige Forbrydere under den kongelige Domstol og forsøge den kongelige Mynbigthed over Kirken og dens Gods, bleve vedtagne ved Stemmeslæb og undertegnede af de Tilstedeværende, deriblandt af Becket*). Kongen syntes at have opnaaet Alt. Men den stolte Erkebiskop, som havde opgivet Hoffivets Glans og Afspredelser for at leve som en Munk og indvie sit Liv til Kirkens Tjeneste, fortrød snart sin Valfen i Clarendon, gjorde offentlig Bød derfor og blev løst fra sin Underskrift af Pave Alexander 3. Efter at have erklæret Beslutningerne i Clarendon for ugyldige, troede Becket sig ikke længer sikker i England og flygtede til Pave Alexander, der opholdt sig i Frankrig. Skjønt Kongen forbittret forfulgte hans Tilhængere og affar ham fra al Forbindelse med den engelske Gejstlighed, forblev Becket uroffelig, indtil Kongen betvemmede sig til et Forlig og tillod ham at vende tilbage til Canterbury. Da Henrik hørte, at hans første Handling her havde været at sætte nogle af Kongens Tjenere i Van, udraabte han i Harmen, om der da Ingen var, som

*) Erkebiskper og Biskopper stode i Klasse med Baroner som Besiddere af Kirkens Leuegods.

kunde stille ham af med den opfættige Prælat. Dette antog nogle Riddere for et Vink, ilede til Canterbury og brægte Becket paa det Ufflyelligste for Alteret (1170). Men Becket stæbe ved sin Død Kongen langt mere, end han havde gjort i levende Live. Det fortaltes strax, at der stete Mirakler paa hans Grav, Paven erklærede ham for en Martyr og truede med Banstraalen, Folket ansaae Kongen for medskyldig i Mordet, saa at Henrik fandt det nødvendigt at aflægge offentlig Ed paa sin Ufflyldighed, at ophæve alle Indstrænkninger i Gejstlighedens Frihed og at gjøre en ydmygende Kirkehob ved Becket's Grav. Paven greb gennem sine Legater atter ind i den engelske Kirkes Anliggender, og snart blev England det Land, hvorfra de rigeste Indtægter af Peterspenge tilfløde Pavestolen.

Henrik 2 havde imidlertid faaet Opfordring fra Paven til at erobre Irland til Fordel for den romerske Kirke. Paa denne af Kelter beboede Ø bestod nemlig den gamle britiske Kirke affondret fra den øvrige Christenhed. Den vidste Intet af Paven at sige, og dens Præster levede baade fattige og gifte. Vel havde den i tidligere Aarhundreder havt lærde Gejstlige og opoffrende Missionærer at opvise; men i sin Afsondring havde den ikke formaaet at mildne Irernes raae Sæder og hævnjerrige Charakter. Folket beherskedes paa keltisk Vis af en Mængde Smaakonger, som nedstyrkede det i Eendighed ved blodige indbyrdes Kampe. Under saadanne Forhold havde norfke Vikinger, som her kaldtes Ostmænd, ikke havt vanskeligt ved at bemægtige sig Irlands smilende Kyster. Vikingetogene begyndte noget efter 800, og snart vare Dublin, Waterford og Kimerick Midtpunkter for norfke Kongeriger. Den almindelige Adspjittelse lettede Englænderne Dens Erobring. Henrik 2 underkastede sig saavel de norfke som de fleste keltiske Riger. Den irske Gejstlighed anerkjendte Pavens Højhed og optog den romerske Kirkes Bestemmelser med Hensyn til Præsternes Coelibat, Tiende og Afgift af Peterspenge. Fra denne Tid af har Irland vedblevet at staae under den engelske Krone; men igjennem hele Middealderen var den engelske Indflydelse

paa Den meget indstrænket og er først i den nyere Tid trængt igjennem under idelige Kampe og Oprør. Henrik 2 døde 1189.

Hans Søn Richard Løvehjerte rustede sig strax til et Korstog mod Sultan Saladin, som havde erobret Jerusalem (Pag. 64). Han høfste stor Versømmelse for sit eventyrlige Mod, der var forbundet med en ualmindelig Legemsstyrke; men han stæbe de Christnes Sag ved Fremfusenhed og Overmod imod sine Forbundsæller. Forladt af Philip Augustus og svækket af Sygdom indgik han en Vaabenstilstand med Saladin. Acres Erobring blev den eneste Frugt af det med saa store Forventninger imødesete 3die Korstog. Da Richard paa Hjemfarten strandede paa den illyrte Kyst og i Pilegrimsdragt vilde rejse gennem Lydsland, blev han gjenkjendt i Østerrig og fængslet af sin Fjende, Hertug Leopold. Denne overlob ham til Kejser Henrik 6, som pressede en uhyre Pengesum ud af England for dets Konges Løsladelse. Richard salbt (1199) ved Belejringen af en af sine Vasallers Borge.

Richards Broder Johan uden Land vilde i Striden med sin Brodersøn Arthur af Bretagne tvinge sine Vasaller til Kydighed ved volbsomme Midler, men lettede derved Philip Augustus Erobringen af de engelske Besiddelser Nord for Loire. Endnu bethdeligere Følger havde Johans Strid med Kirken. Da Domcapitlet i Canterbury ikke kunde blive enig med ham om Valget af en Erkebiskop, blev Afgjørelsen lagt i Pave Innocens den Trebies Haand, men gik imod Kongens Ønske. Opbragt herover greb Johan til de volbsomste Forholdsregler imod Gejstligheden og fremtvang trods Ban og Interdict Substjenestens Afholdelse flere Aar igjennem. Adelen maatte ikke mindre føle hans Despoties Tryk, og da Lov og Ret havde ophørt at eksistere, vovede Ingen ustraffet at træde op imod Kongen. Efter lang Nølen greb Innocens 3 til det sidste Middel, løste Undersaatterne fra deres Trofaldsbed og tilkjendte Philip Augustus af Frankrig den engelske Krone. Da salbt Johan uden Land tilføje, enten det nu var af Frygt

eller forbi han troede at kunne forlætte sit Tyranni ubindret, naar han fik Fred med Kirken. Han neblagde Kronen for igjen at modtage den af en pavelig Legats Haand og forpligtede sig til som Vasal at betale en aarlig Afgift til Pavestolen. Men denne Fejghed forvandlede Frygten for Kongen til Foragt. Abelen rejste et Oprør, Londons Borgere sluttede sig dertil, og forladt af Alle maatte Johan (1215) underskrive det store Frihedsbrev (magna charta libertatis), hvori Stændernes Privilegier bekræftedes og den bestaaende Rets- tilstand sikredes mod Kongens Overgreb. Desuden forbandt Kongen sig til at afstøbe de lejede Tropper, ved hvis Hjælp han havde udøvet sit Voldsherredømme, og et Udvalg af 25 Baroner indfattedes til at vaage over magna charta med Ret til at falde til Vaaben, naar Kongen overtraadte det. Dette skete kun altfor snart. Johan forsøgte sine Vejetropper istedetfor at sende dem bort, og Paven erklærede som Englands Lensherre Frihedsbrevet for ophævet; men Baronerne bevarede dette Skridt med Kongens Affættelse, og Borgerkrigen var i fuld Gang, da Johan døde (1216).

Hans Søn Henrik 3 var ikke stillet til at raade Vob paa Forvirringen. Vægelsindet og uselvstændig overlod han Regjeringen til fremmede Yndlinger, der lobe haant om Frihedsbrevets Bestemmelser, saa at England ikke var stort bedre stillet end Tydsland under det samtidige Interregnum. Simon af Montfort, en Søn af Albigenernes Betvinger, tidligere Kongens betroede Yndling, nu Abelens Fører, fangede tilsidst Henrik 3 tilligemed hans Søn Edvard i Slaget ved Lewes og var i et Aar Landets Regent, medens Kongen villieløs højede sig for ham. For at vinde hele Folket sammenkaldte Montfort første Gang ikke blot Baronerne, men ogsaa Deputerede fra Grevskaberne (den lavere Adel, Ridderne) og fra Stæderne til Raadslagning om Statens Anliggender (1265), hvorved Grunden lagdes til Underhuset, det engelske Folks Repræsentation i Parlamentet. Prinds Edvard undveg imidlertid af Fængslet, samlede Kongehusets Tilhængere og sælbebe Montfort i et Slag, hvorpaa Henrik 3 paany be-

kræftede magna charta og regjerede sine sidste Aar i Fred († 1272).

Den frigerste Edvard 1 erobrede Wales (1283), hvis Fyrste havde nægtet at aflægge Hylbingsed, og stillede Landet under engelske Love, saa at det hævriste Sprog fra den Tid Skridt for Skridt har maattet vige for den fremtrængende engelske Cultur. Da Edwards Gemalinde fødte ham en Søn i Wales, gav han denne Titelen Prinds af Wales, hvilken Englands Kronprinds siden har baaret.

Da de mandlige Efterkommere efter Kong Kenneth, som i det 9de Aarh. havde samlet hele Skotland*) under sit Herredømme, uddøde (1286) og flere Prætendenter fremstode, valgte man usorgtig den engelske Konge til Dommer i Striden og gav derved Edvard 1 den forønskede Anledning til at gjøre Lenshøjheden over Skotland gjældende. Han erklærede sig for John Balliol, men tvang ham snart til at neblægge Kronen og indfattede i Stebet en engelsk Stattholder, der behandlede Skotland som en erobret Provinds. Det lykkedes ham imidlertid albrig at dæmpe det skotske Folks berettigede Harm. Oprør fulgte paa Oprør, og mod Slutningen af Edwards Levetid befriede Robert Bruce, en Slægtning af det kennethske Hus, sit Fædreland og lod sig udraabe til Konge. Trods sin svækkede Sundhed samlede Edvard 1 sin Hær til et Angreb paa Skotland, men Døden overraskede ham paa Grændsen (1307). Hvad den kraftige Edvard 1 ikke havde formaet, lykkedes meget mindre for hans ubuelige Søn Edvard 2. Robert Bruce overvandt ham ved Bannockburn og sikrede ved denne Sejr Skotlands Uafhængighed. Fra Familien Bruce gik Kronen senere over til Stuarterne.

Edvard 2 vakte den stolte Adels Harm ved blidt at give sig sine Yndlinger i Vold og overøse dem med Gunstbevisninger. Baronerne tvang ham til flere ydmygende Forlig,

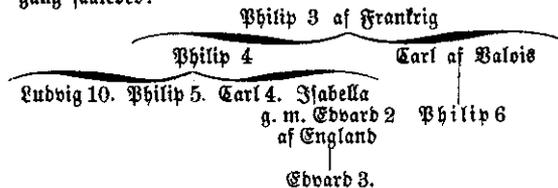
*) Tidligere havde der bestaaet to Riger, Picternes og Scoternes, som begge oprindeligt vare keltiske Stammer; men Ravlandet fik efterhaanden ved Indvandring en med Englænderne beslægtet Befolkning.

som han atter brød ved første givne Lejlighed. Tilslidst vendte Dronningen Isabella tilligemed den forbrevne Lord Mortimer tilbage fra et Besøg hos sin Broder Carl 4 af Frankrig og affatte Edvard 2. Den uheldige Konge blev slæbt fra det ene Fængsel til det andet og tilslidst stræffeligen ombragt paa Mortimers Befaling (1327). Den vænkelige Isabella havde haaret at kunne regjere i sin Søn Edvard den 3des Navn; men da han blev voksen, fjernede han sin Moder, lod Mortimer henrette og greb selv Statens Ror.

Omtrent samtidig med Edvard den 3des Thronbestigelse uddøde den ældre capetingiske Linie i Frankrig. Uagtet Edvard 3 var nærmest beslægtet med den sidst afdøde Konge Carl 4*), bevirkede dog Mandsliniens Forret (den sidste Arvesølge) og Nationens Villie mod et fremmed Herredømme, at Philip 6 af Valois hylledes af Stænderne som Frankrigs Konge (1328).

Flere Stridspunkter, især Forholdene i Flandern, foranledigede snart en stærk Spænding mellem Kongerne paa begge Sider af Canalen. De flanderste Stæder Gent, Brugge, Ypern o. fl. vare blevne rige og mægtige ved Fabrikation af Klæde og Tæpper, hvormed de forshnede hele Europa, og rejste sig nu, ligesom Stæderne i andre Lande, til Kamp mod den overmødige Lenskabel. Ledede af Bryggeren i Gent Jakob Artevelde forbreve de den franske Greve og sluttede sig nær-

*) Slægtskabet mellem det engelske og franske Kongehus stikede sig dengang saaledes:

mere til England, hvis Uld de ej kunde undvære til deres Fabriker. Da Edvard 3 opmuntret herved besluttede at gjøre sine Forbringinger paa Frankrig, som Philip den Fjerdes Datter-søn, gjældende, begyndte en Krig om Arvesølgen i Frankrig, som, affødt fra flere Afbrudelser, først blev bragt til Ende efter mere end 100 Aars Forløb (1338—1453).

Forbundet med Flandern bragte dog ikke Edvard 3 store Fordele. Efter at Jakob Artevelde i flere Aar havde staaet i Spidsen for Stædernes Anliggender, vendte den bevægelige Folkstemning sig imod ham, fordi han vilde bringe Flandern ind under engelsk Lenshøjhed, og den kraftige Folkesørers Drab ved et Opløb i Gent banede Vejen for den franske Greves Gjenindsættelse. Derimod gjorde Edvard 3 selv, efter at være landet i Normandiet, store Fremstrid og nærmede sig skændende og brændende til Paris. Vel nødte Philip 6 med en langt overlegen Hær ham til at trække sig tilbage; men paa Højderne ved Crech optog han uforfærdet Kampen (1346). De forreste franske Linier, som udmattede af en lang Dagmarsch forsøgte at storme Englændernes faste Stilling, bleve kastede tilbage i en vild Flugt; Prindsen af Wales, Edvard, af sin Rustning almindelig kaldt den sorte Prinds, nedhuggede i et blodigt Haandgemæng en Mængde franske Riddere, de øvrige adspredtes og rede Kong Philip 6 med paa Flugten. Efter Slaget ved Crech, Englændernes første store Sejr paa Fastlandet, indessluttede Edvard 3 Calais. Staden blev tvungen ved Hungersnød til at overgive sig (1347); Indvaanerne bleve forbrevne og erstattede med Englændere, saa at Calais i over 200 Aar tjente de engelske Konger til en bekvem Landingsplads og Udsalgsport mod Frankrig. Krigen afløstes derpaa af en frygtelig Pest, den sorte Død, som bortrev tallose Offre i en stor Del af Europa. Philip 6 († 1350) forøgede Kronens Besiddelser med Dauphiné, hvorefter Thronfølgeren i Frankrig fik Navn af Dauphin.

Philip den Sjettes Søn, Johan den Gode, manglede trods sit Tilnavn baade Evne og Villie til at raade Bod paa Folkets ved Krig og Pest forbobblede Nød. Medens de

tibligere Regenter havde taget den treble Stand under Beskyttelse, sluttede Kongerne af Huset Valois sig til Adelen, hvis Baner og Skiffe ogsaa vare deres. Derimod saae de med Ringeagt ned paa de vindfibelige Borgere, og naar de samlede Rigsstænderne, var det kun for at forsøge Skatterne til at bestridde Udgifterne til det øfle Hof og til Krige. Uagtet Johan den Gode var en tapper og krigslysten Ridder, viste han sig dog som en daarlig Feltherre, da Krigen med England atter blusede op. Da den sorte Prinds fra Guienne gjorde et dristigt Indfald i Frankrig, var Johan saa heldig at indeslutte ham ved Poitiers (1356) med en fem Gange saa talrig Hær. Men Prindsen tabte ikke Fatningen. Dækket af tætte Hegn og hurtig opkastede Standsær oppebiede han de Franskes Angreb, og da den første Storm var aflaaet, bragte han ved et velrettet Flankeangreb den hele franske Hær i Oplosning. Kong Johan selv blev fanget og ført til London. Freden i Bretigny (1360) endte Krigens andet Afsnit. Edvard 3 erholdt Calais og Poitou foruden sine hidtilværende Besiddelser (Guienne og Gascogne), og Johan blev løsladt mod at betale umaabelige Løsepenge.

Under Johan den Godes fireaarige Fangenskab geraabede Frankrig i en sørgelig Forvirring, som Dauphin Carl ikke kunde afhjælpe. Landalmuen (la Jaquerie) gjorde Oprør og brændte Adelenes Borge; Bander af Lejetropper, som Ingen betalte, broge Landet rundt og plyndrede og brandstattede Stæderne. Da Dauphin Carl nu sammenkaldte Rigsstænderne i Paris, fremtraadte Borgerstandens Deputerede med høje Klager over Landets ulykkelige Tilstand og den slette Regjering. Paris blev første Gang Vidne til en Revolution. Barricader opkastedes, og Pøbelen begik vilde Udskejelser. Dauphinen maatte affledige sine Raadgivere og for at frelse sit Liv følge Strømmen, saa at al Magten i flere Aar var i Hænderne paa Folkets Ledere, Etienne Marcel, Formand for Rådmandslauget o. A. Dauphinen saae endelig Lejlighed til at undvige fra Paris og afflar Staden fra al Tilførsel ved Hjælp af en Hær af Adelmænd, som nhlig havde hævnnet sig paa de oprørste

Bønder ved et frygteligt Blokkad. Det let bevægelige Folk raabte nu paa Forræderi, Marcel blev myrdet, og Dauphinen vendte tilbage under almindelig Jubel, hvorpaa Regjeringen vendte tilbage i det gamle Spor.

Trods den overleverebe Politik at samle alle Len under Kronen var Johan den Gode Aaret før sin Død († 1364) svag nok til at forlene sin yngre Søn Philip den Driftige med Hertugdømmet Burgund, som var blevet ledigt ved den ældre Hertugstammes Uddøen.

Skønt Johans ældste Søn Carl 5, som af Samtiden fik Tilnavnet den Vise, ikke, som de foregaaende Konger, var Kriger, begunstigede Lykken dog hans Vaaben, hvormod Englænderne mistede deres bedste Feltherre ved den sorte Prindses Sygdom. Efter dennes Død (1375) standsede Krigen lidt efter lidt uden egentlig Fredslutning. Da havde Englænderne kun Calais og nogle Stæder i Guienne tilbage. Carl 5 døde 1380.

Paa Grund af Carl den Sjettes Mindreaarighed og senere paafølgende Vanvid maatte Regjeringen i over 30 Aar føres af Formyndere. Blandt dem tilkrev Philip den Driftige af Burgund sig næsten al Indflydelse, men bekjæmpedes af Ludvig af Orleans, der som Kongens Broder forlangte Del i Regjeringen. Denne personlige Strid medførte en Spaltning af hele Frankrigs Adel, og de Stores blodige Partikampe bragte det forarmede Folk ved de sværeste Pengeudpresninger næsten til Fortvivlelse. Efter Philip den Driftiges Død (1404) fremtraadte vel hans Søn Johan den Uforfærdede som det undertrykte Folks Talsmand og dræbte den forhadte Ludvig af Orleans paa Gaden i Paris, men bevirkede berøvet kun, at Borgerkrigen mellem det orleanse og burgundiske Parti fik ny Styrke. Den kraftige engelske Konge Henrik 5 lod ikke disse for hans Sag saa gunstige Forhold være ubenyttede. Efter at være landet i Normandiet, antog han Titel af Konge af Frankrig og overvandt de Franse (1415) i et afgjørende Slag ved Borgen Azincourt nærved Crech. Forgjæves forsøgte der en Udsoning mellem Partierne, det Eneste, der kunde redde Frankrig. Den ubesindige Dauphin

Carl, der som Regent var i Hænderne paa det orleanse Parti, lod Johan den Uforfærdede dræbe ved en Sammenkomst paa Broen ved Montereau (1419) og fordærvede ved denne Misgjerning aldeles sin Stilling. Johans Søn Philip den Gode traadte med hele det burgundiske Parti over til Henrik 5 og bevægede den sindsfrage Konge til at undertegne en Overenskomst i Troyes, hvori det blev afgjort, at Henrik 5 skulde ægte Carl den Sjettes Datter Catharina og med hende arve Frankrigs Krone, hvorimod Dauphinen udelukkedes. De Franskes Nationalsølelse var i den Grad dæmpet af Rivaliser eller blændet af Partihad, at næsten hele Nordfrankrig til Voire faldt i de Engelses Hænder. Da døde pludselig Henrik 5 i sin kraftigste Alder, og saa Maaneder efter den uhyfkelige Carl 6 (1422).

Henrik den Femtes Søn Henrik 6 var nu Arving til England og ifølge Forliget i Troyes ogsaa til Frankrig. Uagtet han kun var ni Maaneder gammel, gjorde Englænderne vedvarende Fremstribt ved deres Feltherrers Dygtighed og Philip den Godes Understøttelse. Allerede belejrede de Orleans, Nøglen til det sydlige Frankrig, hvor Dauphinen Carl 7 var erkjendt som Konge, da en simpel Bondepiges vidunderlige Fremtræden forandrede Alt. Jeanne d'Arc var en Datter af fattige Forældre i Dom Remy paa Grænsen af Champagne og Lothringen. Idet de umaadelige Ulykker, den engelske Krig paaførte Folket, bestjæftigede hendes fromme og sværmeriske Sind, troede hun at høre en Stemme fra Gud: at hun var udsæet til at frelse Fædrelandet. Hun fulgte den trods alle Advarslar og opnaaede at blive ført til Carl 7. Skjønt han havde ladet en Anden indtage sin Plads, kjendte Jeanne ham strax mellem Hoffolkene og erklærede, at hun kom sendt af Gud for at redder Orleans og føre Kongen til Reims for at krones. Hendes kloge Svar og begejstrede Bæsen vidnede om, at hun i alt Fald ingen Bedrageresse var, saa at Carl 7 besluttede at vove Forsøget med hende. Med en hvid Fane og et indviet Sværd i Haanden drog hun i Spidsen af en Hærafdeling til Orleans (1429). Fra dette Øjeblik var

det, som Alt skulde lykkes for de Franske. Hendes lykkelige Ankomst til den indesluttede By med friske Tropper og Proviant befæstede Troen paa hendes guddommelige Sendelse og gjenoplivede Indvaanernes sunkne Mod. Englændernes Stander blev stormede og Belejringen hævet. I den hebest Kamp havde den orleanse Pige været tilstede opmuntrende og ledende. Derpaa bevægede hun Kongen til at følge med til Reims, et dristigt Tog, da Bejen førte midt igjennem fjendtligt Land; men de engelske Besætninger vege forstrækkede eller strakte Vaaben. Efter at have bivaanet Carl den Syvendes Kroning erklærede Jeanne d'Arc sin Sendelse for endt og forlangte at komme tilbage til sine Forældre. Vel bevægede Hofmændenes Overtalelser hende til at blive; men hun havde tabt den sikkre Tro til sig selv og blev i en Træfning fanget af Englænderne. Disse overløbe hende til Inquisitionen, der dømt hende til Døden for Trolddom og Forbund med Dævelen. Den orleanse Pige blev offentlig brændt i Rouen, uden at Carl 7 gjorde noget kraftigt Skridt til hendes Frelse. Imidlertid var Franskmændenes Selvtillid gjenoplivet og deres Nationalsølelse vakt, saa at Krigen fortsattes med Held. Endelig udsønde Philip den Gode sig med Kongen og forlod Englændernes Parti (1435), mod at Carl 7 tilstod ham Uafhængighed i de franske Lande, han besad. Snart gjorde indre Uroligheder i deres eget Land det umuligt for Englænderne at drive Kampen i Frankrig med Eftertryk, og da den lange Krig standsede (1453), var Calais det eneste Punkt, Englænderne havde tilbage i Frankrig.

Efter at Carl 7 havde gjenvundet sit fædrene Rige mere ved et Sammentræk af lykkelige Omstændigheder end ved egen Fortjeneste, sendte han de talrige Lejetropper, som Krigens Ophør gjorde overskødige, ud af Landet til Gavn for alle fredelige Idrætter og oprettede i Stedet en staaende Hær, som lønnedes ved en af Rigsstænderne een Gang for alle bevilliget Stat og blev et kraftigt Vaaben til at gjenoprette Kongens siden Carl d. Stes Tid sunkne Anseelse.

Hvad Carl 7 († 1461), som altid havde været hengiven til Fornøjelser og uskillet til Arbejde, havde paabegyndt gennem sine Raadgivere, forfattedes af hans Søn Ludvig 11 selv, idet han med utrættelig Virksomhed arbejdede paa at befæste den uindstrænbte Kongemagt i Frankrig. Han fremmede sin Sag helst ved Bestikkelser, listige Underhandlinger og bedrageriske Løfter; med Vaabenmagt kun, naar Udsalbet var sikkert. Han krævede en ubetinget Lydighed af sine Tjenere og vaagede med Mistænkelighed paa alle deres Skridt; han skjulte sine Hensigter bag et hyflerist Væsen, indtil de vare modne til Udførelse, og overraskede da sine Fjender ved en ligesaa raff som hensynsløs Indskriden.

Ludvig den 11tes Bestræbelser gif fremfor Alt ud paa at knække Vasallernes Magt, som endnu støttede sig til de to store Lenshertugdømmer, Bretagne og Burgund. Det sidste havde Johan den Gode af faderlig Svagheit skjenket sin yngre Søn Philip den Driftige (1363—1404), som ægtebe Arvingen til Flandern, Artois og det tydske Len Franche Comté (Grevskabet Burgund) og efterlod disse betydelige Lande til sin Søn Johan den Uforsærdede († 1419). Dennes Søn Philip den Gode († 1467) havde ved Kjøb eller Arv erholdt de forskjellige, ved Handel og Industri rige nederlandske Provindsler og for sin Levetid vundet den samme Uafhængighed i sine franske Lande, som han besad i Nederlandene og Franche Comté formedelst det tydske Riges opløste Tilstand. Den burgundiske Hertug stod i rige Indtægter, en anseelig Krigsmagt og et glimrende Hof ved Siden af Europas mægtigste Konger.

For at modstaae Ludvig 11 sluttede Carl af Charolais, en Søn af Philip den Gode, der selv var gammel, et Forbund (ligue du bien public) med Hertugen af Bretagne og flere Stormænd. Deres forenede Stridsmagt viste sig i en Kamp nærved Paris den kongelige overlegen, og Ludvig saae sig nødsaget til at gaae ind paa et høist ufordelagtigt Forslig og indrømme dem alle de Besiddelser, hvorpaa de gjorde Fordring. Men Ludvig havde kun givet efter for den

haarde Nødvendighed og sønsede strax paa Hævn. Det falbt ham ikke vanskeligt ved Løfter og Penge at stifte Ufred mellem Figueus indbyrdes misundelige Fjender og saaledes lidt efter lidt at opløse denne frygtelige Forbindelse. Efter at have lokket Nogle over paa sin Side, overvandt han derpaa de øvrige enkeltvis og forenede atter de astraabte Lande med Kronen. Den Æneste, som havde kunnet standse Ludvig paa hans Vej, var Carl af Charolais, den Driftige, som 1467 arvede de burgundiske Lande efter sin Fader. Men Carl maatte gjentagne Gange anvende sin Krigsmagt paa at betvinge sine frisiske nederlandske Stæder, som Ludvig 11 var utrættelig i at ægge til Opstand, og optoges senere ganske af den vidtgaaende Plan at gjøre Burgund til et uafhængigt Kongerige, som skulde omfatte Frankrigs og Tydslands Grændselande fra Nordhøen til Middelhavet.

Carl den Driftige begyndte Udførelsen af denne Plan med at fordrive Hertugen af Lothringen, hvis Land saa ubekvemt afskiltte Nederlandene fra Burgund, og angreb derpaa Schweizerne. Det Held, der hidtil havde begunstiget alle hans Foretagender, gjorde Carl overmodig. Han ansaae sig selv for en uovervindelig Feltherre og sin med svæert Skyts og øfvel Pragt udrustede Hær for uimodstaaelig; men han betænkte hverken, at Hæren bestod af usammenhængende Dele (tydske og franske Riddere, lejede Italiener, Englændere o. a.) eller at han nu gif mod det tappre Bjergfolk, der kjæmpede for Arne og Frihed, i hvis Rækker Enhver kjendte og havde Tillid til sin Sidskammerat, og i hvis Land en overlegen Stridsmagt ikke kunde udfolde sig. Schweizerne sejrede over de stolte Burgundere først ved Grandson (1476) og saa Maaneder efter, da Carl i rasende Forbittrelse sønede Angrebet, i det morderiske Slag ved Murten. Et umaadeligt Bytte af Kostbarheder og hele det burgundiske Artilleri falbt i Sejrherrenes Hænder. So mindre Carl den Driftige havde forudseet Ulykken, desto stærkere greb Forbittrelsen derover ham. Snart rasede han som en Vanvittig, snart henfalbt han i tavst Sørghed, forbydet i den ene Tanke at hævne sig.

Smidlertid fik Hertugen af Lothringen Mod til at vende tilbage til sit Land, hvor han blev modtaget med Glæde, og tvang endog den burgundiske Besætning til at forlade Nancy. Da Carl nu i Hast rejste en ny Hær og saldt ind i Lothringen, rykkede Schweizerne efter og overvandt hans usvæbte Tropper ved Nancy (1477). Carl den Driftiges Lig blev efter nogle Dages Forløb fundet i en Sump, hvor han ukjendt var falden paa Flugten.

Den listige Ludvig 11 havde ikke været uden Delagtighed i disse Begivenheder. Han havde vedblevet at vise Carl den Driftige sit venligste Ansigt for ikke igjen at faae hans kraftige Arm at føle, men paa samme Tid tilintetgjort eller ydmyget alle hans Venner mellem de franske Stormænd og saaledes unddraget ham al Understøttelse fra den Kant; han havde hemmelig næret Utilfredsigheden i de nederlandske Stæder, forsonet Schweizerne med deres Arvefjende Østerrig og derpaa ved en Subsidiectat styrket dem til at føre Kampen med Carl til Ende. Efter at have omspændt Carl med sine Garn uden at udsætte sig selv for nogen Fare, saae Ludvig 11 med skabefro Glæde, hvorledes han hålsstarrig styrkede sig selv i Undergangen, og oppebiede rolig Kampens Udsald. Men da Slaget ved Nancy havde slitt hans Dødsfjende ved Livet, nølede Ludvig ikke længere, lod en Hær rykke ind i Burgund for at tage sin Del af Byttet og erklærede dette Hertugdømme for inddraget under Kronen som et ledigt Len. Derimod kunde han ikke hindre, at Carl den Driftiges Datter og eneste Arving Maria ægtebe Erkehertug Maximilian af Østerrig og forsøge de habsburgske Besiddelser med Flandern, Artois, Nederlandene og Franche Comté, et rigt Stof til fremtidige Kampe mellem Frankrig og Østerrig!

Ludvig 11 inddrog endnu før sin Død (1483) Provence under Kronen ifølge den barnløse Greves Testament, og Ludvigs Søn Carl 8 ægtebe Prindsesse Anna af Bretagne, hvorved han erhvervede dette sidste frie Len for Kronen.

Mangel paa Sammenhold mellem Stænderne havde mod Slutningen af Middelalderen tilintetgjort det franske Folks

Friheder. Lensadelen havde ringeagtet og mishandlet den tredie Stand og derpaa mistet sin Selvtændighed i Kampen mod Kongens og Borgerstandens forenede Kræfter. Borgerstanden, som tidligere Konger havde begunstiget, var bleven mere og mere nedtrykket i de krigeriske Tider under Husets Valois og formaaede nu Intet mod Kongens stigende Magt. Dens communale Friheder gik tabte, da Carl 7 tiltog sig Ret til at udnævne Stædernes højeste Embedsmænd, og den politiske Indflydelse, som tredie Stands Deputerede til en Tid havde udøvet paa Rigsdagene, ophørte under Ludvig 11; thi vel smigrede denne listige Konge for Folket for at knuse de Store, men det var kun tomme Ord, og han paalagde egenmægtig Skatter uden at sammenkalde Rigsstænderne. Den bedste Støtte for Kongemagten blev fra nu af den staaende Hær. Ludvig 11 var den første, der sammensatte denne af lejede Schweizere, og det viste sig, at disse punktligt lystrede deres Soldgivers Befalinger, saa at de i fremmede Lande bleve ligesaa villige Kæmper for Despotiet, som de i deres eget Land vare tappre Forkjæmpere for Friheden. Saaledes havde Ludvig 11 fuldbragt det Værk, som allerede Philip August og Philip den Smukke havde forberedt: Frankrig dannede eet Statslegeme, hvis samlede Kræfter stode til Kongens Raadighed. Efter at den indre Strid er udkjæmpet, træder Frankrig i den nyere Tid op som erobrende Magt.

Frankrigs politiske Enhed fremmede igjen den nationale. I Bretagne fortrængtes den keltiske Nationalitet Skridt for Skridt af den franske Cultur; i Syden udbredte nordfranske Stikke og Sæder sig mere og mere fra Albigenferkrigenes Tid, da saa mange franske Adelsmænd trængte ind i Sydens Len, ligesom Modsatningen mellem det nord- og sydfranske Sprog (langue d'oïl og langue d'oc) begyndte at udjævnes. Den gallicanske Gejstlighed havde altid vist sig mere national end noget andet Lands. Dens friere Stilling til Paven bekræftedes ved Carl den 7des pragmatiske Sanction, som gjorde Baseler Conciliets Beslutninger gjældende for Frankrig.

Fra Edvard d. 3des Tid raabflog det engelske Parlament adskillt i to Forsamlinger, Overhuset, hvori de geistlige og verdslige Lords (Baroner) havde Sæde, og Underhuset, som bestod af Grevskabernes og Stædernes Deputerede. Det blev efterhaanden Vedtægt, at en Lov maatte have begge Husets Bifald for at være gyldig. Under Edwards langvarige Krige udøvede Parlamentet ubestridt Skattebevillingsretten, og Underhuset begyndte at kræve de høje Embedsmænd til Regnskab for Misbrug af deres Magt. Men Grændserne for Kongens og Parlamentets Myndighed vare ikke bestemte, saa at der endnu ofte fandt Overgreb Sted fra begge Sider, inden den nødvendige Ligevægt mellem dem befæstede Englands frie Forfatning.

Under Edvard 3 (1377) og hans Efterfølger Richard 2, en Søn af den sorte Prinds, optraadte John Wicllef, en anseet Universitetslærer i Oxford, baade i Skrift og Tale mod de i Kirken herskende Misbrug. Han dablede ikke blot Geistlighedens Lastefuldhed og Pavenes slavelige Indflydelse paa Kirken, men angreb ogsaa de katholske Kærefætninger, som strede mod den hellige Skrift. Edvard d. 3des Søn John af Lancaster og den høje Adels beskyttede den dristige Reformator mod Paven og Geistligheden; men da Adelen siden traal sig tilbage, bleve Wicllef's Tilhængere (Collarberne) haardt forfulgte. Paa samme Tid tog Parlamentet kraftige Forholdsregler for at begrænse de uhyre Afgifter, som Paven under forskjellige Navne afpresede den engelske Kirke*) under det store Schisma, og forbyd Fremmedes Ansættelse i de geistlige Embeder for at knytte Kirken til Nationens Interesser.

Richard 2 gjorde sig almindelig forhadet ved sin Dbselighed og Vilkaarlighed. Da hans Fætter Henrik af Lancaster**), som var bleven forvist og berøvet sin Fæbrearv, rejste Oprørsfanen, blev Richard forladt af Alle, affat ved en Parlamentsbeslutning og kort efter bragt af Dage (1400). Henrik 4

*) Lensafgiften til Pavestolen var dog allerede bortfalden ved Edvard d. 3des Thronbestigelse. **) Se Stamtafle III.

af Lancaster indtog med Magt hans Plads († 1413). Hans Søn Henrik 5 fornyede Fordringerne paa Frankrig og havde allerede tiltvunget sig Arvesølgen (Pag. 116), da han pludselig døde (1422), og Frufterne af hans Sejre gif table under Henrik 6.

Henrik 6 var først mindreaarig og gif siden aldeles i Dronningen Margrete af Anjous Lebehaand. Misfornøjet herover optraadte Richard af York*), en Sønnesøn af Edvard d. 3des yngste Søn, med Forbringere paa Thronen. Han hørte vel paa fæbrene Side til en yngre Linie end Huset Lancaster; men han paastod, at Lionel af Clarences Efterkommere med Urette vare tilfidesatte for Huset Lancaster, og at disses Rettigheder til Thronen vare gaaede over paa ham igjennem hans Moder Anna Mortimer**). Hermed begyndte den berømte Kamp om den engelske Krone mellem Familierne Lancaster og York eller den røde og hvide Rose (1455—1485), en Kamp, som skjønt udsprungen af Familietvist delte det hele Folk i to Partier og førtes med blodigere Grusomhed og brattere Omvælinger end nogen anden. Richard af York tiltvang sig vel Regentstabet i England i den svage Henrik den 6tes Navn, men faldt saa Nar efter i et Slag mod Partiet Lancaster, som havde samlet sig i det Nordlige under den hælle Dronnings Ledelse. Den tappre Greve af Warwick førte atter den hvide Rose til Sejr og satte Richards Søn Edvard 4 af York paa Thronen. Ufløgt tilfidesatte denne sin Belgjører, Warwick, og berøvede sin Regjering den Støtte, hvorpaa den hvilede. Warwick stiftede Partiet og satte atter Henrik 6 paa Thronen, men kun for saa Maaener. Den forbrevene Edvard 4 vendte tilbage, fælede Warwick i et Slag og kastede Henrik 6te og Margrete af Anjou i Fængsel. Da Henrik 6 her døde, syntes den røde Roses Haab at være udslett (1471), og Edvard 4 beholdt Kronen uantastet til sin Død (1483). Men Huset York forspilte sin Lykke ved blodig Grusomhed. Edwards 12aarige Søn Edvard 5

*) Se Stamtafle III. **) Se Stamtafle III.

blev ryddet af Bejen af sin egen Farbroder Richard 3 af Gloucester, der fortsatte sin Regjering med samme Blodtørst, som han havde begyndt den. Da samlede Huset Lancasters Tilhængere sig om Henrik Tudor, Greve af Richmond, paa mødrene Side en Lancaster, som hidtil med Rød havde uddaaet Richards Efterstræbelser. Henrik landede i England og slog ved Bosworth (1485) Richard 3, som selv faldt efter at have kæmpet som en Rasende.

Henrik 7 ægtebe Elisabeth af York, en Datter af Edward 4, og anerkjendtes almindelig som Konge, efter at have forenet begge Liniers Forbringere. Den 30aarige Borgerkrig var bleven ført med en forfærdelig Grusomhed. Adelsmændene gavede i Slagene hverandre ingen Pardon, og da enhver Omverfing blev ledt af Henrettelser af det Parties Fjender, som laae under, uddøde Englands berømteste Adelslægter. Parlamentet viste sig under Vaabenlarven magtesløst og tjente stedsom et lydigt Redskab det sejrrende Parti. Efter en saadan Svækkelse af Nationens Kræfter kunde Regenterne af Huset Tudor herse langt mere uindskrænket end de foregaaende. Men Frihedsfølelsen, der begunstigedes af den friere Retning, der gjorde sig gjældende i Videnstaberne, bevarede hos Nationen under den tiltagende Handel og Velstand for senere at fremtræde med ny Styrke.

§ 5. Den pyrenæiske Halvø til 1492.

Medens den øvrige Christenhed var optaget af Kors-togene til Palæstina, fortsatte de Christne paa den pyrenæiske Halvø Kampen mod Maurerne og frarede dem det ene Stykke Land efter det andet. I det 13de Aarhundrede indskrænkedes de mauriske Besiddelser til det ene, statfylde Rige Granada. Det øvrige af Halvøen var delt mellem Kongerigerne Navarra, Castilien, Aragonien og Portugal.

Navarra, som laa paa begge Sider af Pyrenæerne, var afhængigt dels af Frankrig dels af Aragonien og naaede ingen selvstændig Betydning.

Castilien indtog, efter at have udvidet sig paa Maurernes Befæstning, hele Halvøens Midte fra den spanske Sø til Cadix.

Aragonien, som blev forenet med Catalonien eller Grevsfabet Barcellona (tidligere den spanske Mark), udbredtes over den østlige Del af Halvøen. I Aaret 1282 overgav Sicilien sig efter den sicilianske Vesper til Peter 3 af Aragonien, og snart efter (c. 1300) blev Sardinien frataget Genueserne og Pisannerne. Kong Alfons 5 fik (1435) Neapel ved dets Dronning Johanna d. 2dens Testament, men overlod ved sin Død (1458) dette Rige til sin uægte Søn Ferdinand, medens hans Broder Johan (+ 1479) arvede Aragonien og Sicilien.

Johans Søn, Ferdinand den Katholske, ægtebe Castiliens Dronning, Isabella. Derved grundlagdes (1479) Aragoniens og Castiliens Forening; men hvert af Rigerne beholdt sin særskilte Forsatning, der havde udviklet sig paa samme Maade, som i de andre vestlige Lensstater. Adelen havde under Kampen mod de Vantroer, hvoraf den fortrinsvis havde Fortjenesten, erhvervet sig store Forrettigheder og havde endog i Aragonien til en Tid kunnet foreskrive Betingelser for Kongernes Valg, som gjorde disse aldeles afhængige af Adelen. Stændernes Forsamling, Cortes, hvortil ogsaa de bethdelige Stæder sendte Deputerede, havde den afgjørende Stemme i Lovgivning og Stattebevilling. Stridigheder mellem den aragonske Konge og Stænderne afgjordes af en aldeles uafhængig Overdommer, Justiza.

Ferdinand den Katholske betjente sig med Held af de andre Stænder til at bryde Adelenes Overmagt. De castilianske Stæder dannebe et Broderskab, den hellige Hermandad, til at holde over den indre Orden og standse Adelenes Røverier. Ferdinand tog detses Krigsmagt i sin Sold og ombannebe den hellige Hermandad til et kongeligt Gensbarmeri. Ogsaa den mægtige Geistlighed arbejdede Kongen i Hænderne. Utallige Maurer og Jøder havde under Kampens Trængsler ladet sig døbe for at redde Liv og Gods, men

ansaaes for at være deres gamle Tro hemmelig hengivne; andre havde beholdt deres Tro og bleve taalte med visse Indskrænkninger. Til at udrydde disse hemmelige og aabenbare Hjender, som længselsfuldt ventede paa Befrielse fra Granada og Afrika, behøvede Kirken Kongens bevæbnede Arm; den begunstige de derfor Gjenoprettelsen af Inquisitionen og overlod dens Indretning og Besættelsen af Dommerpladserne til den strengt katholske Konge. Men han benyttede den frygtelige Domstol ikke blot mod Hætterne, men mod Enhver, der troedes at modarbejde Kongen. Tåløse Offre overgaves til Døden paa Baalet under Tilstrømning af den fanatiste Pøbel og i Hoffets Nærværelse (*autos da fé* ; *actus fidei*). De Domsælbtas Guds indbroges under Kronen. Ogsaa de tre gejstlige Ridderordener i Spanien valgte Ferdinand, der havde gjort deres Formaal til sit, til Stormester og stillede derved deres Besiddelser til Kronens Raadighed. Ferdinand og Isabella fulvænde Kronens og Kirkens Triumph ved Erobringen af Granada (1492).

Prinds Henrik af Burgund, en af de mange franske Riddere, som vare hidkomne for at kæmpe mod de Bantroer, lagde Grunden til Portugal (1109). Hans Hus, det ægte burgundiske, uddøde 1383. Under de følgende Konger af den uægte burgundiske Linie opnaaede Portugal sin mest glimrende Tid. Kampen mod Maurerne var hurtigere endt i Portugal end i Spanien og fortsattes nu paa afrikansk Grund. Men snart henvendtes alle Blikke og alle Kræfter paa Opgagelsesrejserne. Prinds Henrik Søfareren, som fra Ungdommen af havde beskæftiget sig med Søvæsenet og derhen hørende mathematiske Videnskaber, op slog sin Volig paa en Villa ved Forbjergene Sct. Vincent og udsendte derfra driftige Søfolk, som han alle vegnefra kaldte til sig, paa det ubekjendte, vide Hav. Skibenes ringe Størrelse, Mangelen af Raart til at finde Hjemvejen efter, Forestillingen om, at Skibene maatte opbrænde under de lodrette Solstråler standsede selv de kjæfteste Sømand paa deres Vej. De fulgte gjerne Afrikas Kyst, men et Skib blev af Stormen kastet ud

af sin Cours, og Følgen var Opgagelsen af Porto Santo og Madeira; man naaede Azorerne, og efter at endelig Cap Bojador var omsejlet, fulgte Opgagelsen af Guineakysten. Ved Henriks Død (1460) standsede Søfarerne en kort Tid, men optoges af Kong Johan den Fuldkomne. Bartholomæus Diaz naaede 1486 Afrikas Sydspids, som han kaldte det stormende Forbjerg. Da Mandflabet gjorde Mytteri, maatte han vende om, men Kong Johan modtog hans Beretning med Glæde og kaldte Forbjergene det gode Haabs, forudsæende, at Søvejen til Indien og med den Vejen til Portugals Storhed var funden.

Henimod Slutningen af det 15de Aarhundrede vare de for Middealderen ejendommelige Tilstande undergaaede gennemgribende Forandringer og Overgangen til en ny Tidsalder forberedt i Menneskelivets forskjellige Retninger.

Det mærkeligste Tegn herpaa var det frie Mandsliv, som fra Italien af udgik over Europa og ofte benævnes Videnskaberens Gjenfødsel. Forbindelsen med Constantinopel, der var aabnet ved Korsstogene, og end mere græske Lærdes Ankomst til Italien, efterat Constantinopel var faldet i Tyrkernes Hænder (1453), bidrog til at udbrede Kundskab til den græske Oldtidslitteratur og bringe mange af dens Mesterværker for Dagens Øjs efter saa mange Aarhundreders Glemsel. De græske Lærde samlede store Kredse af Tilhørere om sig i Italiens Byer. Der vakktes overalt en levende Sands for de klassiske Sprog og Begejstring for Oldtidens færdne Storhed, saa at det snart hørte med til god Tone at forstaae og tyde de græske og latinske Forfattere fra den hebenste Oldtid. Florents, som selv havde saa megen Lighed med de antike Republikker, gik heri i Spidsen. Cosmus og Lorenzo af Medici aabnede et gæstfrit Hjem for disse nye Studier (*Humaniora*), underholdt Lærere og indkjøbte Haandskrifter. Cosmus stiftede et platonisk Akademi, en Begyndelse til at fortrænge Aristoteles fra Eneherredømmet i Videnskaben. De øvrige italienske

Hoffer, endog Cardinalerne i Rom indbefattede, henredes af den nye Retning, som snart skulde forplante sig til de andre vestlige Lande. Nu tilfjedattes den indholdsløse Scholastik, som havde trængt Christendommens hjdlige Indhold tilbage bag et Væv af Spidsfinbheder for at forsøgte den katholske Lære med alle dens Bilsfarelser, og Videnstaberne frigjorde sig fra de Rænker, Kirken hidtil havde paalagt dem. Nye Forestillinger meddeltes ved Betragtningen af den antike Verdens Liv; Smagen uddannedes, og Literaturen fik en mere tiltrækkende Form. For det latinske Sprog, som vedblev at anvendes til videnskabelige Arbejder, toges de klassiske Skrifter til Mønster istedetfor Skribenterne fra Forfaldstiden. Som et betydningssfuldt Fremskridt maa det dog fornemmelig betragtes, at Digterne begyndte at betjene sig af Modersmaalet som Skriftsprog og derved betraadte den rette Vej til at bringe Dannelsen udenfor de Lærdes snevre Kreds og meddele Folket Dplysningens Gode. Denne nye Vane brød Florentineren Dante (1300) med sin „guddommelige Komædie“ og efterfulgtes af Petrarca („Sonnetter“), medens Boccaccio udviklede den italienske Prosa i sine hundrede Noveller (Decamerone). Nationale Forfattere begyndte snart efter disses Exempel at uddanne de øvrige romanske Sprog, det engelske og det tyske som Skriftsprog. England havde sin første nationale Digter, Chaucer, paa Edvard den Tredies Tid, da det engelske Sprog indtog Pladsen istedetfor det franske ved Hoffet og paa den normanniske Adels Slotte.

Til at forsøge Virkningen heraf som Bogtrykkerkunsten, for hvis Opfindelse Wren tilkommer Johan Guttenberg fra Mainz*). Efter at man hidtil kun havde udstaaret faste Bogstaver i Træ, opfandt han nemlig (c. 1440) de bevægelige Lettre, som i Forbindelse med Kludpapirets Indførelse gjorde det muligt at mangfoldiggjøre Bøger saa hurtigt og billigt, at disse ikke bleve den Riges Ejendom alene, at der kunde danne sig en selvstændig offentlig Mening, og at

*) Efter Andre Hollænderen Coster.

Kirken tabte sit aandelige Formynderstab, som den hidtil udøvede over Alt, hvad der blev skrevet. Det kunde ikke være andet, end at den fremadskridende Dplysning maatte vende sig imod Kirkens Misbrug og falske Lærdomme. Alle rede Valdenserne havde afgivet et mærkeligt Exempel paa en evangelisk Menighed midt i Middeltalderen. John Wiclef og Johan Hus havde ikke forgjæves prøvet de katholske Læresætninger; men de havde endnu ikke kunnet vinde almindelig Anerkjendelse. Først da Scholastiken veg for de frie Studier, da Meddelelsen af nye Ideer lettedes ved Bogtrykkerkunsten, og Kundstaben i Græsk gjorde Bibelen tilgængelig i Grundsproget, modnedes Tidsaanden til at modtage den store Reformation i Kirken.

Ligesom i Videnstaberne, saaledes rettedes ogsaa i Kunsten Blikket mod Oldtiden. Ved Betragtningen af Kunstskattene, som opgravedes i Italiens Grushobe, foræbledes Smagen. Saade i Villedbhuggerkunsten og Maleriet tilfjedatte man de overleverede stive Former for at nærme sig til de naturlige og virkelige. En ny Bygningsstil, Renaissance, begyndte at uddannes i Kirker og Paladser ved Forbindelse af de gotiske Former med antike. De italienske Stæder, navnlig Florents, Ghiberti og Fiesole ere ubmærkede Forløbere for det 16de Aarhundredes store Mestere. Brødrene v. Eyck forbedrede Oliefarverne og stiftede den nederlandske Malerskole.

Portugisernes Opdagelsesrejser, som lettedes ved Astronomiens og Matematikens Anvendelse paa Søvæsenet og især ved Compassets Brug, stode i Begreb med ganske at forandre Retningen i Handelsvejene. Virkningerne heraf skulde ikke blot vise sig i Udvikelsen af Sjønkredsen og Kjønskab til Jordkloben, men i Folkenes daglige Levemaade og Staternes Magtstilling.

Anvendelsen af Skjævaadnene, som skrive sig fra de fransk-engelske Krige i det 14de Aarh., frembragte en Omvæltning i Krigsvæsenet. Ridderstabet, som forlængst havde aført sig sin kristelige Charakter, mistede nu ogsaa sin krigeriske Overlegenhed. Det pantsrede Rytteri kunde lige overfor Kanonen

ikke længere gjøre Udslaget i Kampen. Overhovedet blev den efter Lenssystemet sammensatte Hær, som samlede sig for en kort Tid og efter Felttoget atter opløstes, ikke tidsbærende. Da Krigsførelsen blev en Kunst og Hærene Maskiner i Feltherrens Haand, krævedes et ved lang Øvelse uddannet Fodfolk. Saaledes kom staaende Hære af Rejetropper i Brug, for hvilke Krigen var en Næringsvej. Ludvig 11 af Frankrig gav Exemplet til at tage Schweizere i sin Sold, som tjente Kongen ligesaa blindt, som de forsvarede deres Fødelands Frihed tappert. De staaende Hære bleve et brugbart Redskab i Kongernes Haand til at gjøre deres Magt uindskrænket, saa at Omvæltningen i Krigsvæsenet tillige fik politisk Betydning.

§ 6. Asiatiske Folk.

I det 12te Aarhundrede var Herredømmet over Asien delt mellem følgende Folk: 1) Selvschuterne, som under forskellige Fyrster beherskede Levningerne af Chalifatet i Bagdad og Lilleasien (Iconium). 2) Chovaresmierne, en tatarisk Stamme, som havde antaget Islam og stiftet et Rige, der strakte sig fra det kaspiske Hav til Indien og indsluttede blomstrende Handelsstæder, som Balk, Samarkand og Buchar, et Hovedsæde for mohammedansk Lærdom. 3) Chineseerne, som vare adskilte i et nordligt og et sydligt Rige. Enbellig græssede 4) talløse mongolske Nomader, blandede med Tatarer, deres Hjorde paa de store Højsletter Syd for Siberien, hvorfra Hunnerne fordem vare udbandrede. Culturen var ikke trængt igjennem til Mongolernes fjerne Ørkener; de levede i en raa Naturtilstand, havde en afgudisk Religion, og deres grusomme Tilbøjeligheder næredes under et vildt Krigerliv. Temuschin, Søn af en mongolsk Chan, tvang disse Horder til at forene sig til en samlet Krigshær og gav dem de første Grundtræk til Lov. Da bleve de frygtelige for alle Naboerne. Efter at have antaget Navnet Dschingischhan (Høvdingernes Høvding) og derved paalaget sig den Forpligtelse at erobre Verden, begyndte Temuschin sin blodige Sejrsbane med Om-

styrrelsen af det nordlige chinesiske Rige og vendte sig derfra mod Vest, hvor Chovaresmierne forjævedes søgte at sætte en Dæmning for hans rivende Fremstribt. Deres Stæder, f. Ex. Buchar med sine store arabiske Bogsamlinger, gik op i Luer, Jordens Kultur ødelægtes, Menneffene bleve dels solgte som Slaver dels dræbte. En af Dschingischhans Sønner trængte samtidig hermed frem mod den europæiske Grænse og stiftede Riget Kapttschak mellem Ural og Don. Efter Dschingischhans Død (1227) fortsattes Erobringerne under hans Søn Dkai og dennes Efterfølgere, Dschingischhans frigerste Sønnesønner, af hvilke een altid var Storchan og de øvrige Overherre.

Batu, Chan af Kapttschak, overbømmede Rusland indtil henimod Novgorod under frygtelige Ødelæggelser, og Storfyrrerne af Kiev og Vladimir bleve gjorte statsflydige, efter at deres Hovedstæder vare lagte i Aske. Videre gik Toget mod Vest gennem Polen, indtil Mongolerne ved Liegnitz 1241 mødte den første alvorlige Modstand af Schlesiens Hertug Henrik den Fromme. De beholdt vel Balpladsen; men deres Fremtrængen var standset, og indre Splid kaldte dem atter tilbage til Kapttschak. Imidlertid vedbleve de russiske Fyrster i over 200 Aar at betale Skat til Chanen af Kapttschak, indtil det lykkedes Ivan Basilievitsch, Storfyrrste af Moskva (hvorhen Residensen var bleven flyttet fra Vladimir), at gjøre sig uafhængig. Han betvang saavel de øvrige russiske Fyrstendømmer som den rige Handelsstad Novgorod og kaldte sig først Selvhersker over alle Russer (1492). Rigtets Ubelelighed sikredes ved Lov.

Medens Batu ængstede Europa, fortsattes Mongolernes Erobringer i Asien af Dschingischhans andre Sønnesønner. Hulaku erobrede Bagdad og omstyrkede Chalifatet (1258), Koblai underkastede sig (1279) det sydlige chinesiske Rige, og Selvschukernes Magt i Lilleasien (Iconium) blev tilintetgjort. Mongolernes umaadelige Rige strakte sig saaledes fra det chinesiske Hav til Middelhavet og langt ind i Europa; men det var allfor stort, uculiveret og løst sammensat til at kunne bestaae længe. Indvortes Strid adspaltede det i flere

uafhængige Stater: China, Persien, Dschagatai (Buchariet) og Kapttschak, hvilket sidste atter opløstes i flere tatariske *) Riger, saasom Kasan, Astrachan, Krim.

Da Selbskufernes Magt blev brudt af Mongolerne, gjorde forskellige tyrkiske Høvdinger i Lilleasien sig frie. En af disse, Osman, hvis Stamme var indvandret Østen fra paa Dschingischans Tid, grundlagde (c. 1300) de efter ham benevnte Osmaners Rige ved Erobring fra Grækerne i Bithynien. De osmanniske Sultans Opdragelse i Krigens Skole, en velordnet Krigsmagt, hvis Hjerne Janitscharerne**) udgjorde, gløden Begejstring for Islam og Had til de Christne, det græske Riges Svaghed, Europas Afspaltelse eller Egegylbigheid for Grækernes Skjæbne — Alt dette forenede sig om at hæve Osmanerne fra en saa ringe Begyndelse til Østens Hovedmagt.

Allerede 1357 fik Osmanerne fast Fod i Europa ved Erobringen af Gallipoli, hvorfra de i ustandset Sejrsløb trængte frem over Balkan og gjorde de slaviske Stater indtil Donau og det adriatiske Hav statslydlige. Adrianopel blev gjort til Residensstad, og den krigeriske Sultan Bajezid Ilderim truede allerede den fra alle Sider indesluttede Kejserstad. Disse rivende Fremstribt i Europa vare gjorte i mindre end et halvt Aarhundrede. Da vakte Kong Sigismund af Ungarn, hvis Grændser vare nærmest truede, til Handling. Forstærket af franske og burgundiske Riddere, blandt hvilke Johan den Uforsærbede, satte han over Donau og leverede Bajezid Ilderim Slaget ved Nikopolis (1396). Ridderne adspaltede let de tyrkiske Fortropper, kastede selv Janitscharerne i et voldsomt Anfald og spredte sig allerede til Forsølgelse, da

*) I disse Egne havde nemlig den tatariske Befolkning Overvægt over den mongolske.

**) Janitscharerne dannede et staaende Corps af Fodfolk. Det tilvejebragtes ved at kraftfulde Drengene røvedes eller ydedes i Tribut fra de uundtvungne Christne Folk for at opdrages i Islam og hærdes til Krigen gjennem en streng Tugt.

Bajezid rykkede frem med stærke Reserver. Ved Synet af dem svigtede Modet de stolte Riddere, som nylig havde praelat af at, om Himmelen styrtebe ned, vilde de holde den oppe paa deres Landsfejdsfer. Udmatte de som de vare, kastede de sig paa Flugt; mange faldt, flere fangedes, og Sigismund selv undkom med Nød og neppe i en Baad paa Donau og optoges af en venetiansk Flaade i det sorte Hav. Bajezid tilfredsstillede sit Had til de Christne ved en frygtelig Nedfabling af Fangerne, kun Ridderne slap med Livet for Løsepengenes Skyld. Efter Slaget ved Nikopolis syntes Constantinopel, hvor den græske Kejser næsten var nedsinket til tyrkisk Basal, at være uundgaaelig tabt. Da kaldte en ny, frygtelig Fjende Bajezid bort for at forsvare sine asiatiske Lande.

Timur Ienk (den Lamme) eller Tamerlan, et Exempel paa en af disse østerlandske Despoter, som forbandt den mest barbariske Grusomhed med Iver for den arabiske Kultur, havde opkasted sig til Chan i Dschagatai, som hidtil havde staaet under Dschingischans Efterkommere, og derfra forenet de uhyre Landstrækninger fra den chinesiske Mur til Middelhavet og fra Moskau til Ægypten under sit Herredømme. Thi han vilde, at der skulde være een Herster paa Jorden, ligesom der var een Gud i Himlen. De Grusomheder, han udøvede paa sine Krigstog, overgik Alt, hvad Historien har at opvise. Enhver Stad, som gjorde Modstand, overgaves til Plyndring og til Luerne; Indbyggerne bleve dræbt under udsøgte Pinser eller bortskæbtes i Slaveri, medens Lærde og Kunstnere førtes til Samarland for at forsøge denne hans Hovedstads Glænde. En saadan Skjæbne fristede Asiens største og skønneste Stæder, saasom Bagdad, Damaskus og Delhi, Midtpunktet for et mohammedansk Rige i Forindien.

Det var denne frygtelige Mongolherste, hvis Sejrsgang Bajezid Ilderim forgjæves søgte at standse. Han blev overvunden ved Angora (1402) og døde i Fangenskab. Men Timurs Død (1405) paa et Tog mod China gjengav Osmanerne Uafhængighed. Mongolernes Rolle som Verdensbeherstere var udspiilet, og efter at deres Rige havde opløst sig,

traf de sig for største Dele tilbage for at fortsætte Nomadelivet i deres Hjemstavn.

Da Bajezids Sønnesøn Murad 2 fornyede Krigen mod Ungarn, møbte han saa alvorlig en Modstand hos Voivoden af Siebenbürgen *), Johan Hunyades, at han gik ind paa en for de Christne fordelagtig Vaabenstilstand paa 10 Aar. Derpaa traf Murad sig tilbage fra Regjeringen for at gruble over Koranens Sandheder og nyde et overdaadigt Privatlivs No ved Lilleasiens skønne Kyst. Paven's Legater og den græske Kæjser bestormede imidlertid Ungarns og Polens Konge Ladislaus 3 om at bryde den af ham undertegnede Vaabenstilstand: en Ed, som var aflagt til de Bantroe, behøvede ikke at holdes; den Christne Flaade skulde forhindre Sultanens Overgang fra Asien til Europa; albrig var Lejligheden gunstigere til at ubjage de Bantroe. Da Murad fik Budstabet om, at Ladislaus virkelig var gaaet over Donau, blev han opstræmmet af sin No, satte sin Hær over Hellespont paa Skibe, som han lejede af Genueserne, og ilede de Christne imøde ved Barna (1444). Tyrkerne førte det Document, hvorpaa Vaabenstilstandens Betingelser vare skrevne, fæstet paa en Pandse, foran sig i Slaget for at vise de Christnes Brud paa Tro og Love. Længe holdt disse dog Stand mod de langt overlegne Tyrker, ja kastede dem endog paa Flugt. Da greb en Kriger Murads Hest i Tøjlen og vendte den om mod Fjenden. Tyrkerne angreb paany, Ladislaus faldt og de Christnes Nederlag var afgjort.

Gjentagne Nederlag havde betaget de Christne Hysten eller Evnen til at frelse det græske Kæjserdømme, da Murads Søn Mohammed 2 lejrede sine tallose Stæder omkring Constantinopel. Henvist til sine egne Kræfter havde Kæjser Constantin 11 Palæologus Jun 7000 Vaabenbægtige til sin Raadighed. Genueserne vare de Eneste, som sendte en lille

Forstærkning for at vedde deres Handel paa Asien. Men Constantin havde besluttet i det Mindste at falde med Gre. Understøttet af en udmærket genuesisk Ingenieur forsvarede han tappert de forfaldne Mure mod Tyrkernes Artilleri og Storm-colonner, indtil Mohammed lod sine Skibe trække over en Landtunge ind i den indre Havn og angreb Staden fra to Sider. Da slog Constantinopels sidste Time. Under en almindelig Storm trængte Tyrkerne den 29de Maj 1453 ind i Staden. Constantin faldt i Kampen, Indbyggerne bleve behandlet som Krigsfanger, for at de siden kunde løskjøbe sig, og al rørlig Ejendom prisgivet til Plyndring; men Husene bleve skaanede; thi Mohammed vilde gjøre Constantinopel til sin Residens. Sophiakirken blev ombannet til en Moskee, paa hvis Tinde Halvmaanen indtog Korsets Plads. Derefter fuldenbte Mohammed den græske Halvøes og Lilleasiens Ubertyngelse, fratog Venetianerne Negropont og Genueserne Rassa. Forgæves prædikede Paven Korstog imod den frygtelige Erobrer; Mohammed hævnede sig ved at besætte Otranto i Italien og true Rom med Undergang. Derimod led han et frygteligt Nederlag for Belgrad, som forsvarede af den tappre Johan Hunyades, og den epirotiske Fyrste Georg Castriota (Scanderbeg) modstod lige til sin Død den overlegne tyrkiske Stridsmagt i sine Bjergkæstninger. Ved Mohammeds Død (1481) standfede i længere Tid Osmannernes Fremstribt i Europa.

Det osmanniske Riges Forfatning var grundet paa det for Østerlandene ejendommelige, despotiske System. Rigeoverfor Grækerne optraadte Osmannerne som det herskende Folk med Hovmod og Foragt. Grækerne gjengjældte dem med et Fjendskab og et Had, som nedarbejdedes fra Slægt til Slægt. Den græske Kirke forblev uantastet under Patriarchen i Constantinopel, og Gejstlighedens Indflydelse forsøgedes berøvet, at det græske Folk under Osmannernes Tryk søgte Besjledning og Trøst hos sine Præster. I det Troesforfællen gjorde enhver gjensidig Paavirkning mellem Tyrker og Græker umulig, bevarede den græske Folkeejendommelighed sig usvækket, indtil

*) Siebenbürgen havde delt Skjæbne med Ungarn, og dets Fyrste (Voivod) var Kongen af Ungarns Lensmand.

Frelsebens Dag græbe efter næsten 400 Aars Undertrykkelse. — Constantinopel havde vedblevet at være Midtpunktet for den græske Dannelselse. Af Forfatterne vare dog kun de byzantinske Historiekrivere af nogen Betydning. Derimod var Kunstsagen til den ældre græske Literatur endnu levende og udbredtes ved Constantinopels Erobring til de vestlige Lande. Ligesom det vestromerske Riges Undergang betegner Overgangen fra Oldtiden til Middelalderen, som atter modtager sin Kultur fra Rom, saaledes staaer Constantinopels Erobring paa Grændsen af den nye Tid, til hvis Udvikling den græske Kulturs Udbredelse saa mægtig har bidraget.

§ 7. Østeuropæiske Folk.

Langsmed Østersøens Kyst boede følgende Folk: 1) Estherne, et finsk Folk, Syd for den finske Bugt, 2) Letterne (en Gren af den indo-europæiske Stamme, som staaer den slaviske Stamme nærmest), i Litland og Kurland og 3) de med disse beslægtede Preussere fra Niemen til Weichselen. Henimod Aar 1200 kom disse Folk først i Berøring med det vestlige Europas Kultur, idet tyske Missionærer begyndte at prædike Christendommen og tyske Handlende at nedsætte sig imellem dem. Da de saae, at Underkastelse under Kejseren og Tiendeafgift til Geistligheden fulgte med den nye Lære, forjog eller dræbte de Missionærerne. Da opfordrede Paven til Korstog imod de Gjenstridige. Sværdriddernes Orden stiftedes (c. 1200) til Letternes Omvendelse, den danske Kong Valdemar Sejrs erobrede Esthland (1219) og de tyske Riddere indvandrede i Preussen (1226). Oprør af de Indfødte og uheldige Kampe med de høsboende Lithauerne svækkede Sværdridderne i den Grad, at de maatte underordne sig de tyske Riddere. Disse bannede, efter at have kjøbt Esthland af Valdemar Atterdag, en Hovedmagt fra Weichselen til den finske Bugt. Med Christendommens Indførelse fik Landet ogsaa et nyt Udseende. Ridderborge, Bispesæder og Klostre rejste sig, Stæder, af hvilke Marienburg blev Stormesterens

Sæde, opbyggedes og befolkedes af tyske Haandværkere og Rjebmænd. Ved de tyske Indvandring og under vedholdende Undertrykkelse fortrængtes efterhaanden den preussiske Nationalitet, medens Germaniseringen i Kurland og Litland indskrænkede sig til de højere Stænder.

Lithauerne, en med Letterne beslægtet, talrig Stamme, som boede paa Litlands Grændse, begyndte i den mongolske Tid (d. 13de Aarh.) at udbrede sig over det vestlige Rusland og erobrede Kiev. Storfyrst Jagello af Lithauen blev (1386) Konge af Polen og antog den katolske Religion; men det varede endnu længe, inden Hedenstabet blev udryddet i det udstrakte, ved store Skove og Sumpe ufremkommelige Land. Fra Jagellos Tid vare Lithauens Storfyrster polske Lensmænd.

I det 12te Aarh. opløstes Polen i flere Hertugdømmer. Indvortes Stridigheder afvekkede med Anfald af Preusserne og Lithauerne, indtil Ladislaus Lokietek (Dværgeren) forenede (c. 1300) Stor-Polen (ved Wartha) og Lille-Polen (ved Weichsel) til eet Kongerige, som hans Søn Kasimir den Store forøgede med Galizien*). Polens Hovedstad blev Krakau. Kasimir viste stor Iver for at forbedre Landets indre Tilstand ved at udgive en Lovbog og tage Borger og Bonde i Beskyttelse mod Adelsens Undertrykkelse. For at op-hjælpe Industri og Handel begunstige han de driftige Tøder, som i Tusindvis indvandrede i Stæderne. Til Ulykke for Polen hindredes derved en velstaaende, national Borgerstands Opkomst, i hvilken Kongerne kunde finde en Støtte mod den mægtige Adel. Tilslidst bestod Folket kun af Adel, Tøder og Livegne.

Efter Kasimir den Stores Død (1370) blev hans Søstersøn Ludvig den Store af Ungarn valgt til Konge i Polen. Men Polakkerne følte sig tilfidsatte under Foreningen med Ungarn og valgte ved Ludvigs Død (1382) hans yngste Datter Hedevig til deres Dronning, medens Ungarn tilfaldt den ældste, Maria. Hedevig ægtede Storfyrst Jagello af Lithauen

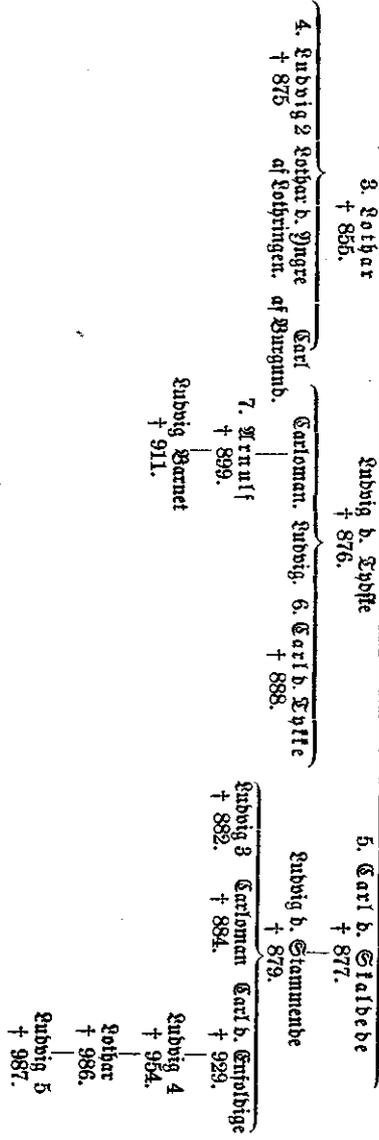
*) Hvorimod det polske Eshlesen sluttede sig til Bøhmen. Se Pag. 88.

(1386), hvorved Lithauens Forening med Polen grundlagdes. Han antog i Daaben Navnet Ladislaus 2 († 1434). Hans Søn Ladislaus 3 blev ogsaa valgt til Konge af Ungarn, men indvirkedes derved i en Krig mod Tyrkerne, i hvilken han faldt ved Varna (1444). Derpaa ophørte Foreningen med Ungarn atter, og Ladislaus's Broder Kasimir, hidtil Storfyrste af Lithauen, besteg Polens Throne († 1492). De polske Konger havde havt stabile og farlige Fjender i de tybste Ribdere. Efter at allerede Ladislaus 2 havde knækket Ribdernes Magt i en blodig Krig, tvang Kasimir i Forening med de undertrykte Preussere dem til en Fred i Thorn (1466), i hvilken de afstode Vestpreussen og toge Ostpreussen til Len af Polen.

Ungarn fik (1301) Regenter af Huset Anjou (fra Neapel). Ludvig den Store (1342—1382) udmærkede sig baade som Kriger og som Lovgiver. Efter at være valgt til Konge i Polen (1370), herskede han fra Wartha til det adriatiske Hav; men det abstrakte Rige afsplittes ved hans Død (1382). Hans Datter Maria, som fulgte ham i Ungarn, ægtede Sigismund af Brandenburg. Fra hans Tid vare Tyrkerne Ungarns frygteligste Fjender. Sigismund undkom med Nød og neppe fra det store Nederlag ved Nikopolis, som Bajezid Iberim tilføjede Europas Kørshær (1396). Sigismunds Svigersøn og Arving, Kejser Albrecht 2, som herskede over Ungarn, Bøhmen og Østerrig, døde efter to Aars Regjering (1437—1439). Tyrkernes truende Anfald bevægede nu Ungarerne til at forbigaae Albrechts Søn, som først fødtes efter Faderens Død, og vælge Polens Konge Ladislaus. Han faldt i Slaget ved Varna (1444). Under hans Efterfølger, Albrechts umyndige Søn Ladislaus Posthumus forsvarede Voivoden af Siebenbürgen Johannes Hunyades med udmærket Tapperhed Rigets Grænser, navnlig Fæstningen Belgrad, som Tyrkerne angreb med Hestighed, efter at Constantinopel var faldet. Ladislaus herskede, ligesom hans Fader, over Ungarn, Bøhmen og Østerrig.

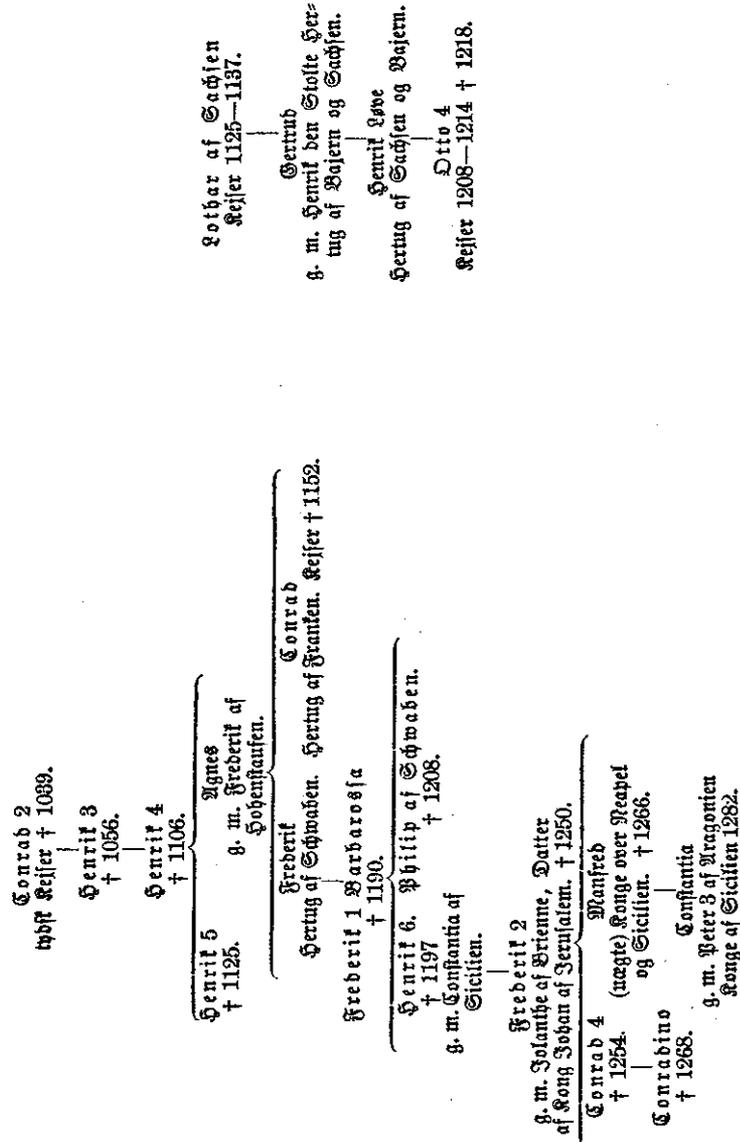
Ved hans tidlige Død (1457) skiftes disse tre Lande ad. Østerrig tilfaldt den steiermarkske Linie (Pag. 93), Ungarerne og Bøhmerne valgte Konger af den indfødte Adel. Johannes Hunyades's Søn Matthias Corvinus († 1490) gjorde Ungarernes Valg Ære og hævdede den kongelige Anseelse saavel ved helbige Krige mod Tyrkerne og Kejser Frederik 3, som ved at haandhæve den indvortes Orden og fremme Agerbrug og Handel. Men han regjerede som uindskrænket Hersker ved Hjælp af en staaende Hær, uden at bekymre sig om den strenge Haandfæstning, Stænderne havde paalagt ham ved hans Valg. Selv en dannet Mand, søgte han at gjøre Ungarn delagtig i Vestens Kultur ved at oprette Universitetet i Ofen og forsyne det med et stort Bibliothek af Haandskrifter, som han lod affrive i Florents.

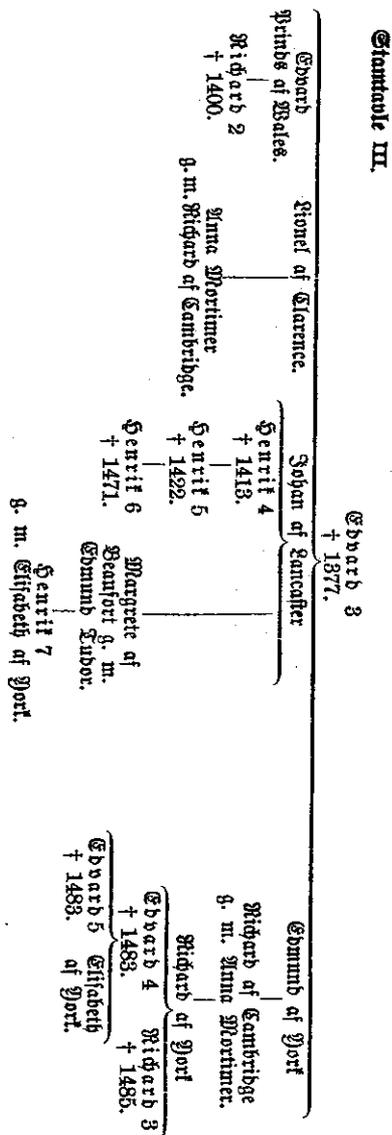
De østeuropæiske Folk havde ved Middelaalderens Slutning ikke nogen Betydning, der stod i Forhold til deres Udstrækning. Rusland havde endnu en uculiveret Befolkning og lignede mere en asiatisk end en europæisk Stat. Polen og Ungarn modtog vel som katolske Stater Paavirkning af Forbindelsen med de vestlige Landes Kultur; men for at følge disses Udvikling til politisk Enhed, vare de indre Tilstande altfor meget i Vejen. Baade Ungarn og Polen vare Valgriger. Stænderne paalagde Kongerne steds mere bindende Haandfæstninger, som udvidede og befæstede den egennyttige og overmobige Adels Privilegier. Borgere og Bønder nedsaak derimod i et tryk-kende Livestaa. Dertil kom for Ungarns Vedkommende den lidet misundelsesværdige Lod at være udsat for Tyrkernes Anfald paa en Tid, da Kampen mod de Vantroer ikke længer fremkaldte nogen Vegejstring eller gjaldt for at være en for alle katolske Fyrster fælles Pligt.

Stamtafle I.

Stamtafle II.

Tabel
over de vigtigste Aarstal i Middelaalderens Historie.

Italien.	Det frankiske Rige.	England.	De øvrige Lande.
	Slag ved Soissons 486		
Odoacer + . . . 493	Slag ved Poitiers . 507		
	Chlodevig + . . . 511		
Theoderik + . 526			
Benedict af Nursta 529			
			Bandalernes Rige omstyrtes . . . 534
Det østgothiske Rige omstyrtes 553			
	Chlotar 1 + . . . 561		Mohammed føds- tes 571
Lombardernes Indvandring . 568			
Gregor d. Storec. 600			
	Chlotar 2 613	Ethelbert af Kent krist- nes . . c. 600	Den mohammed. Tidsregning begynder . . . 622
			Mohammed + 632
	Slag ved Testri . . 687		Abubekr + . . 634
	Pipin af Herstal + . 714		Egypten erobres 641
	Slag ved Tours . . 732		Omar + 644
	Carl Martel + . . . 741		Ali + 660
Erarchatet tilbe- les Paven . . 756	Pipin den Lille bli- ver Konge 752		Slag ved Xeres de la Frontera 711
Det lombardiske Rige omstyrtes 774	Pipin den Lille + . 768		Slag ved Tours 732
	Slag ved Daimob og Hase 783		Suset Omijah styrtes i Bagdad 750
	Carl den Store kronet til romersk Kejsler 800		
	Carl den Store slutter Fred med Danmark 811		
	Carl den Store + 814		Kejslerinde Irene 800
		England bli- ver eet Rige 827	
	Ludvig den Fromme + 840		
	Det frankiske Riges Opløsning i Verbum 843		

Italien.	Tybskland.	Frankrig.	England.	De øvrige Lande.
Kæiser Rudvig 2 † . 875	Rudvig b. Tybske † 876	Carl b. Skaldebe † . 877 Det celsjuranste Burgund stiftes . . . 879		Det russiske Rige stiftes 870
Carl den Tylke † 888 Arnulf † 899 Sicilien kommer under Araberne c. 900	Carl b. Tylke assat . . 887 Arnulf † 899 Rudvig Barment † . . 911	Carl b. Tylke . . 884—888 Det transjuranste Burgund stiftes 888 Holf Ganger 911	Alfred b. Store † 901	Magyarerne indvandre i Ungarn c. . 900
Kong Lothar † . . 950 Ditto 1 den Store bliver romersk Kæiser 962 Ditto 1 † 973 Ditto 2 † 983 Ditto 3 † 1002 Henrik 2 † 1024 Normannerne erhverve Averfa 1029 Arelate forenes med Tybskland 1032 Conrad 2 † 1039 Henrik 3 † 1056 Pavevalget bliver frit . . 1059	Conrad 1 † 918 Henrik 1 † 936 Rudvig 5 † 987	Svend Tveskjæg † 1014 Rnub den Store † 1035 Harald Harefod † 1039 Hardeknud † 1042 Eduard Bekenberen og Harald Godvinson † . . 1066	Slag ved Brunanburg 937	Slag ved Mersseburg 933 Slag ved Pech 955 Rusland, Polen og Ungarn opstiftes . . 1000 Chalifatet Cordova opløses. Sancho Marjor c. . . 1030 Brud mellem den østl. og vestl. Kirke 1054 Malesk Schah † 1092 Jerusalem erobres . . . 1099 Godfred af Bouillon † 1100 Johanniter og Tempelh. Ordener oprettes 1118 2det Krestog . . 1147—49
Forbud mod Simoni . . . 1075 Gregor 7 og Robert Guiscard † 1085 Henrik 4 † 1106 Concorbat i Worms . . . 1122 Henrik 5 † 1125 Lothar af Sachsen † . . 1137 Conrad 3 † 1152 Det lombardiske Forbund stiftes 1167 Slag ved Legnano 1176	Henrik 3 † 1024 Normannerne erhverve Averfa 1029 Arelate forenes med Tybskland 1032 Conrad 2 † 1039 Henrik 3 † 1056 Pavevalget bliver frit . . 1059 Henrik 4 † 1106 Concorbat i Worms . . . 1122 Henrik 5 † 1125 Lothar af Sachsen † . . 1137 Conrad 3 † 1152 Det lombardiske Forbund stiftes 1167 Slag ved Legnano 1176	Kirkemøde i Clermont 1095 Rudvig 6 † 1137 Rudvig 7 † 1180		

Tybskland og Italien.	Frankrig.	England.	De øvrige Lande.
Fred i Cosnig . . 1183 Frederik Barbarsosa † 1190 Henrik 6 † . . . 1197 Philip af Schwaben † 1208	Slag ved Bouvines 1214 Philip Augustus † . . . 1223 Rudvig 8 † 1226	Henrik 2 † 1189 Richard Løvehjerte † 1199 Magna charta 1215 Johann uden Land † 1216 De tybske Ribdere i Preussen . . 1226 Schingschan † 1227 5te Korstog . . 1228 Slag ved Hlegni 1241 Jerusalem erobres 1244 6te Korstog 1248—54 Chalifatet omstrettes 1258 Henrik 3 † 1272 Wales erobres . . 1283 Det kennethske Hus udsøer . . . 1286 Eduard 1 † 1307 Eduard 2 † 1327	3die Korstog 1189—92 Sverdridd. Druden stiftes . . 1200 4de Korstog . . 1204 De tybske Ribdere i Preussen . . 1226 Schingschan † 1227 5te Korstog . . 1228 Slag ved Hlegni 1241 Jerusalem erobres 1244 6te Korstog 1248—54 Chalifatet omstrettes 1258 D. latinske Kæiser. Falb 1261 Koblai erobrer China 1279 Ptolemais erobres 1291 Polen forenes c. 1300
Hansaen stiftes. Gregor 9 † 1241 Frederik 2 † . . . 1250 Conrad 4 † . . . 1254 Interregnum 1254—73 Slag ved Tagliacozzo 1268 Sicilianske Vesper 1282 Rudolf af Habsburg † 1291 Abolf af Nassau † 1298 Bonifacius 8 † . . 1303 Paverne i Avignon 1308—78 Albrecht 1 † . . 1308 Henrik 7 af Burgund † 1313 Ebsforbund i Brunnenn 1315 Rudvig af Bajernt † 1347 Den gyldne Bulle 1356	Philip Augustus † . . . 1223 Rudvig 8 † 1226 Rudvig 9 † 1270 Philip 3 † 1285 Første Stændeforsamling . . 1302 Tempelherr. Orden opløst . . 1312 Philip 4 † 1314 Carl 4 † 1328 Slag ved Crecy 1346 Philip 6 † 1350 Slag ved Poitiers 1356 Fred i Bretigny 1360 Johan d. Godbe † 1364		

Italien og Tydsk- land.	Frankrig.	England.	De øvrige Lande.
Skema i Kirken. Carl 4 † . . . 1378	Carl 5 † . . . 1380	Den sorte Prinds † 1375 Ebbard 3 † 1377	Casimir d. Store † 1370
Slag ved Sempach 1386			Ludvig d. Store † 1382 Lithauen slutter sig til Polen . 1386 Slag ved Niko- polis 1396 Slag ved Angora 1402 Timur † . . . 1405
Venceslaus af fattes 1400	Philip d. Drit- te † . . . 1404	Richard 2 † 1400	
Kirkeforsamling i Pisa 1409			
Kuprecht af Pfalz † 1410			
Kirkeforsamling i Costnig . . 1414-18		Henrik 4 † 1413	
	Johan den Ufor- særdebe † . . 1419 Carl 6 † . . . 1422 Jeanne d'Arc . 1429	Henrik 5 † 1422	
Kirkeforsamling i Basel . . . 1431-49			
Neapel kommer un- der Alfons 5 . . 1435	Fred med Bur- gund 1435		Labislans 2 † . 1434
Sigmund † . 1437			
Albrecht 2 † . . 1439			Slag ved Varna 1444
Franz Eforza Hertug 1450			
Neapel stilles fra Aragonien . . . 1458	Krigen med Eng- land ender . . 1453	Striden mell. den hvite og røde Rose begynder 1455	Constantinopel er- obres 1453 Labislans Posthu- mus † 1457
Cosmus af Medici † 1464	Carl 7 † . . . 1461		
	Philip d. Gode † 1467	Henrik 6 † 1471	
	Slag ved Gran- son og Murten 1476 Carl d. Driftige † 1477 Ludvig 11 † . 1483	Edvard 4 † 1483 Richard 3 † 1485	Castilien og Ara- gonien forenes 1479 Matthias Corvi- nus † 1490 Granada er- obres . . . } 1492 Casimir af Polen † . . }
Forenzo af Medici † 1492			
Frederik 3 † . . 1493			

Odense Universitetsbibliotek

550000713740

